

”How the hell can you tell?”

Norske statsministres ettermæle fra Stang til Stoltenberg.

Masteroppgave

Christopher Nicolai Tønnessen

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Vår 2011

Fe døy,
frendar døy,
ein sjølv med.
Men godt, fortent ettermæle
varer ved.

- Håvamål.

Abstract

This thesis tries to uncover which factors predict the reputation of Norwegian prime ministers. This is done by applying an ordinary least square regression method with robust standard errors to data from the Prime Minister Inquiry 2010 (*Statsministerundersøkelsen* 2010). In the inquiry, 54 historians, journalists and political scientists were asked to assess the performance of the Norwegian prime ministers from 1873 to the present on a scale from 1 to 6, with 6 being the highest score. Furthermore, the respondents answered some questions about themselves regarding their background.

My thesis is divided into two parts. The first part focuses on identifying the factors that predict the reputation of the prime ministers, dividing the explanatory variables into groups of biographical, economic and institutional factors. The second part is a study of the respondents. Here, the background questions of the inquiry are used in order to find out whether the respondents' backgrounds affect how their rating of the prime ministers.

In the first part, several significant findings are presented. I find many significant variables. Four explanatory variables are found to have significant positive effect on the reputation of the prime minister: *education on the master level*, *older prime ministers score better than younger prime ministers* and *months as prime minister*. Moreover, four explanatory variables have negative effects on the way in which prime ministers are remembered: *high unemployment rate*, *support in Parliament*, *political scandal* and if the prime minister had a *bad predecessor*.

The study of the respondents also offers some interesting findings. According to the analysis, whether the respondent has *political sympathies for the left side* affects positively the rating of prime ministers representing left parties. In general, *political scientists* rate prime ministers higher than *historians*. *Women* give the prime ministers higher ratings than *men*. *Professors* give lower ratings than the respondents who were not professors. Also, *older* respondents rate prime ministers higher than the *younger* respondents. Surprisingly, the effect of the *region variable* is negative. This shows that respondents in general rate prime ministers from the same part of the country as themselves lower than they rate prime ministers from other parts of the country.

Forord

Jeg vil først og fremst takke min veileder professor Gunnar Grendstad for å introdusere meg for temaet og for å gi meg tilgang til resultatene fra Statsministerundersøkelsen 2010. Han har kommet med fruktbare innspill gjennom hele masteroppgaveskrivingen.

Olav Njølstad fortjener en stor takk ettersom han sammen med Grendstad har utformet undersøkelsen og gitt meg mulighet til å jobbe med det spennende datamaterialet.

Professor Ola H. Grytten har sendt meg arbeidsledighetstall for perioden 1901 til 1939, noe som har vært til stor hjelp.

Adrian Kjær har gitt meg verdifull hjelp med metodespørsmål. Peder Wahl har fungert som min mentor i norsk politisk historie, og han har kommet med gode innspill gjennom hele året. Gjennom hans gjennomlesing av oppgaven har jeg også dratt nytte av hans gode språk. Iver M. Fiksdal og Mathias K. Revold har med sine skarpe blikk lest oppgaven nøye og har kommet med gode tips som har gjort den bedre. Alle settes stor pris på.

Jeg vil takke alle mine medstudenter og gode venner for godt kameratskap gjennom hele mastertida. Øvrige venner og min familie kommer alltid med oppmuntrende tilrop når det butter imot. Takk.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått stor inspirasjon av Otto Albert Blehr og Odvar Nordli, som har vist at også gutta fra Stange får det til.

Christopher N. Tønnessen
Bergen 29.5.2011

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
2.0 STATSMINISTEREN	4
2.1 EMBETET	4
2.1.2 <i>Parlamentarismens presidentialisering</i>	7
2.2 ETTERMÆLE	9
2.2.1 <i>Tidligere forskning</i>	11
2.2.2 <i>Scores/ Resultater</i>	13
2.2.3 <i>Ekspertpanel</i>	15
2.3 ENDRING	17
2.3.1 <i>Kontekstuelle utfordringer</i>	17
2.4 KAPITTELOPPSUMMERING	19
3.0 HVA KAN PREDIKERE STATSMINISTRES ETTERMÆLE?	20
3.1 BIOGRAFISKE VARIABLER	21
3.1.1 <i>Utdanning</i>	21
3.1.2 <i>Alder ved innsettelse</i>	22
3.1.3 <i>Prestasjoner etter avgang</i>	23
3.1.4 <i>Geografi</i>	25
3.1.5 <i>Statsrådserfaring</i>	25
3.2 ØKONOMISKE VARIABLER	26
3.2.1 <i>Arbeidsledighet</i>	28
3.2.2 <i>Endring i BNP per innbygger</i>	28
3.3 INSTITUSJONELLE VARIABLER	29
3.3.1 <i>Støtte i Stortinget</i>	29
3.3.2 <i>Funksjonstid</i>	30
3.3.3 <i>Skandaler</i>	31
3.3.4 <i>Forgjenger</i>	31
3.4 OPPSUMMERING AV HYPOTESER.....	32
4.0 HVA KAN PREDIKERE RESPONDENTEFFEKTER?	34
4.1 POLITISK SYN	35
4.2 FAGOMRÅDE	38
4.3 KJØNN	38
4.4 REGIONALE FORSKJELLER	39
4.5 ALDER.....	40
4.6 AKADEMISKE PRESTASJONER	40
4.7 SKREVET BIOGRAFI	41
4.5 OPPSUMMERING AV HYPOTESER.....	41
5.0 METODE OG OPERASJONALISERING	42
5.1 STATSMINISTERUNDERSØKELSEN 2010.....	42
5.2 KVANTITATIV METODE.....	43
5.2.2 <i>Regresjonsmodellen</i>	44
5.2.3 <i>Forutsetninger for regresjonen</i>	47
5.3 OPERASJONALISERING.....	49
5.3.1 <i>Biografiske variabler</i>	49
5.3.2 <i>Økonomiske variabler</i>	51
5.3.3 <i>Institusjonelle variabler</i>	52
5.4 OPERASJONALISERING RESPONDENTVARIABLENE	57
5.4.1 <i>Politisk syn</i>	57
5.4.2 <i>Fagområde</i>	58
5.4.3 <i>Kjønn</i>	58
5.4.4 <i>Regionale forskjeller</i>	58
5.4.5 <i>Alder</i>	58
5.4.3 <i>Akademiske prestasjoner</i>	59
5.4.4 <i>Biografier</i>	59
6.0 RESULTATER	60

6.1 VARIABLENES FORDELING.....	60
6.2 STATSMINISTRES ETTERMÆLE.....	63
6.2.1 DISKUSJON AV RESULTATENE.....	66
6.2.2 Biografiske variabler.....	66
6.2.3 Økonomiske variabler.....	67
6.2.4 Institusjonelle variabler.....	68
6.2.5 Oppsummering av hypoteser og resultater.....	71
6.3 RESPONDENTANALYSE.....	72
6.3.1 Variablenes fordeling.....	72
6.3.2 Resultater av regresjonen.....	73
6.3.1 Diskusjon av resultatene.....	75
6.3.2 Oppsummering av hypoteser og resultater.....	78
7.0 KONKLUSJON.....	79
7.1 VIDERE FORSKNING.....	82
8.0 LITTERATURLISTE.....	84
9.0 APPENDIKS.....	89
Appendiks A – Njølstads og min utregning av statsministrenes.....	89
Appendix B - Multikollinearitetstester.....	90

Tabelliste

TABELL 1 - DE NORSKE REGJERINGER.....	5
TABELL 2 - STATSMINISTRENES ETTERMÆLE.....	13
TABELL 3 - ETTERMÆLEHYPOTSENE.....	33
TABELL 4 - RESPONDENTHYPOTSENE.....	41
TABELL 5 - ETTERMÆLEVARIABLENES FORDELING.....	60
TABELL 6 - ETTERMÆLERESULTATER.....	63
TABELL 7 - OPPSUMMERING AV ETTERMÆLEFUNN.....	71
TABELL 8 – RESPONDENTVARIABLENES FORDELING.....	72
TABELL 9 - RESPONDENTRESULTATENE.....	73
TABELL 10 - OPPSUMMERING AV RESPONDENTFUNN.....	78

1.0 Innledning

”How the hell can you tell?” var John F. Kennedys reaksjon da han ble konfrontert med Arthur M. Schlesingers studie av de amerikanske presidentene i 1962. Studien besto av karakterer gitt av eksperter til alle presidentene, gjennomsnittet av alle karakterene utgjorde rangeringen. Kennedys mente at det var umulig for folk som ikke selv hadde vært president å vite hvilket press og hvilke valg en president blir utsatt for (Schlesinger 1997: 180, Theakston og Gill 2006: 193).

Kennedys nærgående spørsmål peker direkte på to forhold ved slike ettermælestudier. Hvordan kan man evaluere forskjellige regjeringssjefer som sitter med makta i forskjellige tidsperioder og under forskjellige omstendigheter? Det andre forholdet er hvordan kan ekspertene vite det? Disse forholdene berører i høyeste grad min oppgave.

Denne oppgaven består av to hoveddeler. Den første delen tar sikte på å analysere hvilke forhold som gjør at en statsminister blir oppfattet som god og hvilke forhold som gjør at man blir oppfattet som dårlig. Jeg skal ved hjelp av regresjonsanalyse teste hypoteser som tidligere er lagt fram. Jeg henter hypoteser fra amerikanske, britiske og canadiske studier, i tillegg hypoteser fra litteratur i den norske konteksten.

Den andre delen av oppgaven går ut på å analysere respondentene. Jeg skal benytte meg av spørsmålene som er stilt i undersøkelsen og annen informasjon tilgjengelig om respondentene. Spørsmålene de har besvart angår fødselssted, fagområde, utdanning og lignende. I denne delen skal jeg forsøke å finne ut om noen typer respondenter foretrekker noen statsministre over andre. I den ene norske statsministerundersøkelsen som er gjort var det ikke en analyse av respondentene (Grendstad og Holgersen 2009). Slike analyser er gjort for regjeringssjefer i andre land (Murray og Blessing 1983, Theakston et al. 2006).

I juni 2010 ble statsministerundersøkelsen sendt ut. Det var en ekspertundersøkelse hvor omdømmet og ettermålet til de 34 norske statsministrene fra Fredrik Stang til Jens Stoltenberg skulle vurderes. 54 personer svarte på statsministerundersøkelsen. Disse dataene ligger til grunn for min studie. Hovedresultatene av studien ble publisert i boka *Mellom plikt og lyst* (Forr, Njølstad og Hegge 2010: 412).

Oppgaven skal altså bidra både til å finne ut noe om hva slags faktorer som predikerer ettermålet til statsministre, og den kan samtidig bidra til å finne ut om de som skriver historien blir påvirket av bakgrunnsvariabler i deres vurderinger av statsministrene. Dette blir altså en studie både av Norges statsministere, men også av respondentene i undersøkelsen. En studie av respondentene vil være interessant siden man da får innblikk i hva de mener gjør en statsminister god. Spesielt ettersom de er med å forme hvordan andres oppfatninger av statsministre er for ettertiden. Gary M. Maranell og Richard Dodder støtter oppfatningen at ettermælestudier er viktig av to grunner; for det første er vurderinger av viktigheten og rollen til individer som blir evaluert, og den andre grunnen er perspektivene, holdningene og biasene til personene som evaluerer (1970: 415). At dette er viktig understrekes da Kjell Magne Bondevik fikk høre sin score fra denne undersøkelsen. Han avfeide hele undersøkelse om at vurderingene var gjort av noen ”såkalte eksperter som sitter og synser”. Programleder Anne Grosvold fulgte dette opp med ”nå er det jo ofte ekspertene som skriver historiebøkene” (NRK 16.09.2010). Dette er et godt poeng som viser hvordan ekspertene former historien, og dermed hvorfor det er viktig å finne ut om bakgrunnen til respondentene former hvordan de vurderer statsministrene.

Oppsummert er hovedproblemstillingen i denne oppgaven: *Hva forklarer norske statsministres ettermæle?* Problemstillingen er delt i to underspørsmål som skal konkretisere i de to delene som finnes i oppgaven: (1) *Hvilke variabler predikerer ettermålet til en statsminister?* og (2) *Finnes det mønstre mellom bakgrunnen til respondentene og hvilken score de gir til gitte statsministre?*

I neste kapittel skal jeg gi en kort framstilling av statsministerembetet hvor det også blir gitt en oversikt over alle de norske regjeringene. Deretter diskuterer jeg om det foregår en presidentialisering av det norske parlamentariske system. Jeg drøfter videre resultatene av undersøkelsen sammen med tidligere forskning, før jeg går nærmere inn på den avhengige variabelen. Til slutt i kapittelet ser jeg på kontekstuelle utfordringer.

I det tredje kapitlet presenterer jeg hypotesene for hvilke forhold ved statsministrene og omstendighetene rundt som avgjør hvilket ettermæle han eller hun får. Hypotesene blir lagt fram under kategoriene: biografiske, økonomiske og institusjonelle variabler. Det fjerde

kapitelet inneholder hypoteser om hva slags trekk ved respondentene som påvirker hvordan de vurderer statsministrene.

Det femte er et metode og operasjonaliseringskapittel. Der presenteres og grunngis metodevalget. I tillegg operasjonaliseres de forskjellige variablene. I det sjette kapitelet legges resultatene frem og disse blir diskutert opp mot litteraturen. Sjuende kapitelet er konklusjon.

That is how we can tell.

2.0 Statsministeren

2.1 Embetet

”Statsministeren er Norges mektigste person. Ingen har større mulighet til å prege norsk politikk og stake ut kursen for landet enn nettopp statsministeren. Like sikkert som at Christian Michelsen var den som styrte skuta da Norge brøt ut av unionen med Sverige i 1905, er det at han ikke ville kunnet påvirke utviklingen i samme grad dersom han ikke hadde vært statsminister” (Forr et al. 2010: 9).

Statsministerrollen er en viktig rolle i Norge, men sammenlignet med den samme stillingen i andre land har den norske statsministeren ikke så mye makt. Som Johan P. Olsen tørt har skrevet er den norske statsministeren en ”politisk organiserer, men ingen superstjerne” (Olsen 1980: 209). Pliktene og rettighetene til statsministeren er vagt beskrevet i Grunnloven eller i andre lover og instruksjoner (Olsen 1980: 209, Strøm 1994: 42, Eriksen 1997: 219). Statsministerens kontrasignatur kreves på regjeringsbeslutninger. Han eller hun har også en ekstra stemme hvis kongen ikke er tilstedet ved Statsråd, noe som er høyst uvanlig. Men statsministeren har ingen hierarkisk autoritet over de andre regjeringsmedlemmene, og kan ikke forandre beslutninger, oppløse Stortinget eller skrive ut nyvalg (Olsen 1980: 209). Sammenlignet med sine vesteuropeiske kollegaer har den norske statsministeren liten innflytelse. I sine kategoriseringer av statsministre i Vest-Europa setter Anthony King opp tre mulige kategorier for statsministerens innflytelse innad i regjeringen: lav, medium og høy. Den norske statsministeren blir satt i kategorien lav (King 1994: 152-153).

Selv om den norske statsministeren har liten makt i forhold til sine vesteuropeiske kollegaene, og kanskje på grunn av at statsministerrollen er så vagt beskrevet, har det variert hvor mye makt de forskjellige statsministrene har hatt. I forhold til å velge ministere i sin egen regjering har Einar Gerhardsen vært den som betegnes som den ”sterkeste” i norsk etterkrigshistorie. Statsministre for koalisjonsregjeringer har ikke kunnet vært like sterke ettersom de ikke har hatt mulighet til å velge medlemmer av andre partier til ministerposisjoner (Strøm 1994: 42-43).

Det kommer også an på statsministeren som personen, og hans eller hennes stilling i partiet på hvor mye makt han eller hun har. I tillegg spiller selvfølgelig regjeringens styrke i Stortinget

en rolle, om det er en flertallsregjering eller ikke og om det er en ettpartiregjering eller en koalisjonsregjering (Olsen 1980: 210-212). Hvor mye makt den enkelte statsminister har utøvet på sin egen regjering og på Stortinget er nok med i respondentenes vurderinger av de ulike statsministrene. Likevel vil innflytelsesmulighet bare være et utgangspunkt for hva statsministeren kan utrette.

Før jeg går videre på se på utviklingen av statsministerrollen gir jeg en oversikt av de statsministrene og regjeringene Norge har hatt fra 1873 og fram til i dag.

Tabell 1 - De norske regjeringer

Statsminister	Parti	Regjering	Periode
Frederik Stang	-	Stang-ministeriet	21.07.1873-11.10.1880
Christian A. Selmer	-	Selmer-ministeriet	11.10.1880-01.03.1884
Christian H. Schweigaard	-	”Aprilministeriet”	03.04.1884-26.06.1884
Johan Sverdrup	V	Sverdrup	26.06.1884-13.07.1889
Emil Stang	H	E. Stang I	13.07.1889-06.03.1891
Johannes Steen	V	Steen I	06.03.1891-02.05.1893
Emil Stang	H	E. Stang II	02.05.1893-14.10.1895
Francis Hagerup	H	Hagerup I	14.10.1895-17.02.1898
Johannes Steen	V	Steen II	17.02.1898-21.04.1902
Otto Albert Blehr	V	Blehr I	21.04.1902-22.10.1903
Francis Hagerup	H	Hagerup II (H,V,Samlingspartiet)	22.10.1903-11.03.1905
Christian Michelsen	Samlingspartiet	Michelsen (V,H,Moderate,Venstre, Samlingspartiet)	11.03.1905-23.10.1907
Jørgen Løvland	V	Løvland (V,MV,uavhengige)	23.10.1907-19.03.1908
Gunnar Knudsen	V	Knudsen I	19.03.1908-02.02.1907
Wollert Konow (SB)	Frisinnede Venstre	Konow (FV,H)	02.02.1910-20.02.1912
Jens Bratlie	H	Bratlie (H,FV)	20.02.1912-31.01.1913
Gunnar Knudsen	V	Knudsen II	31.01.1913-21.06.1920
Otto Bahr Halvorsen	H	Halvorsen I (H,FV)	21.06.1920-22.06.1921
Otto Albert Blehr	V	Blehr II	22.06.1921-06.03.1923
Otto Bahr Halvorsen	H	Halvorsen II (H,FV)	06.03.1923-30.05.1923
Abraham Berge	FV	Berge (FV,H)	30.05.1923-25.07.1924
Johan Ludwig Mowinckel	V	Mowinckel I	25.07.1924-05.03.1926
Ivar Lykke	H	Lykke	05.03.1926-28.01.1928
Christopher Hornsrud	Ap	Hornsrud	28.01.1928-15.02.1928
Johan Ludwig Mowinckel	V	Mowinckel II	15.02.1928-12.05.1931
Peder L. Kolstad	Bp	Kolstad	12.05.1931-14.03.1932
Jens Hundseid	Bp	Hundseid	14.03.1932-03.03.1933
Johan Ludwig Mowinckel	V	Mowinckel III	03.03.1933-20.03.1935

Johan Nygaardvold	Ap	Nygaardsvold	20.03.1935-25.06.1945
Einar Gerhardsen	Ap	Gerhardsen I ("Samlingsregjeringen")	25.06.1945-05.11.1945
Einar Gerhardsen	Ap	Gerhardsen II	05.11.1945-19.11.1951
Oscar Torp	Ap	Torp	19.11.1951-22.01.1955
Einar Gerhardsen	Ap	Gerhardsen III	22.01.1955-28.08.1963
John Lyng	H	Lyng (H,Krf,Sp,V)	28.08.1963-25.09.1963
Einar Gerhardsen	Ap	Gerhardsen IV	25.09.1963-12.10.1965
Per Borten	Sp	Borten (Sp,H,Krf,V)	12.10.1965-17.03.1971
Trygve Bratteli	Ap	Bratteli I	17.03.1971-18.10.1972
Lars Korvald	Krf	Korvald (Krf,V,Sp)	18.10.1972-16.10.1973
Trygve Bratteli	Ap	Bratteli II	16.10.1973-15.01.1976
Odvar Nordli	Ap	Nordli	15.01.1976-04.02.1981
Gro Harlem Brundtland	Ap	Brundtland I	04.02.1981-14.10.1981
Kåre Willoch	H	Willoch (ren H-regj som 8.6.1983 ble omdannet til koalisjon: H,Krf,Sp)	14.10.1981-09.05.1986
Gro Harlem Brundtland	Ap	Brundtland II	09.05.1986-16.10.1989
Jan Peder Syse	H	Syse (H,Krf,Sp)	16.10.1989-03.11.1990
Gro Harlem Brundtland	Ap	Brundtland III	03.11.1990-25.10.1996
Thorbjørn Jagland	Ap	Jagland	25.10.1996-17.10.1997
Kjell Magne Bondevik	Krf	Bondevik I (Krf,V,Sp)	17.10.1997-17.03.2000
Jens Stoltenberg	Ap	Stoltenberg I	17.03.2000-19.10.2001
Kjell Magne Bondevik	Krf	Bondevik II (Krf,H,V)	19.10.2001-17.10.2005
Jens Stoltenberg	Ap	Stoltenberg II (Ap,Sp,SV)	17.10.2005-

Som man kan se i tabellen ovenfor har mange statsministre sittet i flere perioder. Frederik Stang satt lengst av statsministrene før parlamentarismens innføring. Selmer overtok i fire år før Schweigaard overtok i en kort tid. De tre første statsministrene var kongetro og for unionen med Sverige. I 1903 ble et valgsamarbeid innledet mellom Høyre, Liberale og Moderate under fellesnavnet Samlingspartiet. Dette var ikke et registrert partinavn, men en betegnelse på en borgelig fellesfront med Høyre som kjerne (Kaartvedt 1984: 196), derfor står Michelsen oppført som statsminister for Samlingspartiet. Etter innføringen av parlamentarismen og fram til 1930-tallet har partiene Høyre og Venstre dominert norsk politikk. Disse partiene har stort sett vekslet på å ha statsministeren. Unntakene var Konow og Berge har begge vært statsministre for Frisinnede Venstre, og Bondepartiets to statsministre som satt mellom 1931 til 1933. Christopher Hornsruds arbeiderpartiregjering, som varte atten dager i 1928, varslet gjennombruddet for partiet som senere skulle dominere norsk etterkrigspolitikk. Etter 2.verdenskrig startet den virkelige arbeiderpartidominansen, som Jens Arup Seip betegnet som "ettpartistaten" (1963: 20-21). Ved valget i 1961 kom Arbeiderpartiet for første gang i mindretall i Stortinget siden 1945. John Lyngs regjering som ble dannet i 1963 symboliserer et brudd med arbeiderpartidominansen, og den beredte grunnen for den første varige koalisjonsregjeringen på ikke-sosialistisk side etter den andre verdenskrigen

(Seip 1980: 18). Denne regjeringen var ledet av Per Borten. Regjeringene etter Borten har vært preget av sentrum-borgelige koalisjonsregjeringer og rene arbeiderpartiregjeringer. Disse har nesten alltid vært mindretallsregjeringer. Et nytt brudd med begge disse trendene er Stoltenberg II-regjeringen, hvor Arbeiderpartiet inngår i en koalisjonsregjering sammen med SV og sentrumspartiet Sp. Regjeringen er i tillegg en flertallsregjering.

Statsministerrollen i Norge har endret seg veldig gjennom tidene, og særlig de siste 125 årene. Betegnelsen statsminister ble ved inngåelsen av unionen med Sverige i 1814 tatt i bruk om det fremste norske regjeringsmedlemmet. Den norske statsministeren var da fast stasjonert i Stockholm sammen med to statsråder. De øvrige statsrådene satt i Christiania og ble betegnet som den norske regjering. Fra 1873 ble dette endret. Det som tidligere var førstestatsråden i den norske regjeringen, ble Norges statsminister mens den norske statsministeren i Stockholm fikk rang etter ham. Fram til 1939 var det vanlig at statsministeren også ledet et eget departement (Berggrav 1997: 13-14). Per Otto Borgen beskriver den store utviklingen blant norske statsministrene har hatt på den nesten 140 årene som har gått fra Frederik Stang til Jens Stoltenberg. Han viser til forskjellen mellom Hans Excellence Frederik Stang som var en dyster og avmålt herre i snippkjole, og hele Norges Kjell Magne (den daværende statsministeren), som spiller fotball den ene dagen og løper Holmenkollstafetten den andre (Borgen 1999: 9). Den norske statsministerrollen er i stadig utvikling. Spørsmålet er på hvilken måte rollen utvikler seg videre? Får den norske statsministeren en rolle som ligner med den til en president? Dette skal diskuteres videre.

2.1.2 Parlamentarismens presidentialisering

Blir den norske statsministeren mektigere? Det tilsvarende spørsmålet for den svenske statsministeren er stilt i Grunlagsutredningens rapport III, som inngår i Statens offentlige utredningar (SOU). Denne debatten har blitt aktualisert i Sverige på grunn av tidligere statsminister Göran Persson (Bäck, Persson, Vernby og Westin 2007: 7). Etter en reform i 1997 fikk statsministerens kontor spille en større rolle i budsjettprosessen. Da Persson ble statsminister i 1996 ansatte han mange av "sine folk" på statsministerens kontor, og maktkonsentrasjonen økte (Aylott 2005: 180). Sverige er et vanlig land for Norge å sammenligne seg med. Så det vil være interessant også for denne oppgaven å se om den norske statsministerrollen nærmer seg den til en president.

Den sentrale tendensen ved presidentialisering er at de politiske lederne får mer makt. Mer makt og autonomi både innenfor sine egne parti og overfor den utøvende makt. Statsministeren og andre politiske ledere blir mer sentrale i valgkampen og gjennom dette søker et personlig mandat fra elektoratet. Presidentialiseringen blir hevdet å foregå på tre arenaer; den utøvende arenaen, parti- og valgarenaen (Webb og Poguntke 2005: 5). På den utøvende arenaen øker regjeringssjefens makt og muligheten til å ta egne beslutninger. På partiarenaen forskyves makten til lederen. Undergrupper og partifraksjoner blir i større grad forbigått. Partiledere kommuniserer direkte med medlemmene. Partilederen vil også være avhengig av framgang i valg, og vil enklere kunne bli stilt personlig til ansvar ved valgnederlag. Den tredje arenaen er valgkamp, hvor det blir mindre fokus på partiene og mer på partilederen samt lederskapet. Mediafokuset vil være på lederne. Dermed blir valgkampen preget av lederne og særlig kandidatene til statsministergjeringen (Webb et al. 2005: 8-11). Det er ingen tvil om at det moderne mediebildet også i Norge har ført til økt personfokus i valgkampen. Særlig siden 1980-tallet har tv-debattene med persondueller blitt populære. Det er blitt argumentert at den norske politiske kulturen forsøker å begrense "amerikansieringen" av politikken, det eneste unntaket er i pressen (Jenssen og Aalberg 2006: 252).

Selv om det økende mediafokuset på politikerne også har nådd Norge, kan man anta at de siste periodenes skjøre koalisjonsregjeringer har svekket den utøvende makt og dermed også statsministerens posisjon. Statsministeren har mindre kontroll over en koalisjonsregjering, hvor noen ministre tilhører andre partier, enn en ettpartiregjering (Bäck et al. 2007: 59-60). Denne oppfatningen varierer ettersom hvilke regjeringer som sitter, og det er verdt å merke seg at utredningen ble skrevet bare to år ut i Stoltenberg IIs regjeringstid. Arne Strand var kritisk til regjeringen i en artikkel i Dagsavisen i juni 2007. Under tittelen "ingen makt i denne sal" kritiserer han regjeringen for å være treg med å legge fram saker i Stortinget. Han mener at maktforholdet mellom regjeringen og Stortinget er i ferd med å endres dramatisk i regjeringens favør. Regjeringens underutvalg har tatt over innflytelsen til stortingskomiteene. Lederne av de tre koalisjonspartiene forhandler seg fram til løsninger i regjeringens underutvalg. Strand går så langt at han mener at Stortingets talerstol ikke lenger er landets fremste politiske talerstol. Den politiske debatten foregår ofte istedenfor i mediene (Strand 25.06.2007). Disse observasjonene passer med det mediebildet beskrevet tidligere. Denne trenden av presidentialisering i Norge bunner i den flertallsregjeringen som er i dag, og vil være avhengig av hvilke type regjering som finnes. I en flertallsregjering med kun ett parti vil denne tendensen være mest framtreende.

I sin vurdering av presidentialiseringen av Norge sier den svenske utredningen at de siste års koalisjonsregjeringer har svekket den utøvende makt og dermed også statsministerens makt (Bäck et al. 2007: 59). Denne utredningen ble riktignok skrevet før Stoltenberg II ble gjenvalgt. De peker likevel på at det økte personfokuset og mediafokuset har påvirket den norske politikken (Bäck et al. 2007: 59). Dette aktualiserer studier av de norske statsministrene, påtross av at person- og mediafokuset ikke alltid har vært som nå har statsministeren alltid spilt en viktig rolle i Norge.

2.2 Ettermæle

Ordet ettermæle er et abstrakt begrep. Kunnskapsforlagets ordbok *ordnett* definerer begrepet som ettertidens dom. Det er nemlig ettertidens dom av de norske statsministrene som skal studeres i denne oppgaven. Årsakene respondentene legger grunn til deres dom av de forskjellige statsministrene defineres ikke i denne undersøkelsen. Av de 54 respondentene vil det antageligvis finnes 54 forskjellige grunner for hva som skal vektlegges. Fellestrekk finnes likevel.

Det er en krevende øvelse å oppsummere en statsministers funksjonstid til en karakter mellom en og seks. Scoren respondentene gir til de forskjellige statsministrene er den avhengige variabelen i studien. Det er ikke lagt noen føringer for hva respondentene skulle vektlegge annet enn at karakteren skulle gjelde for statsministerperioden og ikke for personlige prestasjoner før eller etter statsministerperioden. Denne måten å vurdere statsministrene på tilsvarer slik Arthur M. Schlesinger gjennomførte sin studie av amerikanske presidenter i 1948. Ideen var at respondentene skulle gjenkjenne suksess eller fiasko når de så det. Dette ble videreført av hans sønns studier (Schlesinger 1997). Flere andre studier velger også å ikke legge føringer for hva respondentene skal legge til grunn for sine vurderinger, blant disse er Theakston og Gills studie av britiske statsministre (2006). Andre studier velger, på forskjellige måter, å be respondentene vurdere regjeringssjefene ut i fra gitte kriterier (Ballard og Suedfeld 1988, Felzenberg 2008, Murray og Blessing 1994, Maranell 1970). Den avhengig variabelen er lik for respondentanalysen, som for den første analysen. Her er derimot fokuset annerledes. De uavhengige variabelen er i den analysen trekk ved respondentene som forsøker å forklare hvorfor de vurderer statsministrene slik de gjør.

Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er om det er mulig å sammenligne statsministre med hverandre selv om de har ledet regjeringer i forskjellige tider og under ulike forutsetninger? Hvordan gjorde Syse det i forhold til sitt politiske forbilde Otto B. Halvorsen (Hansson og Teigene 1995: 322)? Det Norge Frederik Stang var statsminister for er et helt annet land enn det Norge Stoltenberg i dag styrer. Det er en vanskelig øvelse, men likevel fruktbar. Gjennom bøker og artikler blir vi fortalt hvordan de ulike statsministrene styrte. Det danner seg et bilde på hvor gode de forskjellige var. I biografien om Gro Harlem Brundtland *Makt og mannefall* bruker Hansson og Teigene sluttordet til å sammenligne henne med andre politikere. ”Hun har tatt makten fra dem alle, fra Bjartmar Gjerde, Odvar Nordli og Reulf Steen til Rolf Presthus og Jan P. Syse. Den eneste som gjennom 1980-årene kunne måle seg med henne, var Kåre Willoch” (1995: 321). Videre sammenligner de henne med tidligere statsministre, og spesielt med han som ofte blir husket som den aller største: Einar Gerhardsen (Hansson et al. 1995: 322-326). Forfatterne mener Brundtland bare har overgått Gerhardsen på ett punkt, nemlig hennes internasjonale anseelse. Gerhardsen var lite kjent sør for Danmark. På hjemmebane derimot kan ingen i arbeiderbevegelsen leve opp til (Hansson et al. 1995: 322-323). Det er vanskelig å leve opp til en statsminister som ofte blir kalt landsfaderen. Ikke alle har klart dette, arbeiderbevegelse eller ikke. Noen huskes som briljante og andre som mislykkete. Nettopp derfor er det ikke bare interessant men også viktig å finne ut hvorfor statsministrene blir beskrevet slik de gjør. De som deltar i denne undersøkelsen er veldig viktige i så måte, fordi de forteller oss hvilke statsministre som gjorde en god jobb for Norge og hvilke som ikke gjorde det. Det er tross alt ingen av oss som har opplevd alle og kan dømme selv.

Kampen om historien har alltid vært viktig, og de som formidler historien har et stort ansvar for hva og hvem som blir husket. Det er ikke lett å oppsummere en statsministers ettermæle i ett tall, men dersom dette gjøres kan man analysere materialet og får et inntrykk av hvor gode statsministrene oppfattes å være. Det er denne studiens oppgave å finne ut hovedgrunnene til hvorfor det er slik.

”Det som slår en organisasjonsutvikler og statsviter, er at historikere nesten utelukkende operer med individuelle forklaringsfaktorer eller veldig brede samfunnsmessige modeller” (Brandsdal 10.11.2010). Slik lyder kritikken Einar Brandsdal kom med mot hovedfunnene i den forrige statsministerundersøkelsen i en kronikk i Stavanger Aftenblad. Funnene var *arbeidsledighet* teller negativt og hvor lang *funksjonstid* statsministeren hadde telte positivt på

ettermålet (Grendstad et al. 2009, Holgersen 2008). Han mener at *funksjonstid* ikke er en forklaring på godt ettermæle, men en følge av at en statsminister har regjert godt. Selv om dette kan virke som en selvfølgelighet, vil en statsministers samtidige popularitet også telle med for et godt ettermæle. Brandsdal skriver også at på grunn av den korte funksjonstiden til visse statsministre, kan disse statsministrene umulig hatt muligheten til å påvirke arbeidsløsheten. Forhold som *arbeidsledighet* er ikke under statsministerens eller presidentens direkte kontroll. Det kan til og med skyldes forgjengeren, men statsministeren eller presidenten fungerer som en gallionsfigur som tar skylda for dårlige tider og kreditten for gode (Simonton 1987: 93). Premissene for denne undersøkelsen er ikke å finne ut av om statsministrenes ettermæle er fortjent eller ikke, men hva som skaper det. Det er klart at det er umulig å forklare alle faktorene respondentene legger til grunn for å vurdere statsministrene. Denne kritikken av å lage modeller, særlig av regresjonsanalyser, er ikke uvanlig. Ikke overraskende kommer også dette forbeholdet av historikeren Njølstad, som har vært med å gjennomføre undersøkelsen. Han kommenterer resultatet fra den forrige analysen slik: ”For en historiker er det ikke overraskende at variasjonen i statsministrenes ettermæle ikke kan forklares utelukkende ved hjelp av kvantifiserbare faktorer som velstand og varighet” (Forr et al. 2010: 416). Å forklare all variasjon er selvfølgelig umulig. Hvis det å ikke kunne forklare alt skulle være en forutsetning for forskning, ville det nok være vanskelig å få gjennomført forskningsprosjekter. At Njølstad så behovet for en ny undersøkelse er vel et bevis på at kunnskap er viktig å ha også på dette området.

2.2.1 Tidligere forskning

Å evaluere presidenter og statsministre kvantitativt er gjort mange ganger, men er i hovedsak et amerikansk fenomen. Arthur M. Schlesinger gjennomførte første gang en slik undersøkelse i 1948. Han spurte da 55 ledende historikere om hvordan de vurderte de amerikanske presidentene. De skulle rangere alle presidentene, unntatt Harrison og Garfield på grunn av deres korte tid som presidenter, i fem kategorier fra ”great”, ”near great”, ”average”, ”below average” til ”failure”. Dette skulle være en vurdering av prestasjonene som president, og ikke hva de har gjort gjennom hele livet. Hva slags kriterier respondentene skulle vurdere presidentene etter var opp til hver enkelt (Schlesinger 1997: 179). Siden den gang har mange slike undersøkelser blitt gjort i USA. I 1962 gjorde Schlesinger dette på ny, og hans sønn Arthur M. Schlesinger jr ble bedt om å gjøre sin fars undersøkelse enda en gang i 1996 (Schlesinger 1997: 179-180, Theakston et al. 2006). Også i andre land er lignende

undersøkelser gjennomført. Elizabeth Ballard og Peter Suedfeld har gjort en slik studie av statsministrene i Canada, og Kevin Theakston og Mark Gill har gjennomført en tilsvarende studie i Storbritannia (Theakston et al. 2006, Ballard et al. 1988). Det er også gjennomført en kvantitativ studie av norske statsministre (Holgensen 2008, Grendstad et al. 2009). Materiellet denne studien bygde på var statsministrene fra Christian Michelsen og fram til Thorbjørn Jagland. Det meste av ettermælelitteraturen er imidlertid gjort i den amerikanske konteksten og derfor er det relevant å gi et innblikk i denne.

Kennedy mente at kun personer som har vært president kan bedømme en presidents kvaliteter og dens mulighetene for å gjøre en forskjell. Det er ikke mange presidenter som har vurdert sine kollegaer. Harry S Truman har gjort et forsøk. Det har også blitt reist kritikk mot slike studier fra andre hold. En del akademikere har hevdet at kåringer som Schlesingers er for subjektive og impresjonistiske. Flere har også forsøkt å utbedre slike typer studier, for å gjøre dem mer vitenskaplige. Det er blitt forsøkt å vurdere presidenter etter felles objektive kriterier. Thomas A. Bailey formulerte 43 slike kriterier. Den undersøkelsen har til felles med mange andre slike studier at resultatet var overraskende lik Schlesingers (Schlesinger 1997: 181-182, Murray et al. 1983: 536). Lincoln, Washington og Franklin D. Roosevelt ender alltid på topp, og Grant og Harding ender på bunn. Presidentene i det midtre sjiktet har derimot variert litt. Eisenhower var for eksempel på tjuende plass i Schlesingers 1962-studie, mens han avanserte til tiende plass i 1996 (Theakston et al. 2006: 194).

Bakgrunnen for den nevnte studien av norske statsministre var journalisten Kjell Cordtsen fikk 20 historikere og statsvitere til å rangere statsministerprestasjonene fra unionsoppløsningen fram til Thorbjørn Jagland. Studien bygget på Schlesingers metode. Datamaterialet brukte Jon Dagsland Holgensen i sin masteroppgave "Landsfader eller landssviker?" (Holgensen 2008), og resultatene ble senere brukt i artikkelen "Varighet og Velstand" (Grendstad et al. 2009).

Ved å ikke spesifisere grunnene til ettermæle åpner for gjøre en respondentundersøkelse. Dette ble ikke gjort i den forrige statsministerundersøkelsen, men dataene fra den nyeste undersøkelsen tillater dette. Slike respondentundersøkelser er gjort tidligere (Maranell et al. 1970, Murray et al. 1994, Pious 2003). I forbindelse med undersøkelser av ettermæle- eller storhetsstudier er det blitt reist kritikk av ekspertene (Felzenberg 1997). Det er viktig å

evaluere også de som evaluerer. Ekspertene kommer jeg tilbake til i avsnittet om ekspertpanelet, men først gis resultatene av statsministerundersøkelsen fra 2010.

2.2.2 Scores/ Resultater

Alle statsministre Norge har hatt, siden stillingen ble opprettet i 1873, er inkludert i denne undersøkelsen¹. Tabell 2 viser resultatene av respondentenes karakterer av alle statsministrene. Disse anvendes som den avhengige variabelen for begge analysene i denne oppgaven.

Tabell 2 - Statsministrenes ettermåle²

	Statsminister	Score
1.	Einar Gerhardsen	5,80
2.	Christian Michelsen	5,22
3.	Gunnar Knudsen	5,02
4.	Gro Harlem Brundtland	4,96
5.	Frederik Stang	4,79
6.	Kåre Willoch	4,68
7.	Johan Nygaardsvold	4,56
8.	Johan Sverdrup	4,46
9.	John Lyng	4,26
10.	Trygve Bratteli	4,04
11.	Jens Stoltenberg	3,94
12.	Johan Ludwig Mowinckel	3,89
13.	Kjell Magne Bondevik	3,78
14.	Johannes Steen	3,74
14.	Emil Stang	3,74
16.	Per Borten	3,66
17.	Jørgen Løvland	3,61
18.	Christopher Hornsrud	3,44
19.	Oscar Torp	3,39
20.	Odvar Nordli	3,36
21.	Lars Korvald	3,34
22.	Francis Hagerup	3,33
23.	Otto Albert Blehr	3,08
24.	Jan Peder Syse	3,04
25.	Otto Bahr Halvorsen	2,90
26.	Ivar Lykke	2,41
27.	Wollert Konow (SB)	2,36
28.	Jens Bratlie	2,19
29.	Thorbjørn Jagland	2,17
29.	Christian H. Schweigaard	2,17
31.	Peder Kolstad	2,10
32.	Abraham Berge	2,02
32.	Christian A. Selmer	2,02
34.	Jens Hundseid	1,48

¹ Vidkun Quisling proklamerte seg selv til statsminister etter 9. april 1940. Quisling ble senere utnevnt til leder av "den nasjonale regjering" som "ministerpresident". Quisling er av naturlige grunner ikke tatt med i denne undersøkelsen, det er heller ingen grunn til å tro at han ville gjort det spesielt godt. For krigsårene (1940-1945) blir Johan Nygaardsvold regnet som Norges statsminister.

² På tross av det samme datamaterialet har Olav Njølstad og jeg kommet fram til forskjellige gjennomsnittscore på flere av statsministrene. I tabellen ovenfor er scorene jeg har utregnet ut fra datamaterialet jeg har fått tilgang til. Njølstad har oppgitt scorene med tre desimale, men jeg mener det holder med to desimaler. Njølstads score er oppført i appendiks A.

Slik som i den forrige statsministerundersøkelse fra 1997 blir Einar Gerhardsen vurdert som den beste statsministeren, mens Jens Hundseid har fått den lite flatterende sisteplassen. Gerhardsen blir vurdert til 5,8 ettermælescore, noe som er en liten nedgang med 0,05 fra den forrige. Christian Michelsen innehar her som i forrige undersøkelse andreplassen, men har fått en lavere score denne gangen med 5,22 i forhold til 5,75. Dette er en markant nedgang, som kanskje kan tilskrives det høyere antallet respondenter som er med i denne undersøkelsen enn undersøkelsen fra 1997.

Det er verdt å merke seg at Oscar Torp får en økning på 0,39 i sammenlignet med forrige undersøkelse. I likhet med Torp gjør også Oddvar Nordli et karakterhopp i scoren med hele 0,46. Både Wollert Konow og Thorbjørn Jagland runder denne gangen 2,0 i score. Konow får 2,36 mot 1,84, og Jagland øker til 2,17 fra 1,68 (Holgersen 2008, Grendstad et al. 2009). Det har ikke skjedd så mye nytt i Konows tilfelle som skal tilsi denne økningen, men en mulig forklaring på Jaglands økning er at man har fått litt avstand til hans statsministerperiode. Det er mange mulige forklaringer for forskjellene mellom denne undersøkelsen og den forrige, men mye kan nok tilskrives det faktum at flere respondenter er inkludert denne gang. At flere statsministre inkluderes i denne studien er også vært å merke seg. Når man sammenligner flere forskjellige statsministre kan det føre til at man gir en statsminister høyere eller lavere score enn man ellers ville gjort for å kunne skille den aktuelle kandidaten fra andre. I den forrige statsministerundersøkelsen ble det laget en prediksjonsmodell for framtidige statsministre. Ettersom datainnsamlingen ble gjort i 1997 kunne Grendstad og Holgersen bruke hovedfunnene, *arbeidsledighet* og *funksjonstid*, til å predikere scoren til Bondevik og Stoltenberg. Bondevik ble predikert til en score på 3,81, mens Stoltenberg til 3,71 (Grendstad et al. 2009: 117). Bondevik fikk i denne studien 3,78 noe som må kunne sies å bety at predikeringen av ham var bra. Stoltenberg derimot har sittet lengre og hadde fått en mer nøyaktig score dersom hans *funksjonstid* var over slik som var tilfellet for Bondevik.

I tillegg til karaktersetningen ga respondentene noen kortfattede kommentarer til statsministrene de har gitt best og dårligst karakterer. Disse gjenspeiler selvfølgelig karakterene. Hundseid blir beskrevet som "latterlig" og "oppfarende og ubalansert, splittende og uten evne til å skape et "lag". Uten autoritet." Forsvarsminister Quisling i Hundseidregjeringen blir også brukt mot ham. "Slapp Quisling løs" og "lot Quisling bli forsvarsminister i sin regjering" er kommentarene. Dette påtross av at han "arvet" Quisling fra

Kolstadregjeringen og at han flere ganger var i konfrontasjon med og forsøkte å kvitte seg med ham (Kjøllås 1999: 178, Furre 1991: 133, Dahl 2004: 108-109, Forr et al. 2010: 190).

Einar Gerhardsen får bedre karakteristikk som ”om noen kan sies å ha bygd landet, er det ham. fremragende leder”, og han tilskrives mye av æren for velferdsstaten ”gjenoppbygger og bygger av velferdsstaten”. Hundseid og Gerhardsen får begge entydige kommentarer, mens Johan Sverdrup får det man kan kalle blanda kritikker. Sverdrup fikk alle mulige karakterer, og det var helt klart at det kom an på hvilken del av Sverdrups politiske karriere respondentene la vekt på. Alle respondentene kan ikke kun ha vektlagt statsministerperioden. En del har vurdert ham ut ifra hans kamp for parlamentarismen. En av respondentene grunngir den gode karakteren han eller hun ga til Sverdrup med ”parlamentarismens far”. En annen som har gitt en dårlig karakter skriver derimot ”glitrende parlamentariker, men uten evne til lagarbeid, og han knuste det partiet han hadde skapt. sveikefull”. Det er tydelig at flere av respondentene har gitt Sverdrup gode karakterer for prestasjoner før hans tid som statsminister. Rune Slagstad beskriver ham som en av Norge store politikere, men som behersket opposisjonen bedre enn posisjonen. ”Sverdrups lederskap var det opposisjonelt populistiske, som gjorde ham rådvill da han i 1884 fikk makten mellom hendene” (Slagstad 2001: 551).

Flere av kommentarene gitt om statsministrene i undersøkelsen blir inkludert underveis i denne oppgaven.

2.2.3 Ekspertpanel

Bruk av ekspertpanel kan være en løsning når man studerer variabler som er vanskelig å observere. Dette kan for eksempel være å estimere statsministres makt eller statsministres ettermæle hvor det ofte blir brukt. Ekspertpanel er blitt brukt i statsvitenskap i flere år og har fordelen at man kan kvantifisere de studerte konseptene. Ekspertene bør kunne gi gode og nøyaktige kvantitative refleksjoner på det de skal vurdere (O'Malley 2007: 10-11). Bruk av ekspertpanel er brukt i flere studier blant annet i evalueringen av valgsystemer (Bowler, Farrell og Pettitt 2005), og partiposisjoner (Ray og Narud 2000).

Ian Budge kritiserer bruken av ekspertpanel i statsvitenskaplige studier av partiers politiske posisjoner. Budge stiller spørsmålet hva en ekspert vurderer, hvilket tidsrom og hvilke

kriterier ligger til grunn (Budge 2000)? Steenberg og Marks mener det er et viktig spørsmål Budge reiser. Forfatterne innrømmer at det er viktig å tenke på hva slags vurderinger eksperter legger til grunn for det de vurderer. De skriver at det er en hel rekke problemer når det gjelder hva ekspertene legger i forskjellige begrep, som for eksempel politiske partiers posisjon. Noen legger kanskje vekt på partiets velgergrunnlag, andre på partiets lederskap, mens en tredje igjen ser på partiaktivisters syn. En del av disse problemene kan løses ved undersøkelsens design. Gode spørreskjema vil unngå å bruke tvetydig begrep, som høyre-venstredimensjonen, i hvert fall uten å operasjonalisere begrepene godt (Steenbergen og Marks 2007: 347-348). De undersøker videre i artikkelen sine egne resultater av undersøkelser, hvor de har brukt ekspertpanel. Disse undersøkelsene handler om politiske partiers posisjon i europeisk integrasjon. De finner at ikke bare er det høyt samsvar mellom de ulike eksperters vurderinger, men også at det er samsvar med andre måter å måle politiske partiers posisjoner på. De poengterer at de bare kan gå god for eksperters vurderinger på nettopp dette området (Steenbergen et al. 2007: 361-362). Det er klart at det kan finnes validitetsproblemer ved å bruke ekspertpanel. I statsministerundersøkelsen 2010 har Njølstad og Grenstad ikke lagt noen føringer for hva ekspertene skal legge i godt eller dårlig ettermæle. Dette er fordi det er nettopp hva de forskjellige ekspertene legger i begrepet som er interessant å studere.

Dette er i tråd med målingene gjort av far og sønn Schlesinger. I brevet som ble sendt ut til respondentene siterer de Schlesinger jr. på hvorfor de ikke legger føringer. Han mener at historikere vil kjenne igjen en presidents storhet, eller mislykkethet, når de ser det (Schlesinger 1997: 179). Når man gir ekspertene så stor frihet til å definere statsministres ettermæle, er det spennende å se om det er trekk ved respondentene som gjør at de gir visse statsministre høyere score enn andre. Derfor er det veldig interessant å finne ut om de som skriver statsministrenes historie kan vurdere tidligere politikere med åpent sinn, eller om de farges så mye av opprinnelse og utdanning at egenskaper ved dem selv påvirker vurderingene like mye som egenskaper ved statsministre. Respondentene i denne undersøkelsen påvirker historieskrivningen og har derfor en stor påvirkning på vår nasjonale hukommelse.

En undersøkelse som ikke er rettet mot et ekspertpanel vil ha et annet fokus. I år 2000 gjennomførte C-SPAN en internettundersøkelse av amerikanske presidents ettermæle. De samme spørsmålene ble stilt til et ekspertpanel på 58 personer og de 1145 personene som svarte på internettundersøkelsen. Disse 1145 personene kan nok regnes som mer informerte

enn de fleste, men det viste seg at disse kjente best til de nyeste presidentene og de store historiske presidentene. Undersøkelsen omfattet alle presidentene fra Washington til og med Clinton. Resultatene mellom ekspertundersøkelsen og internettundersøkelsen viste forskjeller i vurderingene, men var i hovedsak ikke veldig varierende (Cohen 2003: 915-917). En slik type undersøkelse vil være interessant for å se om befolkningen faktisk blir påvirket av hva ekspertene mener. For de nyere statsministrene vil nok ettermålet kunne variere litt, blant annet på grunn av motstridene politiske meninger. Ettermålet til statsministrene som folk ikke har opplevd vil uansett formes av eksperter.

Ekspertvurderinger har også vist seg å være reliable. Studier som bruker ekspertpaneler har vist seg å få reliable resultater over tid. Resultatene i ekspertundersøkelsen om den politisk ideologiske høyre-venstre-skalaen til John Huber og Ronald Inglehart (1995) korrelerte 0,94 med studien til Francis G. Castles og Peter Mair, som også var en ekspertanalyse (1984).

Ekspertpanel ble også brukt i den forrige undersøkelsen. Grendstad og Holgersen skriver at de utformet en prediksjonsmodell framfor en kausalmodell (2009: 107). En prediksjonsmodell tar utgangspunkt i verdier på en variabel for å estimere verdier på en annen variabel. Valget av en prediksjonsmodell grunnes i at resultatet av den avhengige variabelen ikke er håndfast, men altså et mål på ettermælebegrepet (Grendstad et al. 2009: 106-107).

En ekspertundersøkelse er en form for surveyundersøkelse. Surveyundersøkelser blir ofte kritisert for det subjektive elementet som ligger i undersøkelsene. Dette går ofte på hvordan spørsmålene er stilt, og om den som svarer virkelig svarer det han eller hun mener (Bertrand og Mullainathan 2001). Dette elementet er også tilstedet i Statsministerundersøkelsen, men dette er lite problematisk siden det er den subjektive meningen vi er ute etter. Den andre delen av undersøkelsen, hvor bakgrunnsspørsmål blir stilt har liten mulighet til å misforstås.

2.3 Endring

2.3.1 Kontekstuelle utfordringer

I denne undersøkelsen brukes ofte litteratur fra den amerikanske debatten. Virkeligheten for en amerikansk president er nok ganske fremmed for en norsk statsminister. Det er forskjeller i det institusjonelle systemet, og på mange andre områder. Ikke alle variabler er like relevant å overføre fra den amerikanske konteksten til den norske. Ved direkte overføringer fra

prediksjonsvariabler brukt om ettermålet til amerikanske presidenter til norske statsministere står jeg i fare for det Giovanni Sartori kaller conceptual stretching. Med dette menes å bruke eksisterende uttrykk eller kategorier i en modell på nye case hvor dette ikke nødvendigvis passer (Sartori 1970). Et slikt eksempel er variabelen for amerikanske presidenter som har regjert under en krigssituasjon, *funksjonstid under krig*. Denne variabelen blir ofte brukt i amerikanske studier, og har en positiv effekt (Simonton 2001: 295, Kenney og Rice 1988: 164-165, Nice 1984: 453, Adler 1988). Av flere grunner vil denne variabelen ikke passe i en norsk kontekst. Norge spiller helt andre roller i kriger som vi deltar i, og sammenlignet med USA har ikke Norge deltatt i mange kriger. Det kanskje viktigste poenget er forskjellen mellom en norsk statsministers rolle i en krigssituasjon og den amerikanske presidenten. Presidenten er øverstkommanderende i det amerikanske militæret, og har dermed mer ansvar for krigføringen enn det en norsk statsminister har (Forr et al. 2010: 421). Slike vurderinger er viktige å ta, slik at jeg ikke blindt overfører predikasjonsvariabler fra den amerikanske konteksten til den norske. Dette gjelder selvfølgelig også fra andre studier, som eksempelvis britiske eller canadiske studier (Theakston et al. 2006, Ballard et al. 1988). Disse studiene er inspirert av de amerikanske undersøkelsene, og tester flere av de samme forklaringsvariablene. Den norske statsministerrollen er annerledes enn både den canadiske og den britiske. Det institusjonelle designet er også annerledes. Valgsystemet i Storbritannia og Canada er majoritetsvalg, mens det er proporsjonalt i Norge (Lijphart 1999: 145).

I forhold til makt, som tidligere er beskrevet om den norske statsministeren, er det ofte forskjell for regjeringssjefer i presidentialistiske og parlamentaristiske system. I presidentsystem er regjeringen presidentens regjering, mens statsministerens makt begrenser seg til den "first above unequals", "first among unequals" til "first among equals". Den britiske statsministeren kan settes i den første kategorien, mens den norske i den siste (Lijphart 1999: 113-114). Den amerikanske presidenten blir valgt direkte av velgerne, mens en statsminister må belage seg på støtte i parlamentet (Lijphart 1999: 119). Det finnes mange forskjeller som gjør at det er annerledes å være regjeringsleder i et presidentialistisk system i forhold til et parlamentarisk. Et parlamentarisk demokrati, som Norge, er et system hvor den utøvende makt bestående av statsministeren og regjeringen er avhengig av parlamentet for å overleve.

2.4 Kapitteloppsummering

Den norske statsministeren har mindre makt en enkelte av sine europeiske kollegaer (King 1994), likevel står den norske statsministeren i en særstilling i norsk politikk (Forr et al. 2010). Det varierer også fra statsminister til statsminister hvor mye makt han eller hun har (Strøm 1994). Påvirkningsmuligheten statsministeren har viser hvor viktig det er å studere embetet. At makten varierer og hvordan den blir brukt vil være med når man deres ettermæle blir formet.

Teorien om parlamentarismens presidentialiseringen (Webb et al. 2005) aktualiserer statsministerens posisjon ettersom mediabildet fokuserer i økende grad på statsministeren som leder. Grunlagsutredningens rapport III konkluderer med at man ikke kan snakke en stor grad av presidentialisering i Norge (Bäck et al. 2007). Det er uansett interessant å observere en eventuell slik utvikling også i Norge i framtida.

Tidligere forskning er stort sett gjort i andre land enn i Norge. Mange av funnene fra denne litteraturen har jeg brukt for å utforme variabler og hypoteser for disse variablene i denne studien. Å teste funn fra andre studier er fruktbart, men ettersom flere studier er gjort av regjeringssjefer i andre land er det viktig å ta hensyn til skifte av kontekst. Noen variabler er ikke overførbare, mens andre kan uproblematisk testes ut. Funnene fra den forrige norske statsministerundersøkelsen inspirerer selvfølgelig denne studien når det kommer til utvikling av variabler og tilhørende hypoteser. For respondentundersøkelsen er det vanskeligere å bruke tidligere forskning da det ikke er gjennomført så ofte før, men noen funn kan jeg dra nytte av. Den avhengige variabelen er lik for begge analysene. Ettersom ekspertene vurderer statsministrene muliggjør respondentanalysen.

Bruk av ekspertpanel i studier som denne er ikke bare hyppig anvendt, men også en god løsning for målet med denne oppgaven. Ekspertpanelet passer bra til å gi et mål på hvordan statsministrene huskes. Dette gjør at jeg kan både finne ut hvorfor statsministrene huskes slik de gjør ut fra statsministrene selv og ut fra trekk ved respondentene. Studien blir interessant av disse to grunnene.

I denne undersøkelsen har 54 respondenter vurdert de 34 statsministrene Norge har hatt. Resultatet av gjennomsnittet av alle karakterene er presentert. Videre i oppgaven utformer jeg hypoteser for hvorfor statsministrene blir husket slik de gjør.

3.0 Hva kan predikere statsministres ettermæle?

I dette kapittelet legger jeg fram de uavhengige variablene som jeg forventer vil påvirke statsministres ettermæle. Forholdet mellom struktur og aktør er viktig i slike studier. Er det trekk ved enkeltpersonene som avgjør hvilket ettermæle de selv får, eller er det tid og omstendigheter som avgjør?

Jeg har valgt å dele variablene i tre grupper; biografiske, økonomiske og institusjonelle. De biografiske variablene omhandler statsministrene personlig, mens de økonomiske og de institusjonelle variablene handler om tiden og omstendighetene rundt funksjonstiden. I statsministerposisjonen kan aktørene til en viss grad påvirke omstendighetene også, mens andre strukturelle variabler vil være vanskelige for statsministrene å påvirke. Det er uansett interessant å se hvilken påvirkning de har hatt på statsministres ettermæle.

Jeg har inkludert noen av variablene fra den forrige statsministerundersøkelsen. Dette gjelder selvfølgelig de signifikante variablene, men jeg har også tatt med noen av variablene som ikke var signifikante. Disse er inkludert siden de ofte er brukt i andre lignende studier og for å se om de blir signifikante med et nytt datagrunnlag. Variablene er interessante å re-teste ettersom dataene fra Statsministerundersøkelsen 2010 har større respondentutvalg og i tillegg inkluderer flere statsministre. Variablene jeg re-tester fra Holgersens analyse er *lengde på funksjonstid*, *endring i BNP per innbygger*, *arbeidsledighet*, *utdanning*, *geografisk tilknytning*, *alder ved innsettelse*, *leveår etter avgang* (som jeg bruker som en proxivariabel for prestasjoner etter avgang) og om *statsministeren ledet en flertallsregjering*³. I tillegg til disse variablene har jeg med *statsrådserfaring*, *prosentandel støtte i Stortinget*, *politiske skandaler* og om de hadde en *god* eller *dårlig forgjenger*. Variablene *prosentandel støtte i Stortinget* og om statsministeren ledet en *flertallsregjering* er temmelig like variabler. Jeg velger likevel å gjøre et skille mellom disse to ettersom det er en stor forskjell for en regjering å ha et parlamentarisk grunnlag over 50 prosent eller ikke. Denne terskelen forandrer mye for en regjering, selv om det selvfølgelig hjelper å få en prosentvis økning av det parlamentariske grunnlaget. Den virkelige viktige terskelen er å få flertall.

³ Variablene Holgersen hadde med som jeg ikke har med er: annet parti enn sin forgjenger, personlige årsaker hos forgjengeren for avgang, leder av koalisjonsregjering, flere statsministerperioder, gjenvalg, avgang pga konfrontasjon, intern strid og valg. Holgersen har også en variabel som heter partipolitisk skillelinje, denne variabelen har jeg med i respondentanalysen og ikke i ettermæleanalysen.

3.1 Biografiske variabler

Biografiske variabler blir ofte testet ut i undersøkelser om ettermålet til presidenter og statsministre. Slike variabler kan være utdanningsnivå, yrke, hvilke regioner de er fra, alder ved innsettelse og hvor lenge de levde etter de gikk av som statsminister.

Dean Keith Simonton har gjort mange studier av amerikanske presidenter. Han har funnet seks faktorer som avgjør storheten til en president: 1) hvor mange år han sitter som president, 2) om han var president mens det var krig eller ikke, 3) om presidenten ble drept eller ikke, 4) om en stor skandale skjedde mens han var president, 5) om presidenten har vært en krigshelt 6) om presidenten kan beskrives som intellektuell briljant (Cohen 2003: 914-915). Flere av disse faktorene er knyttet opp til personlige egenskaper, som viser at de kan ha noe å si.

Andre variabler kan være langt vanskeligere å måle, særlig for statsministrene fra før det forrige århundreskiftet⁴. En annen variabel det er vanskelig å kopiere, er å klassifisere alle statsministrene etter karaktertrekk, som lederstil og personlig utstråling. En slik studie er gjort av amerikanske presidenter (Barber 1992). Dette er en jobb for historikere heller enn for meg, og det er vanskelig å gjøre innenfor rammene av denne oppgaven. Njølstad har klassifisert noen av statsministrene, men langt fra alle (Forr et al. 2010: 416-419). Han finner ingen mønstre, men det er mulig dette kunne ha innvirkning i en kvantitativ studie.

Et annet sett av variabler som faller utenfor min studie er variablene fundert i fysiske trekk, som for eksempel høyde, mens andre slike variabler går på hvilket nummer i søskenflokken presidenten eller statsministeren var. Disse ser ut til å ha liten betydning i studiene som er gjort (Theakston et al. 2006: 202), og vil ikke bli testet i denne undersøkelsen.

3.1.1 Utdanning

Robert Murray og Tim Blessing antok at utdanning kunne predikere ettermæle. De fant at dette ikke hadde noen effekt (Murray et al. 1994: 31). Simonton har også i flere undersøkelser hatt med utdanning som en predikasjonsfaktor. Han har både utarbeidet skalaer for utdanningsnivå og dikotome variabler for forskjellige utdanninger. Dette er påbegynt juridiske utdanning, eksaminert juridisk utdanning, oppnåelse av akademiske utmerkelser og lignende (Simonton 1986: 265). Utdanning blir ofte brukt i slike undersøkelser og noen fokuserer også

⁴ For eksempel en intelligensstudie slik som sosialpsykologen Dean Keith Simonton har gjort, vil ikke være mulig for meg å gjøre (2006).

på juristutdannelse. Statsvitenskap fokuserer oftere på jurister i den dømmende og den lovgivende makt, men ikke så ofte i den utøvende makt (Green og Pederson 1985: 343). Blant de norske statsministrene er den juridiske utdannelse den mest utbredte. Fram til selvstendigheten fra Sverige, Christian Michelsen medberegnet, er alle unntatt en statsminister juridisk utdannet. Det er Johannes Steen, med sin lærerutdanning, som skiller seg ut i dette selskap. 12 av Norges i alt 34 statsministre har fullført juridisk utdanning (Forr et al. 2010, Kjølås 1999). Juridisk utdanning blir fanget opp av den høyere utdanningen (hovedfag), som er en underkategori av utdanning. Dette gjør at jeg ikke tar med en egen juridisk variabel.

Ser vi bort ifra den juridiske utdanningen har det vært mange forskjellige utdanninger blant de norske statsministrene. Unntakene finner vi i Arbeiderpartiet, hvor verken Hornsrud, Nyggardsvold, Gerhardsen eller Torp hadde mer enn grunnskole. Bratteli hadde ett års framhaldsskole utover folkeskolen. Utover disse har de fleste statsministre hatt utdanning utover grunnskolen. Olav Njølstad hevder at det i dag virker ”nærmest utenkelig med en norsk statsminister uten eksamen fra høyskole eller universitet” (Forr et al. 2010: 23). Theakston og Gills britiske undersøkelsen er litt vanskeligere å tyde når det kommer til utdanning. Av statsministrene på topp ti var det bare to som ikke hadde gått på universitet. Det er samtidig verdt å merke seg at det også blant de ti nederste var det også mange som var universitetsutdannet (Theakston et al. 2006: 204-205). De legger ikke vekt på utdanningsvariabelen for å predikere ettermæle. Ettersom det er usikkerhet knyttet til denne variabelen er det verdt å teste denne variabelen i den norske konteksten.

Hypotese 1 (utdannelse): *Høy utdannelse predikerer godt ettermæle.*

3.1.2 Alder ved innsettelse

Det finnes mange studier som undersøker om alder ved innsettelse kan predikere ettermæle. Arthur M. Schlesinger jr. fant at alder hadde litt betydning for presidentenes ettermæle. De yngre scoret bedre enn de eldre, selv om dette ikke hadde stor påvirkning (Forr et al. 2010: 420, Schlesinger 1997: 185-186). Njølstad tror ikke at alder alene kan forklare forskjeller i norske statsministres ettermæle. Han poengterer likevel at gjennomsnittsalder ved førstegangs tiltredelse som statsminister for ”de seks store” er lavere enn for de ni på bunnen (Forr et al.

2010: 420). Det er klart at unge statsministre har større mulighet til å være lengre i embetet og dermed ha mulighet til å gjennomføre mer av sin politikk.

Som tidligere nevnt i oppgaven har det vært en enorm utvikling blant Norges statsministre. Langs denne utviklingen har også alder ved innsettelse endret seg, alderen på statsministrene har gått ned. Stang var 65 år i 1873 da statsministerstillingen ble opprettet i Norge, mens Stoltenberg var bare 41 da han dannet sin første regjering (Forr et al. 2010). Da Francis Hagerup ble statsminister for første gang var han bare 42 år. Regelen fram til dette, i 1895, hadde vært at man ble statsminister først etter man var godt over 60 år (Kjøølås 1999: 68). Denne variabelen kan også ses på som et mål for denne utviklingen i norsk politikk og samfunn, ikke bare som mål på den ideelle innsettelsesalderen for en statsminister. Variabelen kan i tillegg være et mål på personlige egenskaper som skal til for å nå toppen av et parti fort. Det kan argumenteres for at unge statsministre har politisk teft og egenskaper som gjør statsministeren godt skikket for politikk.

Hypotese 2 (alder ved innsettelse): *Yngre statsministre predikerer godt ettermæle.*

3.1.3 Prestasjoner etter avgang

Det er vanskelig å evaluere samtidige statsministre, ettersom det ofte ikke har gått nok tid til å sette statsministeren i perspektiv. Nye forhold i forskjellige saker kan dukke opp, og framtidige hendelser kan bety noe for vurderingene av dem. I tillegg er samtidige politiske spørsmål fortsatt aktuelle i den politiske diskursen. Ettersom tiden går er disse sakene avklart og dermed kan ikke sakene vinnes eller tapes mer (Pfiffner 2003: 37). Den forrige statsministerundersøkelsen ble gjennomført i 1997, samme år som Thorbjørn Jagland gikk av som statsminister. Han fikk da scoren 1,68 (Grendstad et al. 2009), og økte til 2,17 i undersøkelsen fra 2010. Et interessant spørsmål i denne sammenheng er om statsministeren selv kan påvirke sitt eget ettermæle etter han/hun har gått av? Dette spørsmålet blir ofte diskutert i den amerikanske litteraturen.

Jimmy Carter blir ofte dratt fram som eksempel på en president som har forsøkt å bedre sitt ettermæle etter presidentgjerningen. Carter opprettet Cartersenteret etter sin presidentperiode, hvor han mottok delegasjoner i sin replika av "the Oval Office" (Lonnstrom og Kelly 1997: 596). Det er interessant å se utviklingen av ettermælet til tidligere president Carter i forhold til

kollega Ford⁵. I de tre rankingene som i 1997 var utarbeidet av Siena Research Institute, har disse to presidentene hatt ulik utvikling. President Ford hadde etter tiden som president, i motsetning til Carter, trukket seg ut av politikken. I den første kåringen, i 1982, var han vurdert som den tjuetredje beste presidenter. Dette var ti plasser over president Carter. Den andre undersøkelsen fra 1990 faller Ford ned til plass tjuesju, før han i den tredje fra 1994 er på trettiandreplass. Carter klatrer på sin side fra trettitredjeplass til tjuelfjerdeplass i den andre kåringen, før han faller en plass i den tredje kåringen fra 1994. Fram til den tredje kåringen var det ikke noe ny informasjon om de to presidentene som skulle tilsi at deres ettermæle skulle endre seg så mye. Den eneste betydelige forskjellen er rollen de to har spilt etter presidentperioden var ferdig (Lonnstrom et al. 1997: 596-597). På tross av den nyeste studien fra Siena Research Institute (2003) ikke viser at trenden fortsetter, er det fortsatt en klar forskjell fra begge plasseringer i 1982-studien. I tillegg var Carter i den første undersøkelsen nummer trettitre av trettini, mens han var den tjuefemte beste av førtito presidenter i den siste studien. Carters arbeid etter presidentperioden har også resultert i Nobels fredspris i 2002. Utviklingen til blant andre Ford og Carter kan tyde på at ettermålet kan endres en del etter presidentperioden er ferdig. Det er stor forskjell på å trekke seg stille tilbake og på å profilere seg videre innenfor politikk (Lonnstrom et al. 1997: 631-632).

I følge Hansson og Teigene har Einar Gerhardsen gjennom sine mange bøker vært med å danne et bilde av seg selv som "...mannen som sto i spissen av flokken som løftet et helt folk fram fra fattigdom til velstand" (Hansson et al. 1995: 323). Finn Olstad, som har biografert Gerhardsen, bekrefter dette inntrykket at ettermæle er viktig for statsministrene også etter avsluttet funksjonstid. Olstad benytter seg av Gerhardsens etterlatte papirer i Arbeiderbevegelsens arkiv, "... men materialet bærer preg av at hovedpersonen har finsiktet det som skulle overlates til ettertida" (Olstad 1999: 6). Etersom det er vanskelig å kvantifisere *prestasjoner etter avgang* velger jeg å bruke *levetid etter avgang* som et mål på variabelen. Levetid etter avgang måler muligheten statsministrene har til å påvirke etter avgang, selv om variabelen ikke måler nøyaktig prestasjoner. Jeg kommer tilbake til avveiningen i operasjonaliseringsdelen.

⁵ Jeg skulle helst ha oppgitt de forskjellige scorene fra undersøkelsene og ikke bare plasseringene disse presidentene har fått, fordi det alltid kommer nye presidenter til. Jeg har ikke funnet scorene hos Siena Research Institutes nettsider. Jeg velger likevel å oppgi plasseringene ettersom det viser hvordan ettermålet endres i ettertid.

Hypotese 3 (prestasjoner etter avsettelse): *Jo lengre statsministrene lever etter avgang desto bedre ettermæle.*

3.1.4 Geografi

Geografisk tilhørighet kan være utslagsgivende for hvordan de norske statsministrene blir oppfattet i ettertid. Norge er et sentralstyrt land, hvor det har dannet seg sentrale elitegrupper i Oslo. Disse elitegruppene er i nær fysisk kontakt med hverandre. Periferien har hatt muligheter til å erobre viktige maktposisjoner, men den har allikevel blitt dominert av sentrum (Rokkan og Hagtvatn 1987: 232-233). 22 av de 34 statsministrene har representert Østlandet (Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste 2011). Ut ifra dette kan det argumenteres at statsministrene fra Østlandet, som er fysisk nærmest sentrum, har enklere mulighet til å komme i maktposisjoner og også bli favorisert i etterkant som gode statsministre. Det er to muligheter å måle denne variabelen på, enten hvilken landsdel de representerer eller hvilken landsdel de født. Jeg har valgt det første alternativet, siden de folkevalgte nok føler et ansvar for å jobbe for det stedet de er innvalgt for.

Hypotese 4 (geografi): *Østlandsinnvalgte statsministre predikerer godt ettermæle.*

3.1.5 Statsrådserfaring

Denne variabelen er inspirert av den britiske statsministerlitteraturen. I Kevin Theakstons gjennomgang av de fire britiske statsministrene, James Callaghan, Margaret Thatcher, John Major og Tony Blair, kommer han inn på erfaringene til de fire. Erfaring påvirker flere av faktorene han ser på positivt. Hvordan han eller hun avanserer til lederskapet i partiet gjennom partiet og regjeringen er en viktig faktor. Det kan også tenkes at tidligere statsrådserfaring påvirker et annet punkt Theakston ser på, nemlig de politiske ferdighetene og stilen til statsministeren (Theakston 2002: 286-287). Erfaring er selvfølgelig viktig for de fleste jobber, men å kjenne de politiske realitetene og spillet vil være en stor fordel for å gjøre en god statsministerjobb. Theakston og Gill testet denne variabelen i sin undersøkelse, men finner ingen sammenheng mellom å ha tidligere statsrådserfaring og ettermælet til statsministrene (Theakston et al. 2006). Tryggve Bratteli er en av de mange statsministrene som hadde erfaring som statsråd før han ble statsminister. Han var finansminister i over åtte år og samferdselsminister i omtrent fire år. I hele denne perioden hadde han mulighet til å studere hvordan Einar Gerhardsen regjerte. Bratteli visste dermed godt hvordan det var å være

statsminister før det ble hans tur (Kjølås 1999: 250), og det er ingen tvil om at han var godt foreberedt til å bli statsminister etter sin lange politiske karriere. I henhold til hva Harald Kjølås skriver er det naturlig å tro at nettopp statsrådserfaringene gjorde ham egnet til å bli statsminister. Bratteli er eksepsjonell med sin lange politiske fartstid med nesten 30 år i Arbeiderpartiets ledelse (Lahlum 2010: 277). En slik karriere er det få andre politikere som kan kopiere, men det vil uansett være grunn til å tro at enhver statsrådsstilling vil gi god innsikt i hvordan statsministergjeringen skal eller ikke skal utføres. Flere statsministre har tidligere hatt en slik erfaring, og det vil være et godt utgangspunkt for å mestre statsministergjeringen godt.

Hypotese 5 (statsrådserfaring): *Statsrådserfaring predikerer godt ettermæle.*

3.2 Økonomiske variabler

”I think Dick’s going to be elected President but I think he’s going to be a one-term President. I think he’s really going to fight inflation, and that will kill him politically.”

- Dwight D. Eisenhower, 1968 (sitert i Kenski 1977).

En sunn økonomi blir ofte sett på som viktig for en statsleders popularitet i samtiden. Patrick J. Kenney og Tim W. Rice undersøkte om en sunn økonomi hadde innvirkning på ettermælet. De var i sin undersøkelse opptatt av å undersøke kontekstuelle faktorer, og ville teste om slike faktorer kunne predikere storhet, noe som var antydning i tidligere studier (Kenney et al. 1988: 162-163). De fant en positiv sammenheng (Kenney et al. 1988: 167). Henry C. Kenskis studie fra 1977 bygger videre på John E. Mueller, som utforsket økonomiske faktorerens påvirkning på presidenters popularitet. Han kom fram til at en nedgående økonomi skader en presidents popularitet, men at en økonomi i oppgangstider heller ikke øker populariteten. Kenski fant selv sammenheng mellom inflasjonen og presidentens popularitet, men sammenhengen mellom de to var autokorrelert (Kenski 1977). Økonomiske faktorer er i høyeste grad kontekstuelle faktorer. Noen mål for en sunn økonomi kan være vanskelig å finne, særlig tall som går langt tilbake i tid.

En undersøkelse av canadiske statsministre viser at statsministrene som har møtt vanskelige politiske saker, med ett unntak, blir rangert som sterke, innovative og målrettede ledere. Unntaket er R.B. Bennett. Han var statsminister under den store depresjonen, noe

respondentene rangerer som den vanskeligste situasjonen noen canadisk statsminister har vært stilt overfor. Han er også den eneste canadiske statsministeren som hadde et slikt økonomisk problem. Det kan være at økonomiske problemer kan være spesielt ødeleggende for nasjonale politiske ledere. Den amerikanske presidenten på samme tid som Bennett, Herbert Hoover, gjør det også dårlig når det gjelder effektivt lederskap og prestisje (Ballard et al. 1988: 299). Ettermålet til en statsleder kan påvirkes av store økonomiske nedgangstider, selv om den aktuelle lederen ikke har mulighet til å påvirke den økonomiske situasjonen. At en statsleder kan ha vært et "offer" for slike omstendigheter betyr ikke at respondentene i undersøkelsen klarer å se forbi dette (Simonton 1986: 279).

Norsk økonomi har endret seg enormt fra da Frederik Stang var statsminister, fram til Jens Stoltenbergs regjeringstid. Det tjuende århundre har bydd på store endringer for landet. På begynnelsen av dette århundre var Norge på gjennomsnittet i Europa på lista over de rikeste landene, og Norge lå under gjennomsnittet av vesteuropeiske land. Ved utgangen av det tjuende århundre lå Norge på tredjeplass på OECDs liste over de rikeste landene i hele verden. Denne enorme økonomiske utviklingen har ført til mange endringer, også strukturelle. Norge har endret seg fra et preindustrielt til et postindustrielt land. På tross av at det har vært en jevn økning, er det naturlig å tro at endringer i økonomien har innvirkning på ettermålet også til norske statsministre. Den vanligste indikator er endringer i bruttonasjonalprodukt per innbygger i faste priser (Hodne og Grytten 2002: 13). Derfor er det naturlig å bruke dette målet i denne oppgaven for å teste hvordan økonomiske prestasjoner teller for hvordan statsministre huskes. Det er en utfordring å finne tall på arbeidsledighet, BNP og andre sosioøkonomiske mål for Norge helt tilbake til 1873. Etersom det ikke alltid finnes tall fra så langt tilbake, skal jeg også anvende beregninger gjort av andre.

Noen av respondentene i undersøkelsen legger vekt på økonomiske forhold når de vurderer de forskjellige statsministrene. En skriver at Gerhardsen var en stor statsminister siden han "håndterte både økonomi og fordeling på en god måte", en annen skriver blant annet at "... de økonomiske og politiske konjunkturerne var gunstige og virket samlende omkring felles mål". Tilsvarende kan dårlige økonomiske tider skade ettermålet til en statsminister. En av respondentene begrunnet sin dårlige karakter til Mowinckel med "sviktende politikk i møte med økonomisk krise". Økonomisk politikk og ytre økonomiske omstendigheter kan tenkes å være avgjørende på hvordan en statsminister blir oppfattet.

3.2.1 Arbeidsledighet

Journalistene Steinar Hansson og Ingolf Håkon Teigene sammenlignet Gro Harlem Brundtland og Einar Gerhardsen i siste kapittelet av deres biografi om førstnevnte statsminister. De mener Gerhardsens største prestasjon var å ikke føre Norge ut i høy arbeidsledighet (Hansson et al. 1995: 323). Viktigheten av dette utsagnet blir også støttet av Holgersen og Grendstads analyse av norske statsministres ettermæle. De finner at høy arbeidsledighet har en negativ effekt på statsministres ettermæle. Når arbeidsledighet økes med ett prosentpoeng reduseres ettermålet med 0,1 enheter kontrollert for andre variabler (Grendstad et al. 2009: 112). Arbeidsledighet, som John E. Mueller påpekte, er en generell indikator på økonomisk helse og bør ikke bare ses på som et mål for hvor mange som ikke har arbeid. En historie som eksemplifiserer hvor viktig arbeidsledigheten er for vurderingen av politikere, i 1970 da Nixon fortalte de republikanske lederne at hvis han ikke kunne få arbeidsledigheten lavere enn 5,5 prosent, ville republikanerne tape valget (Kenski 1977: 766). Mueller brukte som tidligere nevnt arbeidsledighet som en økonomisk indikator, og fant at nedgangstider var dårlige for presidentens popularitet, mens oppgangstider ikke hadde noe å si. Ettersom den forrige studien av ettermålet til norske statsministre vil min hypotese være at høy arbeidsledighet har en negativ effekt på ettermålet. Det vil allikevel ikke være overraskende om lav arbeidsledighet påvirket ettermålet i positiv grad.

Hypotese 6 (arbeidsledighet): *Høy arbeidsledighet under statsministerperioden predikerer dårlig ettermæle.*

3.2.2 Endring i BNP per innbygger

Hvis bruttonasjonalprodukt (BNP) per innbygger øker under en gitt statsminister vil det være et tegn på en sunn økonomi. Likeledes som økonomisk vekst kan tenkes å bedre statsministerens ettermæle, kan økonomiske nedgangstider skade ettermålet. Økonomiske nedgangstider har store konsekvenser for befolkningen på mange måter. En stor økonomisk depresjon red Norge på 1920- og 1930-tallet. Mange led sosial nød, og mangelfulle boligforhold og ernæring var utbredt. Hundseidregjeringen innførte offentlig utdeling av matbilletter til arbeidslediges familier på landsbygda. Oslo kommune delte ut den såkalte "Oslofrokosten" til trengende. Det var ikke sult i Norge på 1930-tallet, men familier opplevde sosial nød og fattigdom. Det var hardt for nordmennene som hadde opplevd økende inntekt og levestandard siden 1850 (Hodne et al. 2002: 128-129). En slik utvikling i norsk

økonomi kan ramme politikere, og særlig statsministeren hardt både den gang og i ettertid. Dette påtross av at årsaken kan være internasjonale konjunkturer.

BNP per innbygger gir et mål for den samlede produksjon eller verdiskapning i samfunnet per innbygger. Begrepet blir ofte kritisert for å være utilstrekkelig, men det finnes likevel ikke noe mer anerkjent og benyttet empirisk mål på økonomisk vekst (Hodne og Grytten 2000: 13).

Hypotese 7 (Endring i BNP per innbygger): *En prosentvis økning i bruttonasjonalprodukt per innbygger predikerer godt ettermæle.*

3.3 Institusjonelle variabler

Med institusjonelle variabler menes variabler som måler politiske omstendigheter rundt statsministerperioden. Variabler som *støtte i Stortinget*, *funksjonstid* og *skandaler* kan statsministrene selv være med å påvirke. Spesielt *skandaler* vil kunne skyldes statsministeren selv, men kan også skyldes eksterne omstendigheter. Disse omstendighetene kan ha mye å si for statsministrenes ettermæle.

3.3.1 Støtte i Stortinget

Statsministerens stilling avhenger i høy grad av posisjonen han eller hun har opparbeidet seg i det politiske liv og av regjeringens sammensetning. Lederposisjonen til statsministeren vil ofte være forskjellig i en ettpartiregjering og i en koalisjonsregjering (Berggrav 1997: 19). Forskjellen mellom flertalls- og mindretallsregjeringer er også stor. En forutsetning for at regjeringen får omsatt sin politikk til lovforslag og vedtak, er at den har støtte i Stortinget. Hvis regjeringen har flertall i Stortinget vil det være lettere å gjennomføre regjeringens politikk, og dermed øke sjansen for at statsministeren blir sett på som handlekraftig. Dette igjen øker sjansen for å få et godt ettermæle.

Store deler av vår politiske historie er imidlertid preget av mindretallsparlamentarisme (Rasch 2004: 40). Denne variabelen vil naturligvis gjelde fra 1884, da parlamentarismen ble innført. Dette gjør at statsministrene Frederik Stang, Christian A. Selmer og Christian H. Schweigaard ikke telles med. Ekspertene i den britiske undersøkelsen ser på parlamentarisk flertall som en nøkkelfaktor for godt ettermæle (Theakston et al. 2006: 207). Det er en intuitiv antakelse at det parlamentariske grunnlaget statsministeren regjerer ut ifra vil være avgjørende for

ettermålet. Med et solid flertall i Stortinget vil en statsminister gjennomgående få utrettet mer enn de med svakere maktgrunnlag. Dette var ikke en signifikant påvirkning i Holgersen og Grendstads studie (Forr et al. 2010: 421), men det er likevel naturlig for meg å teste denne hypotesen på ny særlig ettersom jeg kan benytte meg av et større datasett enn ved den overnevnte studien. Jeg lager to hypoteser av denne variabelen fordi det viktigste når det gjelder støtte i Stortinget er om regjeringen har flertall eller ikke.

Hypotese 8a (støtte i stortinget): *Jo større prosentandel støtte i Stortinget desto bedre ettermæle.*

Hypotese 8b (flertall): *Leder statsministeren en flertallsregjering predikerer dette godt ettermæle.*

3.3.2 Funksjonstid

Det har lenge vært hevdet at varighet som statsleder og ettermæle henger sammen (Sorokin 1925). Holgersen og Grendstad finner at nettopp hvor lenge en statsminister er i posisjon er en av de viktigste prediksjonsvariablene for statsministres ettermæle (Grendstad et al. 2009). Dette stemmer overens med lignende studier fra andre land (Theakston et al. 2006, Holmes og Elder 1989, Simonton 1991, Kenney et al. 1988). I flere amerikanske studier er antall år sittende som president avgjørende for en presidents ettermæle. Selv om det finnes presidenter som ikke fullfører hele perioder, men flertallet har sittet en eller to perioder og variabelen måler derfor i realiteten om de har sittet i fire eller åtte år. Et gjenvalg øker sannsynligheten for en president å få et godt ettermæle (Simonton 2001: 298, Blessing 1995). Også i den britiske konteksten blir lengde på funksjonstiden er lagt vekt på. Ingen av de ti statsministrene som scorer høyest har hatt tilhold i Downing Street nummer 10 kortere enn fem år. Blant de ti som scorer lavest er det bare to som satt som statsminister i mer enn fire år. Sju av de ti nederste var statsminister i mindre enn tre år (Theakston et al. 2006: 205). Den britiske konteksten er nærmere den norske enn den amerikanske i den forstand at en statsminister ikke har en maksimaltid de kan sitte, og i tillegg er de ikke sikret fire år når de først er valgt.

Hypotese 9 (antall måneder): *Lang funksjonstid for statsministeren predikerer godt ettermæle.*

3.3.3 Skandaler

Kjente politikere som Richard Nixon, Edward Kennedy og Bill Clinton har alle fått sine liv og karrierer for alltid merket med skandalestempelet. På grunn av dagens mediaalderen kan det argumenteres for at konsekvensene av skandaler i vår tid overgår det de gjorde i tidligere generasjoner. Skandaler har likevel alltid vært tilstedet, og er ikke en ny oppfinnelse (Thompson 2000: 5). Skandaler har også vist seg å spille en rolle for ettermælestudier. Fravær av skandaler er ett av de viktigste kriteriene for å få et godt ettermæle (Kenney et al. 1988: 167). Simonton legger vekt på, i likhet med Kenney og Rice, viktigheten av skandaler for en presidents ettermæle, og finner at variabelen er statistisk signifikant. Variabelen teller veldig negativt for en president og hvis en skandale inntreffer kan scoren reduseres med neste to prosentpoeng (Simonton 1986).

Litteraturen om skandaler i norsk politikk er ikke stor. Tor Midtbø har skrevet en bok om norske politiske skandaler. Han undersøkte blant annet sammenhengene mellom politiske skandaler og partiopplutning. Han fant at skandaler ikke hadde noen vesentlig betydning for partienes opplutning (Midtbø 2007b: 151). Det er likevel interessant om skandaler har konsekvenser for statsministrenes ettermæle. Hvilke hendelser som blir definert som skandaløse og for hvilke statsministre disse gjelder blir gjort i metode- og operasjonaliseringskapitlet.

Hypotese 10 (skandale): *En politisk skandale vil ha negativ påvirkning på ettermælet til en statsminister.*

3.3.4 Forgjenger

Da Trygve Bratteli gikk av som statsminister fikk han spørsmål om hva slags ettermæle han kom til å få. Svaret hans var ”det blir nok godt i den grad det kan skade min etterfølger” (Hansson et al. 1995: 141). Bratteli visste nok dette bedre enn de fleste andre, med tanke på at han etterfulgte Einar Gerhardsen som formann i Arbeiderpartiet. Han måtte leve med å bli sammenlignet med Gerhardsen som arbeiderpartistatsminister. Harald Kjøllås skriver om Bratteli at hans posisjon i norsk politikk er undervurdert, og tillegger en del av dette til hans skjebne som kronprins. ”Det nyttar det meste av si manndoms kraft for å gjere kongens ettermæle størst mogleg, og får først makta seint i livet, ofte når dei er på hell” (Kjøllås 1999: 245). Det samme kan nok sies om venstrestatsminister Jørgen Løvland, som sammen med

Michelsen og Nansen utgjorde de tre "heltene" fra unionsoppløsningen i 1905. Som Norges første utenriksminister kom Løvland helt i skyggen av Christian Michelsen. Ved siden av Michelsen var det ikke plass til Løvland på tross av at han var den nærmeste støttespilleren og rådgiver. Løvland tok også over som statsminister på grunn av Michelsens helseproblemer og problemer i Stortinget (Hem 2005: 15-16).

Å bli sammenlignet med forgjengeren eller etterfølgeren skjer med mange statsministre og presidenter. Stephen Skowronek ser et helt klart mønster når det gjelder nettopp forgjengeren i den amerikanske ettermælelitteraturen. Han skriver at det ikke er noen tilfeldighet at presidentene som er sett på som de største ofte etterfølger presidenter som er vurdert som politisk inkompetente. Denne tendensen betyr, mener Skowronek, at det er viktig å sammenligne store statsledere i forskjellige historiske epoker, og ikke nødvendigvis med de som er nærmest i tid (Skowronek 1993: 8). Skowronek og Bratteli tror begge at forgjengeren har noe å si for ettermæle til etterfølgeren. Det er vanskelig å vite om en dårlig forgjenger vil bedre ettermælet for etterfølgeren, eller om en god forgjenger forverrer ettermælet for etterfølgeren. Derfor velger jeg å teste to hypoteser, en for hver av antakelsene.

Hypotese 11 (dårlig forgjenger): *En upopulær forgjenger vil ha en positiv påvirkning på statsministerens ettermæle.*

Hypotese 12 (god forgjenger): *En populær forgjenger vil ha negativ påvirkning på statsministerens ettermæle.*

3.4 Oppsummering av hypoteser

I dette kapitlet har jeg utformet hypoteser innenfor kategoriene biografiske, økonomiske og institusjonelle variabler. Noen av hypotesene er hentet fra den forrige norske statsministerstudien, mens andre er hentet fra lignende studier fra andre land. Nedenfor står en oversikt over de forskjellige hypotesene og hvilken retning disse variablene er tenkt å ha.

Tabell 3 - Ettermølehypotesene

Hypoteser	Påvirkning
H1: Høy utdanning	+
H2: Lav alder ved innsettelse	+
H3: Lang levetid etter avgang	+
H4: Østlandsinnvalgte statsministre	+
H5: Statsråderfaring	+
H6: Høy arbeidsledighet	-
H7: Prosentvisøkning BNP per innbygger	+
H8a: Økt støtte i Stortinget	+
H8b: Flertallsregjering	+
H9: Lang funksjonstid	+
H10: Skandaler	-
H11: God forgjenger	-
H12: Dårlig forgjenger	+

4.0 Hva kan predikere respondenteffekter?

I en kronikk i Klassekampen den 27.10.2010 kritiserte historiker Harald Berntsen sin kollega Hans Olav Lahlum for å ikke være i stand til å ha et kritisk blikk på seg selv som ”en stigende hoffhistoriker for pensjonerte Ap-politikere”. Lahlum hadde da nylig utgitt boka ”Noen av oss har snakket sammen ...”, som omhandler personskifter i Arbeiderpartiet i perioden 1945-1975. Han har tidligere skrevet biografier om både arbeiderpartistatsminister Oscar Torp og Arbeiderpartiets partisekretær gjennom 24 år, Haakon Lie. Berntsen mener boka inneholder mye polemikk mot fremstillingen han selv har gitt om statsministerskiftet etter 2.verdenskrig (Berntsen 2006, Berntsen 27.10.2010). Lahlum svarte på kritikken i en kronikk i samme avis den 3.11.2010. Han mener at Berntsen har tillagt Lahlum meninger om statsministerskiftet. Han retter deretter skyts mot Berntsen, som han mener er en historiker som mangler respekt overfor historikere med andre metoder og konklusjoner enn Berntsen selv. Lahlum skriver at det er kjent at ”Berntsens egne arbeidsidealer tidvis skiller seg fra de fleste andre faghistorikere, for eksempel ved hans ønske om sterke og moralske ladede konklusjoner om aktørene”. Debatten om historikere skal gjøre seg til dommere over aktører, kommer jeg tilbake til. Lahlum fortsetter med å forsvare seg på anklagene om å være en hoffhistoriker, ved å påpeke at han aldri har vært medlem av eller stemt på Arbeiderpartiet. Han mener Berntsen begår ”vedvarende og ensidig negative utfall” mot ham som historiker og hans bøker (Lahlum 03.11.2010, Berntsen 27.10.2010).

Debatten mellom de to historikerne fortsatte i samme avis den 8. og 12. november, hvor de to nærmet seg hverandre litt, men fortsatt var uenige når det kom til metode og kritisk tilnærming til stoff. Begge beskylder hverandre for ikke å ta hensyn til den andres utgivelser (Berntsen 08.11.2010, Lahlum 12.11.2010).

Diskusjonen rundt statsministerskiftet i Norge etter 2.verdenskrig er ikke i seg selv sentral for denne oppgaven. Derimot er diskusjonen mellom to av Norges ledende historikere som begge har biografert tidligere statsministre relevant. Diskusjonen er et eksempel på uoverensstemmelser blant historieskrivere og beskyldninger om bakenforliggende motiver for hvordan historien blir skrevet. Når Berntsen anklager kollega Lahlum for å være en hoffhistoriker for gamle arbeiderpartipolitikere er det interessant å finne ut om historikere, og andre som deltar i historiske debatter, har interesse av å framstille hendelser på en bestemt måte. Når Lahlum i tillegg forsvare seg med at han aldri har vært medlem av eller stemt på

Arbeiderpartiet, understreker dette behovet for å undersøke ikke bare resultatene i statsministerundersøkelsen, men også de som har besvart den.

Det samme poenget brukte James M. Pfiffner som skriver at slike studier sier mer om de som vurderer enn de som blir vurdert (2003: 41). Dette blir konkludert i en av studiene gjort av Simonton, nemlig at undersøkelsen forteller oss mer om hva historikere vektlegger som årsaker til en presidents storhet enn hva som faktisk er årsaken til dette (McCann 1992: 469). Dette støttes også av Ballard og Suedfeld i deres undersøkelse (1988: 300-301). Pious poengterer fordelene ved å analysere respondentene "Rating the presidents is a parlor game, but a useful one, because it illuminates some of the criteria used by scholars of the presidency as we make our judgments about presidential performance" (Pious 2003: 82). Respondentanalyser viser også at vurderinger av presidenter og statsministre varierer blant respondenter med ulik bakgrunn. I disse undersøkelsene ser man på bakgrunnsinformasjon som kjønn, alder, fagfelt og politisk ståsted (Theakston et al. 2006, Murray et al. 1994).

I denne oppgaven vil denne problematikken først og fremst gjelde overfor framstillingen av norske statsministre, men resultatene kan også være interessante i andre tilfeller der historieskriveres motivasjon kan påvirke emnene de skildrer. En slik analyse er ikke gjort i den norske konteksten tidligere, og analysen er heller ikke gjennomført så ofte i andre kontekster. Av denne grunn har jeg ikke en forventning om retning for alle hypotesene. Derfor lager jeg hypoteser for noen av variablene utgjør en forskjell uten å spesifisere retningen. Nedenfor presenterer jeg variabler som omhandler respondentene og som kan ha innvirkning på deres vurdering av statsministrene.

4.1 Politisk syn

Den norske historikeren Tor Egil Førland skriver i Historisk tidsskrift i 2010 at venstresiden har hatt en nær hegemonisk posisjon i historiefaget. Positivismen falt i tiåret rundt 1970 i norsk historieforskning. Positivismekritikere som Hans Skjervheim forkastet den empiriske objektivismen som ideal. Historikere burde heller engasjere seg i det samfunnet man er en del av. Førland mener at objektivismens fall i Norge ikke har blitt ansett som noe problem, fordi politiseringen av historiefaget har ført til venstredominans. Avvisningen av objektivitetsidealet medfører at forskerens verdensbilde får økt betydning for vurderingen av forskningsresultatene. Han skriver at selv om det har vært unntak har den radikale

dominansen vært stor blant norske humanister og samfunnsvitere. ”Historikere ikke bare kunne, men burde høre til på venstresiden. Til nød kunne de høre hjemme på venstresiden av Venstre” (Førland 2010: 529).

Det har vært lite debatt om venstresidens hegemonis betydning for historieskriving. Selv om det fantes unntak som konservative Francis Sejersted har venstresidens dominert (Førland 2010: 529). I sin artikkel om Norge under Willoch referer Sejersted til at den nevnte statsministeren er enige i at norsk historieskrivning er venstredominert. Dette gjorde han i anledning 100-års jubileet for parlamentarismens innføring. ”Talen kan sies å representere et oppgjør med den utviklingsoptimistiske Venstre-tradisjonen i norsk historieskrivning som så på den sosialdemokratiske stat som, om ikke historiens endepunkt, så i alle fall som et høydepunkt” (Sejersted 1994: 239). Førland trekker også fram unnfalldenheten norske akademikere har hatt overfor Sovjetunionen. Han skriver også ”De fleste på venstresiden (og det er som nevnt der historikere flest befinner seg) har en grunnleggende ideologisk sympati for sosialismen, tross erkjennelsen av sosialistregimenes mange feil og mangler” (Førland 2010: 540). I Danmark trekker Førland fram Bent Jensen som en høyresidehistoriker. Jensen forebeholder seg retten til å fordømme sine studieobjekter i dansk politikk og kulturliv for unnfalldenhet eller selvpåført fargeblindhet overfor det kommunistiske terrorveldet i Sovjetunionen (Førland 2010). I hvilken forstand historien bør være objektiv er lenge blitt diskutert (Kjeldstadli 1999: 314-315). Konsekvensene av historieskrivningen kan selvfølgelig være store hvis historikere og samfunnsvitere framholder objektivitet uten selv å kunne være objektive.

Akademikere blir ofte beskyldt for å være venstrevridde (Holgersen 2008: 28). Ettersom de fleste av respondentene i ekspertpanelet er akademikere vil dette politiske synet spille inn på deres vurderinger av statsministrene. Utvelgelsen av akademikerne som sitter i ekspertpanel i de amerikanske studiene, blir ofte kritisert for å være for liberale. Argumentet er at de liberale respondentene ikke klarer å overse sine egne politiske syn og dermed gir de republikanske presidentene lav score (Felzenberg 1997, Mueller 1970: 31-32). Selv om Jeffrey Cohen mener at respondentene klarer å overse egne politiske synspunkt (Cohen 2003), så er det mange som er uenig. Thomas Bailey mener at de amerikanske undersøkelsene var fikset av Harvardeliten for å favorisere et liberalt demokratisk politisk syn (Pious 2003: 81-82). Tidligere president Richard Nixon viser sin sympati med dette synspunktet da han uttalte den 10.april 1988 i tv-programmet *Meet the Press* ”History will treat me fairly. Historians probably won’t. They are

mostly on the left” (siteret i Schlesinger 1997: 180). Arthur Schlesinger jr. blir nettopp kritisert for å ha for mange respondenter som sympatiserer med det Demokratiske partiet. Alvin Felzenberg skriver at i Schlesingers jury var biografier som favoriserte demokratiske presidenter og var strengere med vurderingene av republikanske (Felzenberg 2003: 69). Felzenberg gjentar kritikken i en bok han senere skrev, hvor han legger vekt på at Ronald Reagan scorer lavt. Han kritiserer Schlesinger for bare å ha med en historiker som identifiserer seg som konservativ, og han etterlyser en hel rekke akademikere som burde vært inkludert i undersøkelsen (Felzenberg 2008: 3-4, Felzenberg 1997).

I Theakston og Gills britiske undersøkelse blir respondentene spurt om hva de ville stemt hvis det hadde vært valg i morgen. Dermed fikk de delt opp akademikerne som svarte på dette spørsmålet i tre grupper; Labour, Conservatives og Liberal Democrats. Det interessante med dette er at de som regnes som konservative har Margereth Thatcher øverst på lista, mens de to andre gruppene har i likhet med sluttresultatet Clement Attlee øverst. Thatcher ender som nummer fire på den endelige lista. Det er viktig å påpeke at det kun var elleve som ville stemt Conservatives, noe som utgjorde tolv prosent av de som svarte på spørsmålet. Det er også verdt å merke seg at Tony Blair scorer mye høyere blant Labour-akademikere enn blant de to andre gruppene (Theakston et al. 2006: 199-200). Det samme fenomenet ble studert i en artikkel som tar for seg resultatene fra Gary M. Maranells studie (Maranell 1970, Maranell et al. 1970). I respondentanalysen blir respondent delt opp etter politiske preferanser etter egen definering, som enten liberale eller konservative. De fant få forskjeller i vurderingene av de ti presidentene som scoret høyest, men det finnes små forskjeller. Franklin Roosevelt er en av de få presidentene som får forskjellige karakterer av respondenter med forskjellige politiske preferanser. Det finnes forskjeller mellom liberale og konservative, men alt i alt er det stor likhet i vurderingene (Maranell et al. 1970: 418-419).

I statsministerundersøkelsen 2010 er det ikke stilt spørsmål om politisk tilhørighet blant respondentene. Det er likevel av interesse å finne ut om det er en sammenheng mellom politiske sympatier og deres statsministervurderinger. Dette blir operasjonalisert i kapittel fem. I dette tilfellet vil politiske sympatiene mot venstresiden i norsk politikk studeres.

Hypotese 1 (politisk syn): *Statsministrene på venstresiden blir vurdert høyere enn andre statsministre på grunn av det politiske synet til akademikere.*

4.2 Fagområde

I Theakston og Gills undersøkelse av britiske statsministere har de bedt respondentene oppgi fagbakgrunn slik at denne informasjonen også kan være en del av analysen. De finner ikke store forskjeller mellom de to hovedgruppene. Både *statsviterne* og *historikerne* rangerer Attlee, Churchill, Lloyd George og Thatcher øverst (også i denne rekkefølgen). Begge gruppene setter Eden på sisteplass. En interessant forskjell mellom de to gruppene er hvor de plasserer den daværende statsministeren Tony Blair. Statsviterne plasserer han så høyt som 5.plass, mens historikerne setter ham på 10 (Theakston et al. 2006: 199). De skriver senere hadde mange av statsviterne hadde kvaler ved å gi score til statsministrene fra tidlig i det 20.århundre. Tilsvarende kvaler hos historikerne ved å vurdere nyere statsministre fantes ikke (Theakston et al. 2006: 201). Et lignende funn ble oppdaget i den canadiske undersøkelsen. Dette funnet gikk ikke på selve vurderingene av statsministrene, men hvordan de ulike fagdisiplinene vurderte sin egen kunnskap om statsministrene. Historikerne vurderte at de kunne mer om de tidligste statsministrene og mindre om de nyere, mens statsviterne vurderte sin egen kunnskap til bedre på de nyere statsministrene enn de eldre (Ballard et al. 1988: 295). Det er ikke så lett å forutse hva forskjellen mellom *statsvitere*, *mediafolk* og *historikere* skal være når det gjelder deres vurderinger av de norske statsministrene. Likevel er det interessant å se om det er en forskjell.

Hypotese 2 (fagområde): *Fagområde har innvirkning på hvordan respondentene vurderer statsministrene.*

4.3 Kjønn

Det er interessant å finne ut om det er noen forskjell på hvordan kvinnelige og mannlige respondenter vurderer statsministrene. Vi møter her på samme problem Theakston og Gill gjør i sin artikkel, det er få kvinner blant respondentene. De finner likevel at kvinnene generelt gir de britiske statsministrene høyere karakterer enn siden mannlige kollegaer. Den lavest rangerte statsministrene kvinnene rangerte fikk nesten ett poeng mer i gjennomsnitt enn den mennene rangerte lavest. Vi må huske på at denne karakterskalaen gikk fra en til ti (Theakston et al. 2006: 200-201). Murray og Blessing finner det motsatte. Det var ikke en stor og kraftig trend, men kvinner var litt strengere enn menn (Murray et al. 1994: 19-20). Ettersom det finnes to forskjellige retninger på funnene mellom kvinnelige og mannlige respondenter.

Hypotese 3 (kjønn): *Kvinnelige og mannlige respondenter vurderer statsministrene forskjellig.*

4.4 Regionale forskjeller

Murray og Blessing forventet at regionale forskjeller ville spille inn for respondentenes vurderinger av de forskjellige presidentene. Derfor spurte forfatterne om hvor respondentene var født og hvor de oppnådde sin Ph.D-grad. De fant ingen statistisk signifikant sammenheng for disse regionale forskjellene. Det eneste resultatet de fant var hvis fødestedet og regionen hvor de oppnådde doktorgraden sammenfalt. Når dette sammenfalt fant de signifikante sammenhenger bare for noen få presidenter. Respondentene som kom fra sør vurderte for eksempel Grant hardere enn respondenter fra andre regioner (Murray et al. 1994: 20). Dette funnet gjør det verdt å teste slike regionale faktorer også i Norge. Dermed er variabler som fødselssted, bosted og utdanningssted variabler som bør testes ut for å se om det har noen påvirkning for vurderingene av statsministre. Dette bør gjøres for å se om for eksempel respondentene fra Vest-Norge vurderer statsministre fra samme region høyere enn respondenter fra andre regioner av landet. Når det kommer til utdanningsinstitusjonene vil jeg legge vekt på den fysiske nærheten til det politiske sentrum, som jeg gjorde med *østlandsinnvalgte statsministre*. Jeg fokuserer på respondentene som er utdannet ved de norske universitetene. Etersom Norge er et sentralstyrt land hvor det er dannet seg sentrale elitegrupper i Oslo, og sentrum dominerer over periferien, er det naturlig å tro at de som studerer i Oslo vil kunne bli en del av disse elitegruppene eller ha sympati for disse (Rokkan et al. 1987: 232-233). I hvert fall kan de lettere bli en del av disse elitegruppene enn de som studerer andre steder. Den fysiske nærheten til elitegruppene i Oslo er en nøkkelfaktor, som jeg legger vekt på i utformingen av den femte respondenthypotesen.

Hypotese 4 (regionale forskjeller): *Respondenter fra samme region som statsministeren gir den aktuelle statsministeren høyere score enn statsministre fra andre regioner.*

Hypotese 5 (utdanningsinstitusjon): *De som er utdannet ved Universitetet i Oslo gir høyere karakterer til statsministrene enn de som er utdannet andre steder.*

4.5 Alder

Theakston og Gill finner noen forskjeller mellom yngre og eldre akademikere når de vurderer de britiske statsministrene. De finner at de eldre akademikerne gir statsministrene som får høyest score enda høyere score enn det de yngre respondentene gir. Det samme gjelder for Neville Chamberlain, som fikk plass nummer satten av tjue. Ellers er de ikke store forskjeller mellom statsministervurderingene til de yngre og eldre respondentene bortsett fra en: Tony Blair. For Tony Blairs del blir han gitt lavere score av de over 55 enn av de under (Theakston et al. 2006: 201). Murray og Blessing finner også at de eldre respondentene er mildere i sine vurderinger av de amerikanske presidenter enn sine yngre kolleger. Presidenter som Cleveland, Buchanan og Andrew Johnson blir vurdert mye hardere av de yngre respondentene enn de eldre (Murray et al. 1994: 19).

Hypotese 6 (alder): *De eldre respondentene gir statsministrene generelt høyere score enn de yngre.*

4.6 Akademiske prestasjoner

I studien til Murray og Blessing fant de ut hvor mange publikasjoner respondentene har. De overraskes over at det ikke finnes statistiske signifikante forskjeller mellom de som har fått publisert mye, de som har fått publisert noe og de som ikke har hatt noe arbeid publisert. Historikere (det var bare historikere med i denne undersøkelsen) som ikke hadde publisert noe viste ikke større variasjon for noen presidenter enn historikere som hadde publisert arbeid. De fant heller ikke forskjell mellom dem som tok Ph.d-graden ved et kjent universitet og dem som tok graden ved et mindre kjent universitet (Murray et al. 1994: 21-22). Ettersom det er større variasjoner på respondentene i Statsministerundersøkelsen 2010, tror jeg forskjeller på akademiske prestasjoner kan ha noe å si. I Murray og Blessings undersøkelse er bare historikere med en Ph.D-grad spurt. Det er ikke bare historikere med i Statsministerundersøkelsen 2010, og alle respondentene har heller ikke tatt en doktorgrad. Jeg ser på om respondenten er professor eller ikke. Logikken bak denne delingen er at professoren har publisert mer enn andre, og at universitetene eller høyskolene har anerkjent deres kunnskap.

Hypotese 7 (akademiske prestasjoner): *Professorer vurderer statsministrene annerledes enn respondentene som ikke er professorer.*

4.7 Skrevet biografi

I tillegg til hvor respondentene hadde tatt graden sin, fant Murray og Blessing at historikere som hadde studert en spesiell president, hadde mer sympati for denne presidenten i vurderingen enn det mange andre hadde gjort (Murray et al. 1994: 20). Kunnskap om en president er viktig for hvilke karakterer respondentene gir. Presidentene respondentene evaluerer som best er også de respondentene vet mest om. "This pattern could suggest the presence of a phenomenon we might call "academic conditioning" into a traditional and normatively accepted set of evaluations" (Maranell et al. 1970: 421). Maranell og Dodder skriver også at det rett og slett kan tyde på en interesse av å vite mer om de viktigste personene i amerikansk historie (1970: 421). Noen av respondentene i denne undersøkelsen har skrevet biografier om norske statsministre. Det er spennende å se om jobbingen med en spesiell statsminister som studieobjekt har gitt respondenten mer sympati for den aktuelle statsministeren enn de andre respondentene med i undersøkelsen. En spesiell sympati for en statsminister kan også være grunnen til at respondenten har valgt å skrive biografi om nettopp denne statsministeren. Her er det vanskelig å bestemme en årsaksretning.

Hypotese 8 (skrevet biografi): *Respondentene som har skrevet en biografi om en aktuell statsminister vil gi denne statsminister høyere score enn de andre respondentene.*

4.5 Oppsummering av hypoteser

Ettersom det ikke er gjort mye forskning på dette temaet inneholder ikke alle hypotesene en forventning om retning. Jeg har utformet åtte hypoteser, som er oppsummert nedenfor.

Tabell 4 - Respondenthypotesene

Hypoteser	Påvirkning
H1: Politisk syn: venstreside	+
H2: Fagområde	+/-
H3: Kjønn	+/-
H4: Samme landsdel	+
H5: Universitetet i Oslo	+
H6: Eldre respondenter	+
H7: Professor	+/-
H8: Biografert	+

5.0 Metode og operasjonalisering

I dette kapitlet redegjør jeg for hvorfor jeg skal gjennomføre regresjonsanalyser for både ettermæleanalysen og respondentanalysen. Deretter går jeg igjennom regresjonsmodellen, før forutsetningene for de to regresjonene blir presentert. I den siste delen forklares hvor data kommer fra, og hvordan de ulike forklaringsvariablene blir operasjonalisert. Før dette skal jeg gjøre rede for brevet som ble sendt ut til respondentene, som forklarte hva som lå til grunn for undersøkelsen og hva respondentene ble bedt om å gjøre.

5.1 Statsministerundersøkelsen 2010

Undersøkelsen ble sendt ut 8.juni 2010 til 121 personer, hvorav 54 svarte. Dette gir en svarprosent på 44,6 prosent. I brevet som ble sendt ut ble de utvalgte bedt om å gjøre tre oppgaver. Den første gikk ut på å vurdere innsatsen til alle statsministrene. Den andre oppgaven var å gi en kortfattet begrunnelse for de statsministrene de har gitt høyest og lavest vurdering. Den tredje og siste oppgaven var å besvare seks bakgrunnsspørsmål om seg selv. Grendstad og Njølstad poengterer at det ikke ligger noen kriterier til grunn for hvordan respondentene skal vurdere statsministrene. De siterer historikeren Arthur Schlesinger Jr som gjorde en tilsvarende ettermæleundersøkelse av USAs presidenter: "When historians face presidential greatness, they do recognize it" (Schlesinger 1997). Dette mener Grendstad og Njølstad er like riktig i den norske sammenhengen for alle statsministrene, både før og etter innføringen av parlamentarismen.

I brevet opplyses det om at undersøkelsen er registrert og godkjent av Personvernombud for Forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Alle innsendte spørreskjema behandles konfidensielt i henhold til gjeldende regler for personvern. I tillegg forsikres respondentene om at all informasjon som kommer fram i undersøkelsen vil bli anonymisert slik at det ikke vil bli mulig å koble personidentifikasjon mellom respondenter og avgitte svar.

Vedlagt brevet fantes spørreskjemaet og en kronologisk liste over de norske statsministrene mellom 1873 og 2010. Olav Njølstad oppgir og behandler resultatene av undersøkelsen i etterordet "Om 100 år er allting glemt – bare man ikke er statsminister" (Forr et al. 2010: 408-430).

5.2 Kvantitativ metode

Den metodiske tilnærmingen har innenfor statsvitenskap tradisjonelt stått mellom kvantitative og kvalitative studier. Kvantitative studier anvender tall og statistiske metoder for å kunne gjøre studier med stor N og dermed forsøke å generalisere til en større populasjon. Kvalitative caseorienterte studier fokuserer på å gå i dybden i ett eller et fåtall caser (King, Keohane og Verba 1994: 3-4, McKeown 1999).

Kvalitative studier av amerikanske presidenter har blitt utført. Disse omhandler trekk ved presidentene som kan være forklarende for deres ettermæle. Et eksempel er boken "Presidential Personality and Performance" som tar sikte på å forklare presidentenes prestasjoner ut ifra personlighetstrekk ved presidentene (George og George 1998). Dette er en form for ettermælestudie, men begrenses naturlig av valget av forklaringsvariabel. Denne studien belyser kun et fenomen og tester ikke mange variabler. Forfatterne har heller ikke muligheten til å kontrollere for andre variabler når man tester variabler.

Gary King påpeker at forskning av amerikanske presidenter har en $N=1$ problematikk. Altså at det til en hver tid bare finnes en president. Man kan derfor ikke holde historie og politikk konstant. King skriver at forskere heller bør repetere presidentene som observasjonsenheter enn å ikke formalisere sammenhenger, ikke søke effektive sammenhenger, og ikke redegjøre for usikkerheten i de formaliserte sammenhengene (King 1993). Dette kan oppnås ved å anvende kvantitative metoder. Man kan kontrollere for innflytelsen fra andre variabler (Lijphart 1971: 683), og som King poengterte holde faktorer konstant. Arend Lijphart skriver til og med at man bør anvende statistiske metoder hvis dette er mulig, blant annet på grunn av grunnene King trekker fram. Dette gjelder først og fremst hvis man har et høyt antall caser (Lijphart 1971: 685). Etersom alle norske statsministre er inkludert i denne studien må dette kunne ses på som mange caser. Det ville være vanskelig å gjennomføre en kvalitativ ettermælestudie av alle statsministrene. Hadde dette blitt gjort ville dessuten ikke respondentanalysen kunne finne sted.

En kvalitativ tilnærming ville også møtt problemer ved operasjonalisering av statsministrenes ettermæle. I denne undersøkelsen er ettermæle kvantifisert. Datamaterialet som er innhentet, fra statsministerundersøkelsen 2010, er tilrettelagt for kvantitative undersøkelser.

Ettermålestudier gjøres ofte ved hjelp av regresjonsanalyse (Kenney et al. 1988, Murray et al. 1983, Murray et al. 1994, Simonton 1991, Simonton 2001, Simonton 2006, Nice 1984, McCann 1992, Cohen 2003, Grendstad et al. 2009). Denne analysemetoden er en anerkjent framgangsmåte, og det er derfor naturlig å velge en slik analyse. Like naturlig er det å gjøre en regresjonsanalyse for å analysere respondentene, ettersom det er hele 54 respondenter. Slike respondentanalyser er ikke utført like ofte som ettermålestudier. Det finnes likevel analyser som er gjort kvantitativt (Maranell et al. 1970, Murray et al. 1994). I den forrige ettermålestudien av norske statsministre var det kun 20 respondenter (Holgersen 2008), men disse ble ikke analysert kvantitativt. Utvalget denne gang vil gi et bedre inntrykk av hva de norske ekspertene mener om statsministrenes prestasjoner.

En multippel regresjonsanalyse er en særdeles god metode for å kunne skille mellom effekter av flere variabler på et politisk fenomen (Pennings, Keman og Kleinnijenhuis 2006: 133). Det ligger i formålet til denne oppgaven at det er viktig å kunne skille variablenes effekter fra hverandre. Siden man kan identifisere effekten av en variabel samtidig som innflytelsen fra andre variabler er dette en velegnet analysemetode (Midtbø 2007a: 97). Dette er like gjeldende for respondentanalysen som det er for ettermåleundersøkelsen.

5.2.2 Regresjonsmodellen

En multippel regresjonsmodell består av en avhengig variabel som er lineært relatert til et konstantledd, forklaringsvariabler og et restledd (Midtbø 2007a: 98). Regresjonsmodellen kan skrives slik:

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 \dots b_kx_k + e$$

Konstantleddet a er gjennomsnittsverdien til Y når forklaringsvariablene har verdien null. Helningskoeffisientene er b_1 , b_2 osv. Disse tolkes som den gjennomsnittlige endringen i Y som følge av én enhets endring i den aktuelle forklaringsvariabelen når de andre forklaringsvariablene holdes konstant. b_1 måler derfor effekten av x_1 på Y etter å ha kontrollert for x_k . Restleddet e er effekten av alle ikke-observerte årsaksfaktorer. Derfor er restleddet forskjellen mellom verdien til den avhengige variabelen Y og den predikerte

verdien \hat{Y} . Ved å bruke den minste kvadratsums metode, på engelsk kalt Ordinary Least Squares (OLS), estimerer man regresjonskoeffisientene slik at summen av de kvadrerte residualene blir minimert (Midtbø 2007a: 98-99, Skog 2004: 261-262, Pennings et al. 2006: 153).

Metriske variabler benyttes i regresjonsmodeller, men man kan også benytte dummyvariabler (Midtbø 2007a: 33-34). Flere av variablene jeg benytter er omkodet fra nominalskala til dummyvariabler. Dette gjør jeg siden det ikke gir mening å tolke én enhets endring i en nominalvariabel, som for eksempel for hvilken landsdel en statsminister er valgt inn (Eikemo og Clausen 2007: 29-30). Jeg kommenterer ulike statistiske mål som anvendes underveis som de brukes.

Brudd på en eller flere forutsetninger kan by på store problemer for OLS-regresjoner. Et av problemene er dersom heteroskedastisitet er tilstedet i regresjonen. Man vil helst at variansen til regresjonskoeffisientene skal være så små som mulig, slik at man har maksimal presisjon. Hvis heteroskedastisitet er tilstedet blir OLS-estimatorene ineffektive fordi man i prinsipp kan finne andre estimatorer som har mindre varians og fortsatt ikke har bias (Dougherty 2002: 223). Det andre problemet er at estimeringene av standardfeilene til regresjonskoeffisientene blir feil. De blir laget etter forutsetningen at distribusjonene av feilledet er homoskedastisk. Hvis dette ikke stemmer fører dette til at t-testene og F-testene er invalide. Standardfeilene blir underestimert og t-statistikken blir overestimert og resultatet blir et misledde inntrykk av presisjonen til regresjonskoeffisientene (Dougherty 2002: 223).

En løsning på dette kan være å benytte seg av robuste standardfeil (Wooldridge 2009: 274-275), noe som betyr at man fortsatt kan anvende minste kvadratsums metode (OLS) (Dougherty 2002: 236). Disse standardfeilene kan ses på som robuste på grunn av, i store nok utvalg, at de gir presise hypotesetester og konfidensintervaller gitt minimale forutsetninger om dataene og modellen (Angrist og Pischke 2009: 45). Bruk av robuste standardfeil kan overvinne heteroskedastisitet, selv om det er vanskelig å identifisere det ut ifra informasjonene man har. Dette gjør, i alle fall i store utvalg, at t-testene og F-testene er valide (Dougherty 2002: 236).

En form for robuste standardfeilttest kan ta hensyn til grupper⁶. Dette er viktig ettersom datasettet jeg har satt opp er annerledes enn den forrige statsministerundersøkelsen. I den forrige undersøkelsen ble gjennomsnittscorene for statsministrene brukt som avhengig variabel (Holgensen 2008, Grendstad et al. 2009). Datasettet endres slik at alle karakterene gitt av alle respondentene utgjør den avhengige variabelen. Dette fører samtidig til at antall observasjonsenheter (N) øker kraftig, noe som skjer ettersom observasjonene for hver statsminister blir gjentatt for hver respondent. Dette gjør jeg av to grunner. Den første grunnen er som nevnt at alle scorene kan bli inkludert og dette gjør den avhengige variabelen mer presis enn hvis jeg hadde benyttet gjennomsnittstall. Den andre grunnen er at det vil da være mulig å gjennomføre en respondentanalyse hvor alle statsministre og respondenter regnes med. Alternativet ville være å gjøre en respondentanalyse for hver statsminister, noe som ville gitt 34 regresjoner med betydelig lavere N. Med dette oppsettet vil respondentvariablene og statsministervariablene naturlig gruppere seg. Variablene som omhandler statsministrene og deres funksjonstid vil da gruppere seg på den enkelte statsminister og dermed vil det være 34 grupper. Det samme vil gjelde for respondentene noe som betyr at det vil være 54 respondentgrupper. Derfor bruker jeg også STATA som analyseprogram, da dette programmet kan behandle disse dataene på en god måte.

Denne formen for robuste standardfeil legger ikke stor vekt på at observasjonene skal være uavhengige av hverandre. Ved å ta hensyn til gruppene og bruke robuste standardfeil får man korrekte standardfeil selv om observasjonene er korrelerte innenfor samme enhet. Å gjøre en slik analyse kan ses på som å "korrigere" den lineære regresjonen (Rogers 1993).

Hvor mange grupper er nok for å benytte seg av gruppeanalysen? Det spørsmålet blir ofte diskutert (Wooldridge 2003). Angrist og Pischke viser til denne diskusjonen, og påpeker nødvendigheten av nok grupper. Et av problemene som er aktuelle ved for få grupper er at autokorrelasjon ødelegger resultatet (2009: 319-323). Autokorrelasjon er ikke et problem i denne studien ettersom analysen består av 34 tverrsnitt. De kommer med et forslag på 42 grupper, og skriver at man bør skaffe flere grupper om man har for få. De anerkjenner likevel at det kan være vanskelig og noen ganger umulig å skaffe flere grupper (Angrist et al. 2009: 319-323). Den første av min to analyser er et eksempel på dette. Det er ikke mulig å få flere statsministrene enn de 34 Norge har hatt, noe som betyr at man ikke kan få flere grupper.

⁶ Denne kommandoen heter `vce(cluster)` i STATA.

Angrist og Pischke skriver videre at hvis man studerer de amerikanske statene har man nok grupper, men de viser til studier av de ti canadiske provinsene hvor de få gruppene ikke utgjør et problem for analysen (2009: 323, Hansen 2007). For respondentanalysen, med sine 54 grupper, er ikke antallet et problem. Jeg konkluderer med at gruppeanalyse med robuste standardfeil passer godt for begge analysene, statsministeranalysen og respondentanalysen.

5.2.3 Forutsetninger for regresjonen

Lineær regresjonsanalyse bygger på noen forutsetninger. Sammenhengen mellom X og Y skal være lineær. Mange ganger opplever man at endringshastigheten i Y ikke er den samme som X, og da må man tilpasse modellene til virkeligheten i så stor grad som mulig. Det er lettere å tolke lineære modeller, men det er ikke usannsynlig at ikke alle sammenhengene er lineære (Eikemo et al. 2007: 130-131). Denne forutsetningen kan testes ved å bruke en polynom metode. Da inkluderes et andregradsledd av en variabel sammen med den opprinnelige variabelen i regresjonsmodellen. Dette må gjøres på bakgrunn av substansiell teori (Skog 2004: 240). Jeg har gjort en slik test av variabelen hvor dette teoretisk kan begrunnes: *prosentvis årlig endring av BNP per innbygger*. Den viser ingen signifikant forskjell. Jeg regner denne forutsetningen som oppfylt.

Forutsetningen om ingen heteroskedastisitet er allerede nevnt, og denne forutsetningen er delvis grunnen til at jeg har valgt å bruke robuste standardfeil. Hvis heteroskedastisitet er tilstedet betyr det at det ikke er konstant varians på feilleddene. Modellen vil da "bomme mer" på enkelte predikerte verdier av Y enn andre. Modellen skal være homoskedastisk, som vil si at variansen til residualen i en regresjon er den samme for alle verdier av X-variablene. Dermed er det samme spredning på feilleddet for alle mulige kombinasjoner av observerte X-verdier. Hvis heteroskedastisitet foreligger, forårsaker dette skjeve estimater på standardfeilene. Man vil da få et feilaktig bilde av hvor nøyaktige parameterestimaterne er, fordi det ikke blir noen systematiske feil i parameterestimaterne (Skog 2004: 246-247, Eikemo et al. 2007: 118). Denne forutsetningen blir som tidligere nevnt tatt høyde for ved bruk av robuste standardfeil.

For OLS-regresjoner predikerer modellene verdier ut fra den lineære regresjonslinjen. Denne regresjonslinjen er laget slik at den minimerer feilene, men modellene treffer ikke like bra for alle enheter. Tilfellene hvor den forventede verdien til avhengig variabel ikke stemmer

overens med den faktiske verdien skal også være normalfordelt. Ved små utvalgsstørrelser vil et avvik fra normalfordelingen påvirke t- og F-testens pålitelighet. Dette er derimot ikke være et problem når antall datapunkter er høyt. Normalitetsforutsetningen kan testes ved at man beregner residualene og tegner et histogram over fordelingen (Skog 2004: 250, Eikemo et al. 2007: 113). Jeg har laget et histogram for de predikerte og de standardiserte residualene for begge regresjonene. Testene viser at de er normalfordelte.

Uteliggere er et problem som betyr at det finnes observasjoner som ligger svært langt fra regresjonslinjen sammenlignet med resten av observasjonene. Slike atypiske observasjoner kan få en sterk innvirkning på den estimerte regresjonskoeffisienten i en regresjonsanalyse, og derfor ha uforholdsmessig stor påvirkning på enkeltvariablers signifikansnivå. Dette representerer både et brudd på normalitetsforutsetningen og forutsetningen om homoskedastisitet (Skog 2004: 249, Eikemo et al. 2007: 133, Pennings et al. 2006: 158). For å kunne identifisere uteliggere har jeg gjort en dfBeta-test. Denne viste at det finnes noen uteliggere. Det er flere muligheter å håndtere slike problemer skriver Skog, dersom det er snakk om feil i dataene bør observasjonene utelates. Dersom det ikke er feil, vil det være villedende å utelate dem (Skog 2004: 249). Uteliggerne i denne analysen ser ikke ut til å skyldes upålitelige data. Uteliggerne fordeler seg på flere statsministre og derfor velger jeg å ikke fjerne disse.

Et multikollinearitetsproblem er tilstede i analysen når man har høy korrelasjon mellom de uavhengige variablene (Pennings et al. 2006: 156). Høy multikollinearitet gjør det vanskelig å skille effektene fra hverandre (Midtbø 2007a: 114). Det vil alltid være kollinearitet mellom variablene, men for mye gjør det vanskelig å bestemme den relative betydningene av de forskjellige uavhengige variablene (Skog 2004: 287). Multikollinearitet kan måles med toleransemålet. For data som ikke har målefeil heftet ved seg er multikollinearitet et stort problem. Det varierer en del for hvilke grenseverdi man setter for tolerance. Ofte blir 0,5 brukt som grenseverdi, men hvis man har data fra offisielle statistiske byråer kan man tillate lavere tolerance-verdier, som for eksempel 0,25 (Pennings et al. 2006: 163). For ettermæleundersøkelsen er noen av de uavhengige variablene korrelert. De to økonomiske variablene, *arbeidsledighet* og *prosentvis endring i BNP per innbygger*, er ikke overraskende korrelerte. *Støtte i Stortinget* og *flertall* er også korrelerte. Dette er heller ikke spesielt oppsiktsvekkende siden *flertall* er en dummyvariabel basert på *støtte i Stortinget*. Av denne grunn gjør jeg flere analyser, en hvor alle er inkludert og så fire nye hvor en og en av disse

variablene er ekskludert. Dette gjør jeg for å se om disse variablene ødelegger for analysen og om det er endring av effektene. For respondentanalysen er det derimot ingen problemer med multikollinearitet. Resultatene av multikollinearitetstestene for begge analysene er oppgitt i appendiks B.

5.3 Operasjonalisering

I denne delen skal jeg gå igjennom variablene og vise hvordan de i denne oppgaven operasjonaliseres. Først operasjonaliserer jeg ettermælevariablene etter kategori. I andre delen operasjonaliserer jeg respondentvariablene.

5.3.1 Biografiske variabler

Utdanningsvariabelen har jeg delt opp i tre kategorier, *grunnskole*, *utdanning utover grunnskolen*, og *hovedfag*. I kategorien *høyere utdanning* regnes påbegynt utdanning, selv om utdanningen ikke er fullført og utdanningsgrader som er lavere enn hovedfag. I undergruppen *hovedfag* regnes også de som har lengre utdanning, som for eksempel doktorgrad. Jeg har kodet dette inn i tre dummyvariabler. I analysen vil kategorien *udanning utover grunnskole* bli utelatt og være referanseverdi for de to andre. Disse dataene er hentet fra *Forr et al. 2010*.

Når det kommer til operasjonaliseringen av *alder ved innsettelse*, vil alle aldre tolkes opp mot alderen til den yngste statsministeren Norge har hatt. Dette nullpunktet settes til 41 år, ettersom det er den yngste statsministeren ved innsettelse Norge har hatt. Dette er Jens Stoltenberg. Dette betyr at altså at Gro Harlem Brundtland får verdien en, ettersom hun var 42 år da hun for første gang tiltrådte som statsminister. Jeg har satt et nullpunkt på grunn av det er lite hensiktsmessig å teste for lave aldre, med andre ord vil det ikke være noe poeng å teste endringen mellom fem og seks års alder ved innsettelse. Alderen ved innsettelse vil regnes fra første gang statsministeren er innsatt, og variabelen er hentet fra *Forr et al. 2010*.

Det er vanskelig å definere hva som er gode eller dårlige *prestasjoner for statsministre etter avgang*. Derfor vil jeg prøve å fange opp dette med en proxyvariabel. En proxyvariabel er en variabel som er knyttet til den ikke-observerte variabelen som skal kontrolleres for i analysen (Wooldridge 2009: 306). Denne proxivariabelen er *levetid etter avgang*, som måler hvor mange år statsministrene har til å kunne påvirke sitt ettermæle etter de har forlatt regjeringskontorene. Det er også problemer ved denne variabelen ettersom flere av

statsministrene fortsatt lever⁷. Derfor setter jeg grensen for statsministrene som fortsatt lever til alderen ved 8. juni 2010. Denne datoen er valgt ettersom undersøkelsen ble sendt ut da. Opplysningene er hentet fra *Forr et al. 2010*.

Den *geografiske tilhørigheten* til statsministeren blir satt ut ifra hvilken landsdel statsministeren representerte i embetet. Hvis statsministeren ikke opprinnelig skulle sitte på Stortinget da han eller hun ble statsminister vil landsdelen statsministeren har representert lengst gjelde. Otto Albert Blehr er spesiell i så måte. Han satt to perioder for både Nordre Bergenshus Amt og Nordlands Amt, påtross for opprinnelig å være fra Hedmark. Dette skjedde før han ble statsminister for første gang. Han blir kategorisert som representant for Nord-Norge, ettersom han representerte denne landsdelen sist og dermed nærmere i tid enn Sør-Vestlandet (Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste 2011). Jeg har valgt landsdelen statsministeren representerte istedenfor landsdelen han eller hun er fra, ofte sammenfaller disse landsdelen, siden jeg antar at statsministeren føler seg knyttet til å representere denne landsdelen på en god måte.

Variabelen er delt opp i tre undergrupper, *Østlandet*, *Sør-Vestlandet* og *Nord-Norge*. Fylkene Finmark, Troms, Nordland, Nord- og Sør- Trøndelag er definert som *Nord-Norge*. *Sør-Vestlandet* inkluderer Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland, Vest- og Aust-Agder, mens de resterende fylkene regnes som *Østlandet*. De *geografiske* variablene er hentet fra samfunnsveven.no og nettsiden er laget av NSD (Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste 2011).

Den siste av de biografiske variablene som er inkludert er om statsministeren har *statsråderfaring* før han eller hun tiltrådte som statsminister. For de som har vært statsministre flere perioder gjelder denne variabelen kun hvis de hadde vært statsråd før deres første gang som regjeringssjef. Verken antall ganger eller for hvor lenge er medregnet, enten har de erfaringen eller ikke. Derfor er denne variabelen er kodet til en dummyvariabel. Frederik Stang har fått verdien en, siden han var en del av regjeringen før statsministerstillingen ble opprettet. Han var både statsråd i Indredepartementet og førstestatsråd. Å være førstestatsråd innebar i realiteten å være den mektigste av statsrådets

⁷ Odvar Nordli, Gro Harlem Brundtland, Kåre Willoch, Thorbjørn Jagland, Kjell Magne Bondevik og Jens Stoltenberg lever.

medlemmer (Borgen 1999: 20-22). *Statsrådserfaring* er også hentet fra samfunnsveven.no (Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste 2011).

5.3.2 Økonomiske variabler

Helt eksakte *arbeidsledighetstall* for hele perioden fra 1873 til 2010 er umulig å finne. I denne oppgaven har jeg med arbeidsledighetstall for perioden 1901 til 2009. For perioden 1948 til 2009 henter jeg *arbeidsledighetstall* fra nav (Arbeids-og velferdsdirektoratet 2009). Professor Ola H. Grytten har arbeidet med å lage beregninger for den norske arbeidsledigheten i mellomkrigstiden (Grytten 1994, Grytten og Brautaset 2000, Grytten 2008). Beregningene av arbeidsledighet er i prosent av den samlede arbeidsstyrken etter hovedsektor, samt rapportert ledighet i ti fagforbund med arbeidsledighetskasser. Disse tallene er beregnet av Grytten (Hodne et al. 2002: 121-122, Grytten 1994: 198). Grytten sendte meg tall fra 1901 fram til 1939 pr mail. Tall før dette finnes ikke, altså mangler jeg tall fra 1873 til og med 1900. Det finnes ingen arbeidsledighetstall for 2.verdenskrig og heller ikke for årene 1946 og 1947.

Hvis en statsminister har regjert mer enn ett kalenderår, måler jeg gjennomsnittlig *arbeidsledighet* fra disse årene. For de som sitter kortere enn et halvt år blir ledigheten beregnet for det året de satt, eller eventuelt det året de var statsminister lengst i. Statsministerundersøkelsen ble gjennomført tidlig på året 2010, derfor har jeg ikke med *arbeidsledighetstall* for dette året. *Arbeidsledighet* for de første månedene av dette året vil antageligvis ha liten påvirkning på respondentenes vurdering av Jens Stoltenberg.

Når det gjeldet *BNP per innbygger* finnes det tall for hele tidsperioden 1873 til 2009. De norske nasjonalregnskapene strekker seg tilbake til 1865. Vi har derfor tall for hele perioden undersøkelsen dekker. Beregningene i tidsperioden 1865 – 1961 er gjort av Statistisk Sentralbyrå (SSB) og ble publisert i 1965. Disse beregningene er basert på United Nation's System of National Accounts fra 1953 (SNA 1953). Det er gjort noen modifikasjoner som tar hensyn til norske forhold. I 1968 kom det nye retningslinjer for nasjonalregnskap fra FN (SNA 1968). De første norske beregningene etter de nye retningslinjene kom i 1973. Disse beregningene er også gjort av SSB. På 1980-tallet ble de nasjonale regnskapene utvidet og beregnet regnskapene tilbake til 1978. I 1993 og 1995 innførte SSB henholdsvis FNs system (SNA 1993) og EUs system for nasjonalregnskaper (ESA 1995). Tallene mellom 1873 og 2003 er hentet fra Gryttens kapitel "The gross domestic product for Norway 1830-2003" i

Norges Banks skriftserie fra 2004, hvor tallene er oppgitt i 2003verdi (Grytten 2004: 241-288). For å kunne sammenligne statsministrene bruker jeg økonomisk vekst, målt i *BNP per innbygger i prosent*.

Det finnes ikke BNP-tall for perioden 1940-1945, derfor regner jeg verdiene for Johan Nygaardsvold ut fra årene 1935-1939. Tall for 1946 finnes, men tallet vil bare bli brukt i forhold til 1947. Derfor vil den første verdien i Einar Gerhardsens periode være i 1947. For Stoltenberg vil gjennomsnittsverdiene regnes fram til 2009.

Norge har som tidligere nevnt hatt en enorm hatt økonomisk vekst, for eksempel har BNP per innbygger i Norge 13-doblet seg i det tjuende århundre (Hodne et al. 2002: 13). Dersom jeg hadde regnet BNP per innbygger i reelle tall ville dette bety at de sist sittende statsministrene automatisk hadde fått høyere verdier enn de tidligste statsministrene. Dette hadde ikke nødvendigvis hatt sammenheng med god økonomisk politikk bare et naturlig godt utgangspunkt. For å prøve å utligne dette regner jeg veksten i BNP per innbygger for statsministrene i prosent. Jeg regner den gjennomsnittlige årlige prosentvise endringen i BNP og ikke endringen mellom det første og siste året. Sistnevnte ville ha fanget opp noe av det samme som *funksjonstidsvariabelen*. Hvis en statsminister har hatt sin funksjonstid bare i ett år, blir veksten regnet ut med det aktuelle året mot det foregående året. For statsministrene som har sittet i flere perioder regner jeg ut veksten for alle perioder og finner gjennomsnittet. Grytten har som sagt gjort sine beregninger ut fra den norske kroneverdien fra 2003. Derfor har jeg valgt å gjøre om tallene fra 2004-2009 til 2003verdien. De var fra før oppgitt i 2009-verdi. Omregningene har jeg gjort ved hjelp av priskalkulatoren til Norges Bank (Norges Bank 2011). For *BNP per innbygger* har jeg hentet dataene fra 2004-2009 fra IMF. For verdiene fra 2007-2009 er dette IMF's beregninger (International Monetary Fond 2011). BNP per innbygger er også her omregnet til 2003verdier.

5.3.3 Institusjonelle variabler

Jeg har i datasettet oppgitt hvor mange *prosent støtte regjeringspartiene hadde i Stortinget*. Hvis en statsminister har sittet flere ganger, eller ved at prosentandel støtte i Stortinget har endret seg etter valg, har jeg regnet ut gjennomsnittet for de gjeldende statsministrene. Både Christian Michelsen og Einar Gerhardsen har ledet samlingsregjeringer, ved henholdsvis unionsoppløsningen og frigjøringen fra den tyske okkupasjonsmakten. Det er selvfølgelig

ikke mulig å finne ut støtte i Stortinget før parlamentarismen ble innført i 1884, det finnes derfor ingen verdier for statsministrene Frederik Stang, Christian A. Selmer og Christian Homann Scweigaard. Tallene for støtte i Stortinget er hentet fra boka *Norske Statsministrar* (Kjølås 1999). Christian Michelsen var leder for en samlingsregjering fra 1905 til 1906, mens regjeringen i 1907 hadde støtte av 37 prosent av stortingsrepresentantene (Kjølås 1999: 331). Prosentandelen av stortingsrepresentantene er selvfølgelig viktig, men det viktigste for regjeringen er om den har *flertall* eller ikke. Derfor har jeg i tillegg utarbeidet en dummyvariabel som viser om den aktuelle statsministeren har sittet med flertall eller ikke. Denne variabelen måler ikke hvor lenge statsministeren har hatt flertall, men indikerer bare at han eller hun har hatt det en gang i løpet av perioden. Ettersom det parlamentariske grunnlaget til en regjering kan endre seg på grunn av valg eller endring av antall partier i regjering, kan den samme statsministeren sitte med flertall i deler av funksjonsperioden og uten andre deler. Jeg setter ikke grensen ved flertall i hele perioden, ettersom en del statsministre som har hatt flertall store deler av funksjonstiden da ikke ville blitt regnet med. Einar Gerhardsen hadde for eksempel flertall i store deler av sin tid som statsminister, men avsluttet med 49 prosent støtte (Kjølås 1999: 333-334). Gerhardsen har kunnet, i likhet med andre statsministre som har hatt flertall, framstå som handlekraftig og ikke vært avhengig av å tilpasse seg støttepartier i Stortinget fra sak til sak.

Tallene for hvor lenge de forskjellige statsministrene har sittet har jeg hentet fra (Forr et al. 2010). *Funksjonstiden* for hver statsminister er regnet i antall måneder. Jeg har kodet det slik at hvis en statsminister har sittet 5 eller flere dager i en måned telles dette som en måned. Statsministrene Christopher Hornsrud og John Lyng får dermed en måned, selv om funksjonstiden i realiteten var mindre enn en måned. Frederik Stang funksjonstid blir regnet fra 21. juli.1873 da han fikk statsministertittelen, selv om han var regjeringens førsteminister fra 1861. Denne stillingen var i realiteten en statsministerstilling (Forr et al. 2010: 37). Denne delen av Stangs regjeringstid blir likevel ikke inkludert i denne studien.

Politiske skandaler er brudd på bestemte normer, hvor oppfatningen av overtrampet definerer det skandaløse. Skandaler skjer per definisjon i det offentlige. Utenforstående blir støtt eller såret av overtrampet, og skandalene fører til offentlig fordømmelse. Politikerens renommé er i fare (Midtbø 2007b: 15-16, Thompson 2000: 13-14). I tillegg til disse punktene hentet fra Thompsons bok legger Tor Midtbø til at skandalene kjennetegnes ved spenning og uvisshet.

Det overordnede spørsmålet her er hvorvidt politikeren må gå av eller ikke (Midtbø 2007b: 16).

Jeg måler skandaler som en dummyvariabel. Hovedkildene er tre bøker som omfatter alle norske statsministre (Borgen 1999, Kjølås 1999, Forr et al. 2010). Politiske skandaler er offentlige og oppsiktsmessige og vil være nevnt også i korte kapitler. For at en politisk skandale skal være interessant for denne oppgaven må den ha rammet en statsminister for noe han eller hun har gjort i sin funksjonstid.

Seks statsministre er med i min *skandalevariabel*: Christian A. Selmer, Abraham Berge, Peder Kolstad, Einar Gerhardsen, Per Borten og Jan P. Syse. Begrunnelsene er følgende:

I 1884 ble Christian August Selmer, som hadde vært statsminister mellom 1880 og 1884, stilt for riksrett. Bakgrunnen var at Stortinget i mars 1880 hadde vedtatt for fjerde gang at statsrådene skulle ha adgang til Stortinget. Kongen nektet igjen å sanksjonere. Han påberopte seg på ny absolutt veto i grunnlovssaker. 9. juni formulerte stortingsflertallet en historisk uttalelse om at denne bestemmelsen var en del av Grunnloven, uansett om Kongen sanksjonerte eller ikke. Dette førte til at den politiske prosessen som skulle ende i riksrettssak var i gang (Forr et al. 2010: 43). Da Selmer overtok statsministerembetet var det ment at han skulle tvinge Stortinget til å respektere Kongens veto (Kjølås 1999: 21). Han ble fradømt embetet i riksrettssaken i 1884 (Forr et al. 2010: 43, Kjølås 1999: 19).

Abraham Berge ble i likhet med Selmer stilt for riksrett. Han ble i motsetning til Selmer verken fradømt stillingen eller funnet skyldig. Grunnen til at han ble stilt for riksrett var at han hadde gitt Den norske Handelsbank 25 millioner kroner for å unngå konkurs i 1923. Dette informerte han ikke de folkevalgte om, og det ble heller ikke forelagt Kongen i statsråd. Da den samme banken ble gitt penger i 1924 av Stortinget, visste de ikke om bevilgningen året før. At Berge ikke informerte var tvilsomt konstitusjonelt. Saken ble ikke kjent før hans etterfølger Mowinckel informerte om dette våren 1926. Etter dette ble Berge stilt for riksrett. Jeg definerer dette som en skandale for Berge, selv om det først ble kjent etter han var ferdig som statsminister (Forr et al. 2010: 150). Det er fordi skandalen skjedde under hans regjeringstid. Riksretten gjør i seg selv at saken er skandaløs.

I løpet av statsminister Peder Kolstads korte funksjonstid, mellom 1931 og 1932, skjedde det flere bemerkelsesverdige historiske hendelser som Menstadslaget og okkupasjonen av Øst-Grønland. I en tid hvor Norge var rammet av økonomiske nedgangstider, barket en kommunistledet demonstrasjon av streikende sammen med arbeidsvillige ved Norsk Hydros havneanlegg på Menstad. Regjeringen besluttet å sende tropper inn. Ordren ble gitt av forsvarsminister Vidkun Quisling (Dahl 2004: 93). Det var krisetider for regjeringen, og i tillegg kom Grønlandssaken. Kolstads regjering annekterte Eirik Raudes land. Både Kolstad og utenriksminister Braadland var imot okkupasjonen, men det var støtte for forslaget generelt i Bondepartiet. Danskene anket konflikten inn for domstolen i Haag, hvor de gikk medhold i 1933. Da var Kolstad død (Borgen 1999: 240-241). Er noen av disse to situasjonene skandaløse? Hvis vi ser på sakene opp mot Midtbøs kriterier så er det noen punkter hvor sakene oppfyller disse og noen hvor det er tvil. Begge sakene er brudd på bestemte normer, en okkupasjon er helt klart det. Å sende militæret mot streikende arbeidere kan også kvalifisere til normbrudd. Arbeiderpartiet oppfattet begge overtrampene som skandaløse. Okkupasjonen var utslag for nasjonal sjåvinisme (Borgen 1999: 241), og Menstadslaget var et angrep på arbeiderne (Forr et al. 2010: 184). Begge sakene var i høyeste grad i offentlige. Det er mer tvilsomt om kriteriet om at utenforstående blir støtt og at skandalene fører til offentlige fordømmelse er oppfylt. Det er ingen tvil om at Danmark ble støtt i Grønlandssaken, og at domstolen i Haag mente at okkupasjonen var rettstridig og ugyldig (Borgen 1999: 241) kan ses på som en offentlig fordømmelse. Mange innenfor arbeiderklassen så nok på Menstadslaget som en skandale. At politikeren Kolstads renommé var i fare er det heller ingen tvil om, som er et av punktene i Midtbøs definisjon. Jeg konkluderer at begge sakene kan ses på som skandaløse. Særlig er Grønlandssaken innenfor definisjonen som er brukt. Selv om jeg er usikker på hvorvidt Menstadslaget også bør vurderes som skandaløs, mener jeg at Grønlandssaken alene er nok til å si at statsminister Kolstad var ansvarlig for en politisk skandale.

Kings Bay-saken fikk store politiske konsekvenser for Einar Gerhardsen. Etter en alvorlig dødsulykke i de statseide Kings Bay-gruvene på Svalbard førte til regjeringens fall i 1963. Kritikken var av konstitusjonell art. Regjeringen hadde forsømt opplysningsplikten overfor Stortinget (Forr et al. 2010). Sosialistisk Folkepartis to representanter støttet den borgelige kritikken, og mistillit til regjeringen Gerhardsen vedtatt med 76 mot 74 stemmer. Høyres John Lyng overtok Gerhardsens statsministerkontor 27. august 1963.

Lekkasjesaken skjedde i 1970 og rammet statsminister Per Borten før EF-avstemmingen. Borten viste et fortrolig telegram fra den norske ambassadøren i Brussel til to av lederne for Folkebevegelsen mot medlemskap i EEC. Telegrammet kastet lys over forhandlingene om landbruksordningene ved et eventuelt norsk medlemskap (Forr et al. 2010: 267-268, Kjølås 1999: 241, Borgen 1999: 328-329). Denne skandalen ødela mye for Bortens troverdighet hos sine egne koalisjonspartnere, og han gikk fra å stå midt i Senterpartiets kraftsentrum til å bli en outsider (Forr et al. 2010: 261). Da saken ble kjent og knyttet til Borten var han avgang uunngåelig skrev Per Vassbotn i ettertid (1986: 164). Vassbotn var selv som journalist som Dagbladet med på å senke Borten. EF-forhandlingene ville muligens ført til Bortens fall uansett, men lekkasjesaken var en viktig medvirkende faktor. Selv oppfattet ikke Borten det som en skandale, og mener det hele var et mediahysteri (Borten 1997: 60). Hans egen oppfatning av at det ikke var en skandale endrer ikke på at denne saken er blitt oppfattet som en skandale i norsk politikk.

Den siste skandalen skjedde med statsminister Jan P. Syse. I følge VG skulle Syse som styreformann og aksjonær i selskapet AS Blaasenbergs Pilestredet 88 i strid med aksjeloven ha unnlatt å sende regnskaper til Brønnøysundregisteret. Syse forklarte at han hadde hatt det for travelt. Dagen etter fortsatte VG saken med at Syse heller ikke hadde sendt inn regnskapet. Syse måtte ikke gå som følge av denne saken, men fikk mange oppslag hvor han ble anklaget for å ha tjent penger på lovbrudd (Midtbø 2007b: 34, Kjølås 1999: 307).

For å definere hvilke *forgjengere* som skal regnes som gode, setter jeg grensa ved de som har oppnådd over 4,5 i karakter, statsministrene som Olav Njølstad omtaler som "de seks store". Det er Einar Gerhardsen, Christian Michelsen, Gunnar Knudsen, Gro Harlem Brundtland, Frederik Stang og Kåre Willoch (Forr et al. 2010: 418). Gerhardsen, Knudsen og Brundtland har vært statsministre flere ganger, og har dermed hatt flere etterfølgere. Alle disse etterfølgerne vil da bli kodet som å ha hatt en god forgjenger. Når det gjelder de dårlige forgjengerne, velger jeg de som scorer under 2,5 i snitt i undersøkelsen, og som Njølstad karakteriserer som svake (Forr et al. 2010: 412). Dette gjelder statsministrene Ivar Lykke, Wollert Konow, Jens Bratlie, Thorbjørn Jagland, Christian Schweigaard, Peder Kolstad, Abraham Berge, Christian August Selmer og Jens Hundseid. Det blir altså statsministrene som har hatt disse som sine forgjengere dette gjelder. Johan Ludwig Mowinckel var statsminister tre ganger, og to av gangene har han hatt en forgjenger som blir definert som svak. Siden forgjengeren måles med en dummyvariabel, vil han få verdien 1.

5.4 Operasjonalisering respondentvariablene

5.4.1 Politisk syn

Dagens politiske situasjon er ikke lik som slik det har vært tidligere. Vi har flere dominerende partier i dag enn da parlamentarismen ble innført i 1884. Det er nødvendig å definere hva som er venstresiden i norsk politikk ettersom dette er den eneste mulige måte for meg å se om statsministrene for disse partiene blir foretrukket. Valget i 1927 er viktig i så måte.

”Fra 1927 gikk ikke lenger den viktigste skillelinjen mellom Høyre og Venstre, men mellom sosialistene og alle avleggerne av de partier som var etablert før stemmerettsutvidelsen” (Rokkan et al. 1987: 78). Etter valget i 1927 hadde Arbeiderpartiet nær monopol på den sosialistiske siden (Mjeldheim 2006: 318-319). Berge Furre støtter at valget i 1927 var ”eit sjokk for dei tradisjonelle regjeringspartia” (1991: 130). Derfor velger jeg å definere statsministre for partiet Venstre som representant for venstresiden fram til 1927, og statsministre for Det norske Arbeiderparti som representanter for venstresiden etter 1927. Det betyr at alle statsministrene fra Venstre og Arbeiderpartiet blir regnet som venstresiden.

Johan Ludwig Mowinckel, som var statsminister fra Venstre i tre perioder, har sittet både før og etter 1927. Mowinckel defineres ikke som venstreside på grunn av de to periodene som statsminister etter 1927. Christian Michelsen ble i 1892 valgt inn på Stortinget for Venstre, men han ble statsminister som representant for Samlingspartiet i 1905 (Forr et al. 2010: 105-109). Han ble også valgt inn på Stortinget for Samlingspartiet, hvor han til og med gikk inn i regjeringen under ledelse av høyremannen Francis Hagerup. Da han tok over som statsminister i 1905 ledet han en samlingsregjering, med medlemmer fra det ytterste høyre til det ytterste venstre. Han overlot statsministerstillingen til sin utenriksminister og venstremann Jørgen Løvland (Borgen 1999: 128-129). Hans politiske karriere har vært i flere partier, men det vil være mest naturlig å ikke definere Christian Michelsen på venstresiden.

Partiet Frisinnede Venstre har hatt to statsministre, Wollert Konow og Abraham Berge, og de blir regnet som et borgelig parti. De gikk i mellomkrigstida ofte i koalisjon med Høyre. Historikeren Leiv Mjeldheim regner til og med de Frisinnede Venstres stemmer og representanter sammen med Høyres i han bok om Venstres historie 1905-1940 (Mjeldheim 2006: 319).

5.4.2 Fagområde

Jeg har, i likhet med Njølstad, delt respondentene innenfor fagfeltene: *historie, statsvitenskap og media*. Jeg har gjort dette på bakgrunn av respondentenes nåværende og tidligere jobber. Jeg har kommet til et annet resultat enn Njølstad. I min oppdeling er det 6 statsvitere, 21 pressefolk og 27 historikere, mot Njølstads 4 statsvitere, 21 pressefolk og 29 historikere (Forr et al. 2010: 411). Dette er ingen dramatisk forskjell, men verdt å merke seg.

5.4.3 Kjønn

Det heftet ikke spesielle problemer ved defineringen av denne variabelen. Det er blant respondentene kun tre kvinner og hele femten menn.

5.4.4 Regionale forskjeller

Regionale forskjeller forteller hvor i Norge respondenten er født. Jeg har kombinert denne variabelen med hvor hver enkelt statsminister er født. Hvis respondenten og statsministeren er født i samme fylke får variabelen verdien 1, mens forskjellig fylke har verdien 0. Dermed kan jeg undersøke om geografisk nærhet til statsministeren gjør at respondenten favoriserer denne. En svakhet ved denne variabelen er at respondenten kan ha vært oppvokst et annet sted enn fødestedet, og dermed ha en geografisk tilknytning et annet sted enn fødestedet. Dette er likevel en måte å måle om lokal tilhørighet har en innvirkning på hvordan respondentene vurderer statsministrene. Opplysningene er hentet fra spørreskjemaet respondentene mottok.

Respondentenes tok *utdanningene* sine på flere institusjoner. I undersøkelsen er fire av disse institusjonene med. Disse fire er Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, NTNU og Universitetet i Tromsø. Institusjonen der respondenten har oppnådd den høyeste grad er tellende. Institusjonene er delt opp i dummyvariabler, noe som betyr at det ikke er verdier for alle respondentene.

5.4.5 Alder

På samme måte som for *alder ved innsettelse* har jeg valgt å sette et nullpunkt. Den yngste respondenten er 34 år, og alderen til de resterende respondentenes regnes ut i forhold til denne alderen. Likeledes som for statsministre vil det ikke gi noe mening å snakke om endring i vurderinger for 0 til 1 år gamle respondenter. Respondentene har oppgitt fødselsår og dermed

beregnes alder i denne oppgaven ut ifra 2010, siden studien ble gjennomført da. Opplysningene er hentet fra spørreskjemaet respondentene mottok

5.4.3 Akademiske prestasjoner

Jeg har selv delt opp respondentene etter om de er *professorer* eller ikke. Dette gjør jeg for å teste det Murray og Blessing fant ut da de delte opp respondentene etter hvor mye de hadde publisert (Murray et al. 1994: 21-22). Professor-2-stillinger er regnet med, i tillegg er de som tidligere har vært professor også regnet med.

5.4.4 Biografier

Respondentene blir også fordelt etter om de har gitt ut *biografier* om en av statsministrene eller ikke. Tanken er å finne ut om de gjennom sitt arbeid med en eller flere av statsministrene har utviklet sympati med eller har fått økt respekt for sitt studieobjekt. Respondentene får da verdien 1 knyttet til den aktuelle statsministeren, og 0 når de ikke har skrevet biografi. Med biografi mener jeg enten en bok om en statsminister, eller et kapittel eller en artikkel om en bestemt statsminister. Jeg regner det som skrevet biografi hvis respondenten har skrevet et verk om en statsminister sammen med en annen forfatter. Dersom en respondent utgitt en bok eller lignende om et parti eller en tidsepoke hvor en eller flere statsministre blir beskrevet blir ikke dette regnet som en biografi. Hvis en respondent har redigert en bok om en statsminister blir også dette regnet med som biografi.

6.0 Resultater

Jeg har testet variablene Holgersen brukte i sin analyse. Noen av variablene er med i denne analysen. Ingen av disse variablene var signifikante⁸.

6.1 Variablenes fordeling

Tabell 5 - Ettermålevariablenes fordeling

	N	Min	Maks	Gjennomsnitt	Standardavvik
Ettermåle	1634	1	6	3,54	1,34
Grunnskole	1836	0	1	0,15	0,36
Hovedfag	1836	0	1	0,47	0,51
Alder v. innsettelse	1836	0	31	14,59	7,85
Levetid etter avgang	1836	0	34	13,68	10,34
Sør-Vestlandet	1836	0	1	0,18	0,39
Nord-Norge	1836	0	1	0,12	0,33
Statsråderfaring	1836	0	1	0,53	0,51
Arbeidsledighet	1566	0,8	10,6	3,55	3,05
Prosentvis endring i BNP pc.	1836	-9,29	15,56	4,35	6,11
Støtte i Stortinget	1674	17	64	42,27	11,46
Flertall	1674	0	1	0,42	0,5
Funksjonstid	1836	1	208	49,44	45,24
Skandaler	1836	0	1	0,18	0,39
God forgjenger	1836	0	1	0,32	0,48
Dårlig forgjenger	1836	0	1	0,24	0,43

Som nevnt i metoddelen er antall enheter (N) høyere enn det som er intuitivt, noe man kan se i tabellen over. Gyldig N for alle statsministrene ser vi at dette varierer mye. *Arbeidsledighet* er den forklaringsvariabelen som det finnes minst informasjon på. For de første statsministrene er det vanskelig å finne indikatorer for dette. Registreringen for ledighet i Norge startet senere enn 1873. Tallene helt fram til 1939 baserer seg da også på beregninger gjort av Ola H. Grytten. Grytten har også gjort beregninger for BNP per capita, som ligger til grunn for variabelen *prosentvisendring for BNP per capita* (Grytten 2004).

⁸ Siden Holgersens analyse bare gjaldt for statsministrene etter unionsoppløsningen har jeg funnet opplysningene for statsministrene før dette. Ikke alle variablene hadde verdier for alle statsministrene. Dette gjaldt variabler knyttet opp mot det parlamentariske systemet, og gjaldt naturlig nok statsministrene før parlamentarismen ble innført i Norge. Variablene Holgersen hadde med som jeg ikke har med er: annet parti enn sin forgjenger, personlige årsaker hos forgjengeren, leder av koalisjonsregjering, flere statsministerperioder, gjenvalg, avgang pga konfrontasjon, intern strid og valg.

Ettermålescoren varierer naturlig nok fra 1 til 6. Gjennomsnittscoren er på 3,54, mens standardavviket er 1,34.

Ut fra gjennomsnittet til de to utdanningsvariablene viser at nesten halvparten av statsministrene har utdannet seg på eller over *hovedfagsnivå*. Bare 15 prosent av statsministrene har kun *grunnskoleutdanning*. Den siste av utdanningsvariablene, *utdanning utover grunnskole*, er utelatt som referansekategori. Disse variablene er dummyvariabler og dermed er minimumsverdien 0 og maksimumsverdien 1.

Alder ved innsettelse varierer egentlig fra 41 år til 72, men på grunn av at nullpunktet er satt til 41 år varierer denne variabelen fra 0 til 31 år. Den laveste er nåværende statsminister Jens Stoltenberg, mens den eldste er Abraham Berge. Otto A. Blehr var hele 74 år, da han startet på sin andre periode, og har derfor vært den eldste, men siden bare førstegangs innsettelse teller er Berge den eldste. Gjennomsnittsalder for tiltredelse er 14,59 år. Standardavviket er 7,85.

To statsministre har dødd i embetet, Halvorsen og Kolstad, og disse har naturlig 0 års *levetid etter avgang*. Borten levde 34 år etter han ga seg som statsminister, noe som er den høyeste verdien. Gjennomsnittet for *levetid etter avgang* er litt under 14 år og standardavviket er 10,34.

De fleste statsministrene har representert *Østlandet*, som er referansekategori og dermed utelatt blant variablene som beskriver statsministrenes geografiske tilhørighet. 18 prosent av statsministrene har representert fylkene på *Sør-Vestlandet*. Kun 12 prosent av har representert *Nord-Norge*. I denne sammenheng utgjør hele fem fylker *Nord-Norge*, dette betyr de to trøndelagsfylkene i tillegg til de tre nordligste fylkene. Disse variablene er dummyvariabler.

Statsråderfaring er også en dummyvariabel. Den viser at over halvparten av statsministrene, 53 prosent, har hatt en *statsrådstilling* før de ble statsministre.

Begge de økonomiske variablene, *arbeidsledighet* og *prosentvisendring for BNP per capita*, skiller seg ut med høyt standardavvik. Standardavviket for *arbeidsledighet* er på 3,05, mens gjennomsnittsledigheten er på 3,55. For *endring i BNP* er standardavviket på hele 6,11 prosent, mens gjennomsnittet er lavere på 4,35 prosent. Dette betyr at verdiene for noen av

statsministrene har store utslag. Arbeidsledigheten var høy på 1930-tallet, særlig på starten. Jens Hundseid er registrert med den største arbeidsledigheten på 10,6 prosent. Lars Korvald regjerte med det laveste, helt nede på 0,8 prosent. For variabelen som skal måle økonomisk vekst, *prosentvisendring for BNP per capita*, varierer den fra -9,3 prosent til 15,56. Fallet på 9,3 prosent skjedde mens høyremannen Ivar Lykke var statsminister. Maksimumsverdien er registrert under Gunnar Knudsens ledelse av Norge.

Støtte i Storting varierer fra et lavpunkt på 17 prosent til det høyeste parlamentariske grunnlaget for en regjering med 64 prosent. De to bondepartistatsministrene Kolstad og Hundseid hadde det svakeste parlamentariske grunnlaget for sine regjeringer, mens statsminister Steen har hatt det sterkeste grunnlaget. Det er verdt å legge merke til at denne variabelen som beskrevet i operasjonaliseringen er en gjennomsnittsvariabel. Gjennomsnittet av denne variabelen er 42,27, noe som betyr at de norske statsministrene i gjennomsnitt har hatt litt over 40 prosent støtte for sin regjering. Standardavviket er på 11,46.

Flertallsvariabelen er regnet ut fra den forrige variabelen. Dette er en dummyvariabel som viser om statsministeren i løpet av sin funksjonstid har ledet en *flertallsregjering*. Gjennomsnittet viser at 42 prosent av statsministrene har ledet en *flertallsregjering* i løpet av funksjonstiden.

Funksjonstiden varierer veldig for norske statsministre. Christopher Hornsrud og John Lyng har begge vært regjeringssjef under en måned, men er registrert med en måned hver i denne analysen. Einar Gerhardsen troner på toppen med hele 208 måneder. Norske statsministre sitter i gjennomsnitt litt over 49 måneder som statsminister. Standardavviket er temmelig høyt, med litt over 45 måneder.

Skandalevariabelen er en dummyvariabel, og viser at 18 prosent av statsministrene er av meg definert som innblandet i en *skandale*.

Både *god* og *dårlig forgjenger* er dummyvariabler. 32 prosent av statsministrene blir definert til å ha hatt en *god forgjenger*, mens 24 prosent blir definert til å ha hatt en *dårlig forgjenger*. På tross at flere statsministre er definert som *dårligere* enn *gode*, er andelen med *god forgjenger* høyere enn *dårlige*. Dette er fordi de som er definert som *gode* ofte har sittet i flere perioder og har dermed flere etterfølgere.

6.2 Statsministres ettermæle

På grunn av multikollinearitet ekskluderer modell to til fem en og en variabel for å se om at variablene korrelerer har noe å si for resultatene. I modell to er *prosentvis endring i BNP per innbygger* ekskludert. I modell tre er *arbeidsledighet* ekskludert. *Støtte i Stortinget* er utelatt i modell fire, mens for modell fem er *flertall* ekskludert. I modell én er alle variablene inkludert, denne modellen er hovedmodellen.

Tabell 6 - Ettermålerresultater

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
	Koeffisienter	Koeffisienter	Koeffisienter	Koeffisienter	Koeffisienter
Konstant	3,667	3,577	2,193	2,056	3,44
Grunnskole	0,297	0,297	0,26	0,328	0,286
Hovedfag	0,732**	0,788***	0,883***	0,672**	0,75**
Alder v innsettelse	0,049***	0,048**	0,045***	0,024	0,045**
Levetid etter avgang	-0,013	0,011	0,01	0,019*	0,014
Sør-Vestlandet	-0,221	-0,156	0,03	0,149	-0,153
Nord-Norge	0,04	0,634	-0,133	-0,134	0,032
Statsråderfaring	0,381	0,278	0,156	0,33	0,351
Arbeidsledighet	-0,144**	-0,121***	-	-0,069	-0,146***
Prosentvis BNPEndring	-0,017	-	0,021	-0,012	-0,018
Støtte i Stortinget	-0,045***	-0,044***	-0,022*	-	-0,036***
Flertall	0,245	0,249	0,305	-0,106	-
Funksjonstid	0,021***	0,02***	0,019***	0,017***	0,021***
Skandaler	-0,674**	-0,68**	-0,65**	-0,434	-0,624**
God forgjenger	0,264	0,238	0,261	0,126	0,215
Dårlig forgjenger	-0,631**	-0,667**	-0,584*	-0,465	-0,608*
R ²	0,5206	0,5191	0,4793	0,4939	0,5169
Antall grupper	29	29	31	29	29
N	1407	1407	1500	1407	1407

P-verdi: ***p<0,01, **p<0,05, *p<0,10.

Det er noen forskjeller mellom de fem forskjellige analysemodellene. R² er det mest brukte målet på forklart varians, som betyr hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som kan tillegges forklaringsvariablene. Målet varierer mellom 0 og 1, og jo nærmere målet er 1 desto mer forklarer X av variasjonen av Y (Midtbø 2007a: 88). Vi kan se at R² er temmelig stabil, men er høyest i hovedmodellen. I modell to og fem er R² nesten like høy, mens modell tre og fire forklarer mindre. Resultatene er temmelig like i alle modellene utenom modell fire. I denne modellen blir *levetid etter avgang* signifikant, mens variablene *alder ved innsettelse*,

arbeidsledighet, skandale og dårlig forgjenger mister sin signifikans. Disse variablene er signifikante når *flertall* ekskluderes og *støtte i Stortinget* inkluderes igjen. I modell 5 er ikke *levetid etter avgang* signifikant. *Funksjonstid* og *hovedfag* er signifikante i alle modellene. Et problem med målet R^2 er at den øker jo flere avhengige variabler som legges til, likevel er målet et godt sammenligningsgrunnlag for modeller med samme avhengig variabel (Midtbø 2007a: 88). Det er verdt å nevne at modell kan ha høyere R^2 på grunn av at modellen har en forklaringsvariabel mer enn de andre.

Når det gjelder bortfall er det mer fruktbart å se på antall grupper enn det er å se på antall N. De forskjellige gruppene representerer statsministrene, noe som betyr at det kan maksimalt finnes 34 grupper. Det er bortfall innenfor alle analysene. På grunn av variablene *arbeidsledighet, støtte i Stortinget* og *flertall* finnes ikke verdier for de fem tidligste statsministrene⁹. Jeg har også gjort en regresjon uten bortfall for å sjekke om resultatene endres. Ingen av variablene som er ikke-signifikante i modellene blir det i regresjonen uten bortfall. Det er ingen grunn til å tro at bortfallet svekker resultatene.

Ettersom antall enheter er høyt øker dette samtidig muligheten til å få flere signifikante resultater (Midtbø 2007a: 95). Det er også flere signifikante resultater enn de to funnene i forrige statsministerundersøkelse (Grendstad et al. 2009). Det er flere grunner til at disse resultatene likevel er til å stole på, påtross av at antall enheter er høyere enn i den forrige undersøkelsen. En av grunnene er at denne gangen er analysen gjort med robuste standardfeil og at den avhengige variabelen denne gangen inkluderer alle karakterene gitt av alle respondentene og ikke gjennomsnitt slik som den forrige undersøkelsen.

Disse variablene er ikke signifikante i noen av modellene: *grunnskole, Sør-Vestlandet, Nord-Norge, statsråderfaring, prosentvis endring BNP per innbygger, flertall* og *god forgjenger*.

Blant utdanningsvariablene er *hovedfag* signifikant. Denne må tolkes ut fra den utelatte variabelen som er *utdanning utover grunnskolen*. Ut fra modellene kan man se at *hovedfag* har en positiv effekt i alle modellene. Hypotesen stemmer. Variabelen er en dummyvariabel og viser at dersom en statsminister er utdannet til *hovedfag* eller høyere vil det gi en høyere

⁹ Dette er statsministrene Frederik Stang, Christian A. Selmer, Christian H. Schweigaard, Johan Sverdrup og Emil Stang.

score enn hvis statsministeren bare har utdanning utover grunnskole. Effekten er rundt 0,7 i alle modeller.

Alder ved innsettelse er signifikant i alle modellene utenom en. Effekten er motsatt av det jeg antok i hypotesen. Man må huske på at effekten av denne variabelen må tolkes ut fra nullpunktet på 41 år, som er alderen til den yngste statsministeren ved innsettelse (Jens Stoltenberg) Norge har hatt. Effekten er stabil modellene til mellom 0,045 og 0,05.

Levetid etter avgang er kun signifikant i modell fire. Den viser at det er en positiv effekt på ettermåle med 0,019 per år. Dette er ikke en stor økning, men gir utslag hvis statsministeren lever mange år etter sin avgang. Variabelen er signifikant på tiprosentnivå.

Arbeidsledighet har, som forventet, en negativ effekt. Variabelen er signifikant også når *prosentvis endring i BNP per innbygger* fjernes, selv om effekten avtar litt. Effekten regnes ut fra ett prosentpoengs endring i *arbeidsledighet* som gir et fall i ettermålescore på 0,12 i modellen uten *prosentvis endring i BNP per innbygger*. I hovedmodellen, hvor alle variablene er inkluderte er effekten større med -0,14. I alle modellene hvor variabelen er signifikant er den det på ettprosentnivå.

Variabelen *støtte i Stortinget* er signifikant, men overraskende nok er effekten negativ. Dette betyr at ettermålet øker desto mindre støtte regjeringen har i Stortinget. Variabelen er signifikant i alle modellene den er inkludert i. Den er signifikant på ettprosentnivå i tre modeller, og på tiprosentnivå i modellen hvor arbeidsledighet er ekskludert. En økning i støtte i Storting med ett prosentpoeng fører til en negativ effekt på rundt 0,04 i tre modeller, mens i modell er effekten noe lavere med 0,022.

Funksjonstidsvariabelen er signifikant i alle modellene. Effekten er ganske lik i alle modellene og er positiv rundt 0,02. Dette betyr at dersom en statsminister øker funksjonstid med en måned vil ettermålescoren øke 0,02. Variabelen er signifikant på ettprosentnivå i alle undersøkelsene.

Når det kommer til *skandalevariabelen* er den også signifikant. Effekten er sterkt negativ i alle modellene utenom modell 4. Det er viktig å huske på at dette er en dummyvariabel noe

som betyr at hvis en statsminister opplever en *politisk skandale* vil ettermålet synke med omtrent 0,65 poeng.

Resultatet for *dårlig forgjenger* er overraskende. Retningen er motsatt av det jeg forventet i hypotesen, effekten er altså negativ. Å ha hatt en *dårlig forgjenger* er nesten like skadelig for en statsministers ettermåle som en *politisk skandale*. Effekten av en *dårlig forgjenger* gir i modellene negativt ettermåle rundt 0,6.

6.2.1 Diskusjon av resultatene

Resultatene fra analysene overfor viser at det finnes signifikante variabler innenfor alle variabelgruppene: biografiske, økonomiske og institusjonelle.

6.2.2 Biografiske variabler

Blant utdanningsvariablene er *hovedfag* signifikant med en positiv effekt i forhold til den utelatte variabelen *utdanning utover grunnskolen*. De fleste norske statsministre har tatt høyere utdanning på eller over hovedfagsnivå, og bare fem statsministre tok aldri artium: Hornsrud, Nygaardsvold, Gerhardsen, Torp og Bratteli. Olav Njølstad skriver at det i dag virker utenkelig med en statsminister uten eksamen fra høyskole eller universitet (Forr et al. 2010: 23). De fleste statsministrene har vært høyt utdannete. Til og med for arbeiderpartistatsministrene har det blitt vanlig at de er godt utdannete. Odvar Nordli var et revisor, men det virkelige bruddet med de ovenfor nevnte var Gro Harlem Brundtland som er lege. Etter dette har alle arbeiderpartistatsministrene vært utdannet på universitetet. Høyrestatsministrene har stort sett alle vært høyt utdannet og ut ifra dette resultatet er det viktig for å få godt ettermåle.

Alder ved innsettelse er signifikant i alle utenom en av modellene. Effekten er positiv. Det er viktig å huske på at effekten må ses i forhold til nullpunktet på 41 år, slik at effekten gjelder hvert år over 41. Dette underbygger ikke det Schlesinger jr. fant i sin undersøkelse (1997). En økning i *alder ved innsettelse* fører til bedre ettermåle. Som nevnt i teoridelen har det tidligere vært vanlig at statsministrene var gamle. Det var oppsiktsvekkende at Francis Hagerup i 1903 ble statsminister da han bare var 42 år. (Kjølås 1999: 68). Mange av statsministrene har vært betydelige eldre enn Stoltenberg da de ble statsministre. Resultatet tyder på at det er en fordel for en statsminister å ha erfaring som kommer med årene.

Levetid etter avgang er kun signifikant når variabelen *støtte i Stortinget* er utelatt av modellen. Den er både svakt signifikant og ettersom den ikke er signifikant i de andre modellene er nok ikke denne variabelen veldig pålitelig. Det kan likevel være en mulighet for at det denne variabelen er en proxivariabel for, nemlig *prestasjoner etter avgang*, kan spille inn. Det må antageligvis et bedre mål til for å kunne vurdere dette bedre.

6.2.3 Økonomiske variabler

Blant de to økonomiske variablene var det bare *arbeidsledighet* som var signifikant. Dette resultatet stemmer overens med den forrige norske statsministerundersøkelsen (Grendstad et al. 2009). Det er interessant å se at effekten av denne variabelen er litt større i denne analysen enn i den forrige. I den forrige var fallet på ettermælescoren 0,1 (Grendstad et al. 2009: 113), mens i hovedmodellen i denne analysen er fallet 0,14, mens i de andre modellene er effekten omtrent det samme. Unntaket er modell 4 hvor *arbeidsledighet* ikke er signifikant. Ettersom variabelen er signifikant i tre modeller og har omtrent samme effekt som i den forrige statsministerundersøkelsen blir *arbeidsledighet* bekreftet som en viktig faktor.

Arbeidsledighet kan også ses på som en indikator for nasjonens generelle økonomiske helse og stemmer i denne sammenheng med tidligere internasjonale funn (Mueller 1970). Blant kommentarene respondentene gir kan man se at økonomisk politikk blir nevnt i forbindelse med visse statsministre. Både Gunnar Knudsen og Johan Nygaardsvold får ros for sine ”sosiale reformer”, men en statsminister blir nevnt ofte når det gjelder økonomisk politikk og programmer; Einar Gerhardsen. En av respondentene gir denne kommentaren: ”gjenoppbygger og bygger av velferdsstaten”, flere legger vekt på dette aspektet.

Resultatet viser at arbeidsledighet gir dårligere ettermæle, og noen av statsministrene får kritikk for sin økonomiske politikk. Fire statsministre får i kommentarene eksplisitt kritikk for sin økonomiske politikk: Jens Bratlie, Ivar Lykke, Johan L. Mowinckel, Peder Kolstad.

Jens Bratlie ble statsminister i 1917 og Mowinckel avsluttet sin tredje og siste regjering i 1935. De fire statsministrene som av respondentene får kritikk for sin økonomiske politikk regjerte i dette tidsrommet. Den nevnte perioden var en vanskelig tid for norsk økonomi, og den

internasjonale finanskrisen kom på 1930-tallet. I Norge, og resten av de nordiske landene, var ikke krisen på 1930-tallet så stor som mange andre europeiske land selv om de nordiske landene også ble truffet av krisen. Det største tilbakeslaget for norsk og nordisk økonomisk politikk kom i tida etter 1.verdenskrig (Grytten 2008: 3). I Norge har man grunn til å se 1920- og 30-årene som neste en nesten sammenhengende krisetid (Dahl 1975: 35). Det er tydelig at disse statsministrene hadde generelle problemer med økonomien, men flere av kommentarene fra respondentene indikerer at mottiltakene heller ikke var så gode. Høyrestatsministeren Ivar Lykke var statsminister mellom 1926 og 1928, nettopp i denne kriseperioden for Norge. En av respondentene skriver at han førte en ”misforstått økonomisk politikk som svært uheldige konsekvenser”. Bondepartiets Peder Kolstads innsats som regjeringssjef blir karakterisert slik: ”sviktende politikk i møte med økonomisk krise. Konfrontasjonspolitik mot arbeiderbevegelsen”.

Økonomisk politikk blir vektlagt av respondentene og resultatene viser at økt *arbeidsledighet* har en negativ effekt på statsministres ettermæle. Det er likevel tydelig at respondentene legger vekt på de økonomiske forhold når noe ekstraordinært skjer. Dette er ganske naturlig, og det går an å diskutere om Gerhardsen fortjener all den rosen for byggingen av velferdsstaten? Det samme gjelder for statsministrene mellom 1917 og 1935, fortjener de all skyld for de økonomiske nedgangstidene? Mange vil nok svare nei på begge spørsmålene, men dette viser at økonomisk politikk og økonomiske omstendigheter spiller inn på statsministrenes ettermæle.

6.2.4 Institusjonelle variabler

Resultatet av *støtte i Stortinget* er meget overraskende, ettersom at den viser en negativ effekt på statsministres ettermæle. Dette går imot det jeg forventet i hypotese 8, nemlig at parlamentarisk støtte skulle gi et bedre ettermæle. Respondentene i den britiske undersøkelsen så på parlamentarisk støtte som en nøkkelfaktor for hvordan ettermælet blir (Theakston et al. 2006: 207). Antagelsene til de britiske respondentene kan være en nøkkel for å forstå dette resultatet også, siden den parlamentariske situasjonen i Norge var annerledes rett etter innføringen av parlamentarismen i 1884 enn situasjonen i dag. Datidens parlamentariske situasjon ligner på den britiske situasjonen med to hovedpartier: Venstre og Høyre (Furre 1991: 19). Berge Furre kaller valget i 1909 for valget da Norge gikk fra et topartisystem til et trepartisystem. Høyre, Arbeiderpartiet og Venstre fikk omtrent like stor velgeroppslutning,

selv om valgordningen førte til at Høyre fikk flest mandater (Grimstad 2000: 207). Mange regjeringer har hatt bred støtte i Stortinget, men statsministrene har likevel fått dårlig score. Statsminister Johannes Steen fra Venstre har hatt høyes gjennomsnitts støtte i Stortinget med 64 prosent. Han får allikevel bare 3,74 score, og innehar delt 14.plass med Emil Stang. Wollert Konow (SB), statsminister for Frisinnede Venstre, får denne kommentaren fra en av respondentene ”ledet en regjering som hadde god støtte, men klarte å ødelegge den”. Dette kan tyde på at de som har god parlamentarisk støtte har høyere forventninger og dermed også kan ha større fallhøyde. En annen forklaring, som kan være supplerende, er at parlamentarisk mindretall fører til diskusjoner og debatter hvor de som mestrer dette best får godt ettermæle. Ordvekslingene mellom Brundtland og Willoch er eksempler på debatter som huskes, og begge får høy ettermælescore. Riktignok hadde Willoch et stortingsflertall i ryggen deler av sin tid som statsminister, men duellene med Brundtland er et godt eksempel hvordan gode debattanter blir husket godt.

Funksjonstid har som forventet en positiv effekt, og den er signifikant i alle fem modellene. Resultatet underbygger den forrige statsministerstudien (Grendstad et al. 2009, Holgersen 2008). Effekten er omtrent helt identisk i den forrige undersøkelsen, effekten var da 0,02, i hovedmodellen min (modell 1) er 0,021. Effektene fra de andre modellene er også rundt 0,02. Dette må kunne sies å være likt. Resultatet underbygger også resultater fra andre land (Kenney et al. 1988, Holmes et al. 1989, Simonton 2001, Theakston et al. 2006). Resultatet virker troverdig. Det er verdt å merke seg at dersom en statsminister vinner et valg og har et sterkt parlamentarisk grunnlag vil sjansene for å bedre sitt ettermæle betraktelig være sannsynlig. Jørgen Løvlandbiograf Per Eivind Hem mener at Løvland er blitt glemt blant annet på grunn av hans kort funksjonstid (2005: 16).

En av respondentene gir en kommentar til Peder Kolstad som aktualiserer variabelen *funksjonstid* og variabelen *skandaler*: ”kort regjeringstid, skjebnesvanger okkupasjon av Øst-Grønland”. Det er vel neste unødvendig å kommentere at denne respondenten vurderte Kolstad til å være en av Norges svakeste statsministre. Okkupasjonen av Øst-Grønland blir i denne oppgaven regnet som en *politisk skandale*.

Skandaler er signifikant i analysen. Effekten viser at skandaler er sterkt ødeleggende for statsministres ettermæle. Dette støtter tidligere forskning fra den amerikanske litteraturen (Simonton 1986, Kenney et al. 1988). Denne variabelen ble ikke testet ut i den forrige

ettermælestudien av norske statsministrene, og som tidligere nevnt kan det diskuteres om flere eller færre hendelser bør kategoriseres som *skandaler*. Det som er verdt å merke seg er at Kings Bay-saken blir regnet som en *skandale*, og derfor gjelder det også for Einar Gerhardsen. Gerhardsen får desidert høyest score av alle statsministrene i undersøkelsen. At denne variabelen er signifikant er påtross og ikke på grunn av dette. Dette viser uansett om man velger å kritisere denne variabelen eller ikke *politiske skandaler* har innvirkning også på norsk politikk. Det kan være interessant å studere nøyere.

I hypotesen jeg formulerte forventet jeg at *dårlige forgjenger* skulle ha en positiv påvirkning på etterfølgeren. Logikken bak denne hypotesen var at det fantes en slags motsatt "hoppe etter Wirkola"-effekt. Dette stemte ikke. Å ha hatt en *dårlig forgjenger* gir en negativ effekt på etterfølgerens ettermæle. Effekten er stor og er nesten like skadelig som det en *politisk skandale* gir. Variabelen er i likhet med noen av de andre signifikante variablene signifikant i alle modellene utenom da *støtte i Stortinget* blir utelatt. I likhet med *arbeidsledighet* er det verdt å merke seg i hvilke tidsrom *dårlig forgjenger* forekommer. Flere av de som kategoriseres som dårlig og dermed gir etterfølgeren en *dårlig forgjenger* er i perioden fra 1910-tallet til 1930-tallet. Seks av de ni som ble definert som dårlig var statsministre mellom 1910 og 1933. Flere av statsministrene som blir definert som dårlige får selv en *dårlig forgjenger*. Dette bekrefter hentydningen i diskusjonen rundt *arbeidsledighet* at mellomkrigstiden var en vanskelig tid å stå ved roret i Norge. En logisk tolkning av resultatet av denne variabelen er at landet er i dårlig stand etter en dårlig statsminister. Dermed er det vanskelig å overta. At noen statsministre kan "overraske" og gjøre en god jobb påtross av utgangspunktet gir ingen ettermælebonus. Resultatet av variabelen *dårlig forgjenger* støtter ikke Stephen Skowroneks argument, nemlig at presidentene som blir sett på som best ofte etterfølger politisk inkompetente presidenter (1993: 8). Dette resultatet kan selvfølgelig ikke være et argument mot Skowroneks argument i den amerikanske konteksten, men det kan brukes som argument mot at en slik sammenheng finnes i den norske konteksten.

Et interessant aspekt ved flere av de signifikante variablene er at de kan knyttes til bestemte historiske perioder. Dette gjelder spesielt for de forklaringene jeg har gitt for variablene: *støtte i Stortinget* og *dårlig forgjenger*. Det samme kan nevnes også for *arbeidsledighet*. Med dette mener jeg at den politiske situasjonen kan gi en forklaring for omstendighetene som at Norge hadde to store partier og at internasjonal krise i mellomkrigstiden. Slike tidsperioder kunne vært spennende å teste i framtidige studier. Dette kan også passe med historisk forståelse av

norgeshistorien. Det er vanlig å oppdele historien i perioder som: embetsmannsstaten, venstrestaten og arbeiderpartistaten/ettpartistaten (Slagstad 2001). En slik periodisk forklaring av historien kan muligens være med å bidra til økt forståelse av hvordan statsministrene blir vurdert. Hvis statsministeren er i "rett" periode kan han eller hun få et bedre ettermæle enn andre statsministre i andre perioder. I hans Løvlandbiografien skriver Per Eivind Hem: "Den veldige merksemda om 2.verdskrig, gjenreisinga og etterkrigstida synast å ha lagt eit slør over den nærmaste tidsperioden før nazismen voks fram" (2005: 16). Nevnte tidsperiode under og etter krigen kan oppta mye oppmerksomhet for de som skriver historien. Neste del skal handle nettopp om analysene av respondentene.

6.2.5 Oppsummering av hypoteser og resultater

Tabell 7 - Oppsummering av ettermælefunn

Hypoteser	Forventet retning	Resultat
H1: Høy utdanning	+	Bekreftet
H2: Lav alder ved innsettelse	+	Motsatt effekt
H3: Lang levetid etter avgang	+	Ikke signifikant, utenom modell tre-positiv effekt
H4: Østlandsinnvalgte statsministre	+	Ikke signifikant
H5: Statsråderfaring	+	Ikke signifikant
H6: Høy arbeidsledighet	-	Bekreftet
H7: Prosentvis endring i BNP per innbygger	+	Ikke signifikant
H8a: Økt støtte i Stortinget	+	Motsatt effekt
H8b: Flertallsregjering	+	Ikke signifikant
H9: Lang funksjonstid	+	Bekreftet
H10: Skandaler	-	Bekreftet
H11: God forgjenger	-	Ikke signifikant
H12: Dårlig forgjenger	+	Motsatt effekt

6.3 Respondentanalyse

6.3.1 Variablenes fordeling

Tabell 8 – Respondentvariablenes fordeling

	N	Min	Maks	Gjennomsnitt	Standardavvik
Ettermæle	1634	1	6	3,54	1,34
Venstreside	1674	0	1	0,45	0,5
Statsviter	1836	0	1	0,11	0,31
Media	1836	0	1	0,39	0,49
Kjønn	1836	0	1	0,94	0,23
Professor	1836	0	1	0,31	0,46
Alder	1836	0	43	27,2	9,33
UiO	1836	0	1	0,57	0,49
UiB	1836	0	1	0,15	0,36
NTNU	1836	0	1	0,06	0,23
UiT	1836	0	1	0,06	0,23
Biografi	1836	0	1	0,01	0,07
Samme landsdel	1836	0	1	0,43	0,5

Antall enheter er høyt i likhet med ettermæleundersøkelsen. Oppsettet fører som tidligere nevnt til en økning av N, men dette er nødvendig da alle karakterene kan inkluderes.

Den avhengige variabelen *ettermæle* er kommentert under variablenes fordeling i statsministrenes ettermæle, men som man kan se er minimumsverdien en og verdien seks er maksimum. Gjennomsnittscoren er 3,54, mens standardavviket er 1,34.

Alle forklaringsvariablene utenom *alder* er dummyvariabler. Dette betyr naturlig nok at minimumsverdien er 0 og maksimumsverdien er 1. Det er ikke så mange *statsvitere* med i undersøkelsen, mens det er flere *mediafolk*. Det er 39 prosent. 11 prosent av respondentene er *statsvitere*.

For variabelen *kjønn* menn er kodet som 1 og kvinner som 0. Gjennomsnittet av denne variabelen viser at det er en stor overvekt av mannlige respondenter. Gjennomsnittet til *professorvariabelen* viser at omtrent en tredel av respondentene er professorer. *Aldersvariabelen* har et nullpunkt på 34 år og dermed varierer alderen på respondentene fra 34 til 77 år. Snittalderen er litt i overkant av 27 år mer enn nullpunktet, altså ligger gjennomsnittsalderen for respondentene på 61 år.

De fleste av respondentene er utdannet ved *Universitetet i Oslo*, mens gjennomsnittet til *Universitetet i Bergen* viser at 15 prosent av respondentene er utdannet der. Ved *NTNU* og *Universitetet i Tromsø* er like mange respondenter utdannet. Det er 6 prosent.

Antallet av respondentene som har *skrevet biografi* er ikke stort med kun 1 prosent av respondentene. *Samme landsdel* måler som tidligere nevnt om respondenten er fra samme landsdel som den aktuelle statsministeren.

Venstresidevariabelen måler som tidligere nevnt om statsministeren representerer venstrepartier, Venstre før 1927 og Arbeiderpartiet. Gjennomsnittet viser at Norge har hatt mange statsministre fra disse partiene, hele 42 prosent.

6.3.2 Resultater av regresjonen

Nedenfor er resultatet fra respondentanalysen. Det var ikke problemer med forutsetningene så det har vært nødvendig å utelate noen av variablene slik det var i ettermæleanalysen.

Tabell 9 - Respondentresultatene

	Koeffisienter
Konstant	3,419
Venstreside	0,775***
Statsviter	0,241**
Media	0,005
Kjønn	-0,406***
Professor	-0,173**
Alder	0,009*
UiO	-0,017
UiB	0,08
NTNU	0,362
UiT	-0,053
Biografi	0,731
Samme landsdel	-0,103*
R ²	0,1
Antall grupper	54
N	1500

P-verdi: ***p<0,01, **p<0,05, *p<0,10.

Modellens forklaringskraft, R², er lav med bare 0,1. Dette er ikke stor forklaringskraft, men det ligger også begrensede opplysninger til grunn.

Det er mest interessant å se på antall grupper istedenfor N (antall enheter). Gruppene representerer alle respondentene. Ingen av respondentene faller bort på grunn av manglende opplysninger.

Variablene som ikke er signifikante i denne analysen er *mediavariabelen*, *utdanningsinstitusjonsvariablene (UiO, UiB, NTNU og UiT)* eller *biografvariablene*.

Venstresidevariabelen er veldig interessant. Resultatet er positiv og effekten er 0,775. Statsministrene som representerer det jeg definert som *venstreside* i norsk politikk får høyere score enn statsministrene som er fra andre partier. Variabelen er signifikant på ettprosentnivå.

Når det kommer til den andre fagområdevariabelen, *statsviter*, er den signifikant. Den viser at respondentene som er statsvitere generelt gir statsministrene høyere karakter enn det historikerne gjør. Koeffisienten viser at statsviterne i denne analysen gir statsministrene nesten 0,25 høyere score enn historikerne. Variabelen er signifikant på femprosentnivå.

Variabelen *kjønn* har en effekt på -0,406. Denne var kodet slik at verdien en er menn og null er kvinner. Dette betyr at menn gir dårligere score til statsministrene enn det de kvinnelige respondentene gjør. Variabelen er signifikant på ettprosentnivå.

Professorvariabelen har en negativ effekt. Den negative effekten er omtrent på 0,175. Dette viser at også *professorene* er mer sparsommelig med å gi gode karakterer enn de som ikke er *professorer*. Denne variabelen er et mål på akademiske prestasjoner. Variabelen er signifikant på femprosentnivå.

Aldersvariabelen er interessant ettersom den viser en liten positiv effekt. Selv om effekten er liten er dette fordi en økning i denne variabelen er ett år. Koeffisienten viser at en ettårs økning fra nullpunktet gir en scoreøkning. Nullpunktet er 34 år, som er alderen til den yngste respondenten. Forskjellen mellom den yngste og den eldste respondenten er på hele 43 år. *Alderseffekten* blir altså betydelig når man legger på flere år på respondentene. At de eldre respondentene gir statsministrene høyere score enn de yngre medrespondentene stemmer overens med hypotesen jeg formulerte. Variabelen er signifikant på ti prosentnivå.

Variabelen som måler om respondentene er fra *samme landsdel* som den aktuelle statsminister gir et overraskende resultat. Effekten er negativ. Respondentene gir altså statsministre fra *samme landsdel* lavere score enn de andre. Effekten er -0,103. Resultatet av denne variabelen gjør det vanskelig å konkludere med annet enn at hypotesen ikke stemmer. Variabelen er signifikant på tiprocentnivå.

6.3.1 Diskusjon av resultatene

”Vi er alle sosialdemokrater” kalte Einar Førde en av sine foredragssamlinger (Slagstad 2001: 506-507). Det kan virke slik når man ser på resultatet av *venstresidevariabelen*. Statsministrene på venstresiden, etter min definisjon, får generelt høyere score enn de som ikke er på venstresiden. Grunnene til at venstrestatsministrene før valget i 1927 og arbeiderpartistatsministrene får bedre score kan være mange. Det kan ganske enkelt være fordi disse statsministrene har gjort en bedre jobb enn de andre statsministrene. Det kan tolkes som at det er et utslag av respondentenes *venstrevridde politiske syn*. Denne variabelen er som tidligere nevnt ikke et godt mål på dette, men resultatet kan tolkes slik. Hvis dette er tilfellet vil konsekvensene være store for norsk historieforskning. Statsministrene fra venstresiden får da en ”flying start” fordi de nettopp er på denne siden politisk. Dette vil i så måte bekrefte Førlands mistanker mot norsk historieskrivning (2010), og Willochs tidligere anklager (Sejersted 1994: 529). Dette understøtter min hypotese i den grad dette kan ses på som å representere en politisk drevet påvirkning av historieskrivningen. Resultatet er uansett interessant også av den enkle grunn at venstresidestatsministre får et bedre ettermåle enn resten av det politiske Norge. Muligheten for at dette kan være grunnet historikere og andre akademikere som former historien, er grunn nok for videre forskning av fenomenet.

Resultatene viser at *statsvitere* gir statsministrene høyere score enn *historikerne*. Resultatet viser at det helt tydelig er en større forskjell enn det er mellom *mediafolk* og *historikere*. En mulig forskjell mellom fagfeltene kan være at *statsviterne* har større kvaler med å vurdere de tidligste statsministrene enn *historikerne*. Dette oppga *statsviterne* i den britiske undersøkelsen (Theakston et al. 2006: 201). Den mest kjente polemikken mellom *statsvitere* og *historikere* er nok den mellom Stein Rokkan og Jens Arup Seip i 1975. Dette var en debatt rundt bruken av modeller i samfunns- og humanistisk vitenskap (Kjeldstadli 1999: 148-150). Denne debatten er ikke alene nok til å forklare hvorfor det generelt er en forskjell mellom respondentene fra de to fagområdene. Man kunne kanskje tenke seg at statsviterne kan se

visse statsministre, som for eksempel Christopher Hornsrud og John Lyng, som representanter for et paradigmeskifte. I disse tilfellene ville dette henholdsvis være starten og slutten på en stor arbeiderpartidominans, kalt arbeiderpartistaten (Slagstad 2001) og ettpartistaten (Seip 1963). Denne analysen skiller ikke på en god måte mellom hvilke statsministre som utpeker seg på bakgrunn av egenskapene til respondentene. Dette gjør at det er vanskelig å vite helt eksakt hvilke statsministre som får høyest forskjell i score av de to fagdisiplinene. Likevel er resultatet interessant da det viser en forskjell mellom *statsvitere* og *historikere*, grundigere analyser av dette må gjøres i studier som konsentrerer seg mer om dette forhold alene enn det denne undersøkelsen kan.

Resultatet som viser at de mannlige respondentene generelt gir statsministrene lavere score enn kvinnene er konsistent med det i den britiske undersøkelsen hvor kvinnene også ga de britiske statsministrene generelt høyere score enn sine mannlige kollegaer (Theakston et al. 2006: 200-201). Hypotesen min forventet bare at det var en forskjell, ettersom det også finnes et resultat hvor kvinnene var strengere enn de mannlige respondenter. Dette resultatet var fra den amerikanske konteksten (Murray et al. 1994: 19-20). *Kjønn* er altså en faktor for vurderinger av statsministre. Effekten er i tillegg relativt høy.

Det finnes et problem med begge de forrige variablene, både *statsvitere* og *kvinner* er det få av. Dette kan så tvil rundt disse resultatene. Utvalget er muligens for lite.

Professorene gir statsministrene lavere karakterer enn de som ikke er professorer. Dette viser om akademiske prestasjoner spiller noen rolle for hvordan man vurderer statsministrene. I deres mål av dette fenomenet fant ikke Murray og Blessing noen statistiske funn for dette (1994: 21-22). Denne variabelen er altså signifikant i denne studien. Resultatet tyder på at respondentene som er *professorer* har et mer kritisk syn på statsministrene enn de som ikke er det. Det kan tenkes at *professorene* har hatt mulighet til å fordype seg i norsk politisk historie mer enn de som har andre stillinger. Gjennom en slik fordypning kan et mer kritisk søkelys oppstå når det gjelder statsministre. Å kjenne den politiske situasjonen rundt en statsministers funksjonstid vil kunne gi en bedre forståelse av statsministerens muligheter og dermed letter forstå statsministerprestasjoner.

Aldersvariabelen viser seg å være signifikant med en positiv effekt. Dette er i tråd med hypotesen. Hypotesen ble laget etter på bakgrunn av den britiske analysen (Theakston et al.

2006: 201), og Murray og Blessings analyse av amerikanske presidenter (1994: 19). Dette resultatet stemmer altså overens med tidligere studier.

Noe overraskende var det at variabelen som måler om respondentene var fra *samme landsdel* som statsministrene ikke hadde en positiv effekt på scoren respondentene ga. En mulig forklaring på resultatet er at tilhørigheten til landsdelen ikke er så stor som tilhørigheten til hjemfylket eller hjemkommunen er. Landsdelene blir store geografiske områder, og det er selvfølgelig lett å forstå at en respondent fra Finmark ikke føler en sterk tilhørighet til en statsminister fra en av Trøndelagsfylkene. Når det kommer til *Nord-Norge* er det ikke mange statsministre fra regionen og blant annet derfor er regionene blitt så store. En annen naturlig forklaring for resultatet er at respondentene klarer å se forbi sin egen geografiske tilhørighet og ikke vurderer statsministrene ut ifra slike forutsetninger.

Murray og Blessing hadde en forventning om at region skulle bety noe for vurdering av de amerikanske presidentene (1994: 20). I den amerikanske konteksten er selvfølgelig regionene større enn det er for denne studien på grunn av den norske geografien. Heller ikke disse forfatterne fant en statistisk sammenheng mellom regionen der respondentene var født og regionen der presidentene hadde sin opprinnelse. De fant likevel statistiske sammenhenger for noen presidenter da fødselssted og stedet der respondentene tok sin doktorgrad var det samme. Likevel gjaldt dette altså bare for noen få presidenter (Murray et al. 1994: 20). Dette tyder på at respondenter generelt klarer å se forbi sin geografiske tilhørighet. Denne studien viser at om det er en effekt er den negativ. Denne effekten er heller ikke stor.

Det er viktig å poengtere at respondentmodellen har liten forklaringskraft og at derfor er flere viktige forklaringsvariabler ikke med i denne studien. En mer omfattende spørreundersøkelse kunne muligens bidra til å finne flere grunner til at respondentene vurderer statsministrene slik de har gjort. Det er viktig å påpeke at dette ikke nødvendigvis må være bakgrunnsopplysninger om respondenten selv. Dette kan dreie seg om akademisk interessefelt og lignende. En av årsakene til at modellen har lav forklaringskraft kan også være at respondentens opprinnelsessted, alder og eventuelt professorstilling ikke er avgjørende. Gjennom variabelen *skrevet biografi* har jeg forsøkt å definere respondentenes interessefelt, men dette blir selvfølgelig begrenset. En variabel som hadde avgjort tidsepoken som var mest interessant for respondenten kunne bidratt til denne delen av studien. I tillegg ville en mer kunnskap om respondentenes politiske sympatier vært spennende å benytte seg av, selv om

det kan hefte problemer ved å innhente slik informasjon. Dette gjelder både forskningsetisk og respondentenes vilje til å gi fra seg slik informasjon.

Undersøkelsen har ikke gitt mye informasjon om respondentene, men det mangler mye informasjon om respondentene.

6.3.2 Oppsummering av hypoteser og resultater

Tabell 10 - Oppsummering av respondentfunn

Hypoteser	Forventet retning	Resultat
H1: Politisk syn: venstreside	+	Bekreftet
H2: Fagområde	+/-	Bekreftet for statsviter, media- ikke signifikant
H3: Kjønn	+/-	Bekreftet: kvinner gir høyere karakterer enn menn
H4: Samme landsdel	+	Motsatt effekt
H5: Universitetet i Oslo	+	Ikke signifikant
H6: Eldre respondenter	+	Bekreftet
H7: Professor	+/-	Bekreftet: professor gir lavere karakterer
H8: Biografert	+	Ikke signifikant

7.0 Konklusjon

I de fleste politiske biografier som skrives om statsministre forsøker forfatterne å gi statsministeren sin rettmessige posisjon i historien. For statsministrene som har kommet i bakgrunnen når historien er blitt skrevet, er det viktig for biografene å rettfærdiggjøre valget av å skrive en biografi om nettopp denne politikeren. Disse betydelige politikerne, som de som statsministre nødvendigvis må ha vært, skal hentes ut av glemmeboka og trekkes fram i lyset. I Hans Olav Lahlums biografi om Oscar Torp finnes det et eget kapittel som heter "Hvorfor glemt?" Han skriver "i litteraturen har han [Torp] blitt stående som en statist i bøker om andre aktører og tidens store begivenheter" (Lahlum 2007: 392). Likeledes er innledningen i biografien om venstrestatsminister Jørgen Løvland kalt "ein gløymd statsmann?" (Hem 2005: 15). Slik blir de "glemte" statsministrene forsøkt aktualisert og leseren blir fortalt hvorfor en biografi er nødvendig. Det samme gjelder for statsministrene som blir husket. Rettfærdiggjøringen av enda en biografi av Einar Gerhardsen gjør Finn Olstad med at verket kan "... også bidra til økt innsikt i utviklingen av Det norske Arbeiderparti og formingen av det norske samfunn" (1999: 5). Ut av dette kan vi se hvilken posisjon Gerhardsen har i norsk historie, og hvordan et verk om en enkelt person kan bidra til forståelsen av det moderne Norge. Samtidig forstår vi at det er på sin plass med en ny studie av ham. Man kan se av de forskjellige begrunnelsene for behovet for biografier at man både legger vekt på personlige egenskaper og omstendigheter rundt. Dette passer godt med den første analysen hvor både biografiske, økonomiske og institusjonelle variabler ble testet. I tillegg blir det lagt vekt i Torp-biografien at historikerne har konsentrert seg om andre studieobjekter enn Torp. Hvorfor dette skjer har vært fokus i den andre analysen hvor de som skriver historien blir undersøkt.

Det overordnede målet for denne oppgaven har vært å finne ut hvorfor noen statsministre blir glemt mens andre huskes som store statsmenn og til og med som nasjonale strateger. Hva er forskjellen på Torp, Løvland og Gerhardsen? Ut fra dette målet ble hovedproblemstillingen utformet slik: *Hva forklarer norske statsministres ettermæle?* Jeg formulerte to underspørsmål som presisering av de to analysene er gjort.

Det første underspørsmålet lød: *Hvilke variabler predikerer ettermælet til en statsminister?* Denne delen gikk ut på å finne ut hvilke forhold ved statsministeren selv og i perioden han

eller hun hadde sin funksjonstid som forklarer statsministerens ettermæle. Jeg utformet hypoteser og testet variabler innenfor variabelgruppene biografiske, økonomiske og institusjonelle.

I denne analysen var det flere signifikante resultater enn i den forrige statsministerundersøkelsen. Det kan være flere grunner til dette. En mulighet er at det er høyere antall enheter enn den forrige. Dette er gjort for å lage en avhengig variabel bestående av alle karakterene gitt og ikke gjennomsnittskarakter til hver av statsministrene. De signifikante variablene virker som fornuftige av flere grunner. For det første er det benyttet robuste standardfeil noe det ikke ble i den forrige, og for det andre er den avhengige variabelen mer presis. Den siste grunnen er at effektene av variablene *arbeidsledighet* og *funksjonstid* som var signifikante i den forrige undersøkelsen, er omtrent lik som i forrige undersøkelse (Grendstad et al. 2009). R^2 var temmelig høy i alle modellene, i hovedmodellen var den 0,52 noe som betyr at de uavhengige variablene forklarer 52 prosent av den avhengige variabelen. I de andre modellene, hvor enkelte variabler var ekskludert på grunn av multikollinearitet, er R^2 noe lavere.

Hovedfagsvariabelen hadde en positiv effekt, og var signifikant i alle modellene. Det stemmer overens med hypotesen. *Alder ved innsettelse* derimot viste en motsatt effekt enn hypotesen, nemlig en positiv. Dette betyr at en økning i *alder ved innsettelse* fører til bedre ettermæle. *Levetid etter avgang* var bare signifikant i en av modellene, noe som gjør at man kan sette spørsmålstegn ved resultatets gyldighet. Effekten var positiv. Økt *arbeidsledighet* har en negativ påvirkning, noe som var forventet. Variabelen var signifikant i tre modellene. Resultatet av *støtte i Stortinget* var veldig overraskende, ettersom effektene av en økning er negativt for ettermælet. Det er ikke overraskende at *funksjonstid* har en positiv effekt på ettermæle. Variabelen har omtrent samme effekt som i den forrige norske statsministerstudien, og var i min analyse signifikant i alle modellene. En *politisk skandale* har en negativ effekt på statsministres ettermæle, noe som var forventet. Likeledes som *skandale* gir *dårlig forgjenger* en negativ påvirkning på statsministrenes ettermæle. Denne effekten hadde jeg trodd skulle gi etterfølgeren bedre ettermæle, men dette viser seg ikke stemme.

Hovedfagsvariabelen og *funksjonstidsvariabelen* var signifikant i alle modellene jeg testet. Når vi sammenligner resultatene av denne analysen med den forrige studien er det flere signifikante variabler i denne studien. Det er interessant å observere at påtross av dette er både

funksjonstid og *arbeidsledighet* viktige faktorer i denne studien som i den forrige (Grendstad et al. 2009).

For respondentundersøkelsen formulerte jeg følgende underspørsmål: *finnes det mønstre mellom bakgrunnen til respondentene og hvilken score de gir til gitte statsministre?*

Ut ifra de uavhengige variablene i denne delen kunne man finne mønstre, men R^2 var lav. Forklaringsvariablene forklarte kun 10 prosent av variasjonen i den avhengige variabelen. Dette tyder på at det mangler flere betydningsfulle forklaringsvariabler. Etersom en slik analyse aldri er gjort i den norske konteksten tidligere er det ikke overraskende at noen viktige forklaringsvariabler mangler.

Venstresidevariabelen hadde en sterk positiv effekt og stemmer overens med hypotesen. Signifikant var også variabelen *statsviter*. Hypotesen for denne variabelen var at det skulle være forskjell mellom de tre fagområdene. *Statsvitereffekten* må tolkes i forhold til *historikerne*, noe som betyr at *statsviterne* gir statsministrene høyere karakter enn *historikerne*. De *mannlige* respondentene ga generelt lavere karakterer til statsministrene enn det de *kvinnelige* gjorde. *Professorvariabelen* hadde en negativ effekt, som viser at *professorene* er mer sparsommelig med høye karakterer enn respondentene som ikke var *professorer*. Den eneste variabelen som i denne analysen ikke var en dummy, *aldersvariabelen*, hadde en positiv effekt. Jo eldre respondentene er desto høyere er karaktergivningen. *Samme landsdel* hadde overraskende nok en negativ effekt på ettermæle.

Alle disse signifikante variablene gir kunnskap om hvorfor de norske statsministrene blir husket slik de blir. Når vi ser disse resultatene sammen med resultatene fra den første analysen får vi et godt bilde av hvordan norsk historie formes. Det gjenstår selvfølgelig variabler, og fenomenet bør studeres videre. Likevel gir dette et virkelig bilde av vår kollektive bevissthet og det er også mulig å studere historiske fenomener kvantitativt. Denne studien åpner for videre studier på flere forskningsfelt.

7.1 Videre forskning

Flere endringer kan gjøres ved ettermæleundersøkelser for å gjøre dem bedre. I tillegg kan noen av funnene i denne analysen gi en pekepinn på forskning som kan gjøres på andre felt enn ettermæleundersøkelser.

Det kunne vært interessant å gjennomføre en studie hvor endringer i ettermælet er inkludert over tid. Bare en statsministerundersøkelse er gjort tidligere, og den gang var bare statsministrene etter unionsoppløsningen med (Holgersen 2008, Grendstad et al. 2009). Dette vanskeliggjør det å lage en slik analyse. Dersom en analyse hvor flere undersøkelser er inkludert har man mulighet til å se hvordan ettertidens dom forandrer seg. I studier av amerikanske presidenter finnes det mange forskjellige ekspertundersøkelser, som gjør at flere ettermæleundersøkelser kan analyseres i samme studie (Nice 1984, Simonton 1986, Blessing 1995).

Man kan også tenke seg en undersøkelse av ettermælestudier fra flere land, noe som innebærer oppmerksomhet om hvor sammenlignbart posisjonene til statsministrene eller presidentene er (O'Malley 2007). Dette vil selvfølgelig by på en del kontekstuelle utfordringer. Resultatet av en slik analyse vil kunne belyse ulike måter å avgjøre hvordan ettertiden vurderer regjeringssjefer i forskjellige land.

Det er ikke gjort en respondentanalyse innenfor den norske konteksten tidligere. Flere av aspektene jeg har vært inne på her er interessant også for analyser som ikke kun omhandler regjeringssjefers ettermæle. *Venstresidevariabelen* uthever seg i så måte. Den politiske bakgrunnens påvirkning på de som skriver historien og på forskere som studerer andre felt. Dersom det finnes en slik påvirkning vil dette kunne ha store konsekvenser for blant annet historieforskning. En slik analyse vil være viktig også for historikere når det viser seg at politisk syn har en innvirkning på historieskrivningen. En analyse av denne art vil også kunne gi økt oppmerksomhet rundt fenomenet, og kunne dermed framprovosere en debatt. Dette vil uansett være positivt for historieforskningen og for andre forskningsfelt. Et av funnene i denne studien belyser forskjeller i vurderinger av statsministrene mellom *statsvitere* og *historikere*. En studie av forskjellige studieretninger syn på norsk politikk ville vært interessant. Dette trenger naturlig nok ikke dreie seg om statsministre, men for eksempel om norsk politisk historie. Slike studier ville kunne bidra til å belyse forskjeller på hvordan det norske samfunn har blitt slik som det er i dag med synspunkter fra forskjellige studieretninger.

Framtidige respondentundersøkelser i forbindelse med framtidige studier av statsministres ettermæle kan framskaffe andre og flere opplysninger om respondentene. Dette kan gi verdifull informasjon om hvordan norgeshistorien blir formet.

8.0 Litteraturliste

- Adler, David Gray (1988): "The Constitution and Presidential Warmaking: The Enduring Debate". *Political Science Quarterly*, 103 (1): 1-36.
- Angrist, Joshua D. og Jörn-Steffen Pischke (2009): *Mostly harmless econometrics: an empiricist's companion*. Princeton: Princeton University Press.
- Arbeids-og velferdsdirektoratet, NAV *Historisk arbeidsmarkedsstatistikk. Samlet statistikk til og med 2009*. Oslo, fra www.nav.no/_binary?download=true&id=488873.
- Aylott, Nicholas (2005): "President Persson - How Did Sweden Get Him?" s. i Webb, Paul og Thomas Poguntke (red.), *The Presidentialization of Politics: a comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Ballard, Elizabeth J. og Peter Suedfeld (1988): "Performance Ratings of Canadian Prime Ministers: Individual and Situational Factors". *Political Psychology*, 9 (2): 291-302.
- Bank, Norges (2011): *Priskalkulator*. Oslo: http://www.norges-bank.no/templates/pricecalculation____66897.aspx.
- Barber, James David (1992): *The presidential character: predicting performance in the White House*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Berggrav, Dag (1997): *Maktens høyborg: statsministerens kontors historie og politiske hovedsakersiden 1945*. Oslo: Grøndahl Dreyer i samarbeid med Statsministerens kontor.
- Berntsen, Harald (08.11.2010): Mer om Lahlums metode. *Klassekampen*. Oslo.
- Berntsen, Harald (27.10.2010): Den lahlumske metode. *Klassekampen*. Oslo.
- Berntsen, Harald (2006): *Statsministerkuppet: Gerhardsen mot Nygaardsvold : en politisk thriller om maktkampen i mai-junidagene 1945 som skulle endre Norge*. [Oslo]: Centrum norsk forl.
- Bertrand, Marianne og Sendhil Mullainathan (2001): "Do People Mean What They Say? Implications for Subjective Survey Data". *The American Economic Review*, 91 (2): 67-72.
- Blessing, Tim H. (1995): "Three Swings and Ten Dynasties: The Temporal-Historical Aspects of Presidential Performance". *Presidential Studies Quarterly*, 25 (3): 457-477.
- Borgen, Per Otto (1999): *Norges statsministre*. Oslo: Aschehoug.
- Borten, Per (1997): "Om å lede en koalisjonsregjering" s. 56-67 i Berggrav, Dag (red.), *Maktens høyborg: statsministerens kontors historie og politiske hovedsakersiden 1945*. Oslo: Grøndahl Dreyer i samarbeid med Statsministerens kontor.
- Bowler, Shaun, David M. Farrell og Robin T. Pettitt (2005): "Expert opinion on electoral systems: So which electoral system is "best"?". *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*, 15 (1): 3 - 19.
- Brandsdal, Einar (10.11.2010): Statsministre som lagledere. *Stavanger Aftenblad*. Stavanger.
- Budge, Ian (2000): "Expert judgements of party policy positions: Uses and limitations in political research". *European Journal of Political Research*, 37 (1): 103-113.
- Bäck, Hanna, Thomas Persson, Kåre Vernby og Lina Westin (2007): *Från statsminister till president? Sveriges regeringschef i ett jämförande perspektiv*. Statens Offentliga Utredningar, Stockholm:
- Castles, Francis G. og Peter Mair (1984): "Left-Right Political Scales: Some 'Expert' Judgments". *European Journal of Political Research*, 12 (1): 73-88.
- Cohen, J. E. (2003): "The Polls: Presidential Greatness as Seen in the Mass Public: An Extension and Application of the Simonton Model". *Presidential Studies Quarterly*, 33 (4): 913-924.

- Dahl, Hans Fredrik (1975): *Norge mellom krigene: det norske samfunn i krise og konflikt 1918-1940*. Oslo: Pax.
- Dahl, Hans Fredrik (2004): *Quisling: en norsk tragedie*. Oslo: Aschehoug.
- Dougherty, Christopher (2002): *Introduction to econometrics*. Oxford: Oxford University Press.
- Eikemo, Terje Andreas og Tommy Høyvarde Clausen (2007): *Kvantitativ analyse med SPSS: en praktisk innføring i kvantitative analyseteknikker*. Trondheim: Tapir akademisk forl.
- Eriksen, Svein (1997): "Norway: Ministerial Autonomy and Collective Responsibility" s. 210-224 i Blondel, Jean og Ferdinand Müller-Rommel (red.), *Cabinets in Western Europe*. Basingstoke: Macmillan.
- Felzenberg, Alvin Stephen (1997): ""There You Go Again". Liberal Historians and the New York Times Seny Ronald Reagan his Due". *Policy Review*, 82 (March-April): 51-53.
- Felzenberg, Alvin Stephen (2003): "Partisan Biases in Presidential Ratings: Ulysses, Woodrow and Calvin... `We Hardly Knew Ye`" s. i Bose, Meena og Mark Landis (red.), *The Uses and Abuses of Presidential Ratings*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Felzenberg, Alvin Stephen (2008): *The leaders we deserved (and a few we didn't)*. New York.
- Fond, International Monetary (2011): *Report for Selected Countries and Subjects*
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/weorept.aspx?sy=2004&ey=2009&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=79&pr1.y=9&c=142&s=N&GDPPC&grp=0&a=#cs1>.
- Forr, Gudleiv, Olav Njølstad og Per Egil Hegge (2010): *Mellom plikt og lyst: norske statsministre 1873-2010*. Lysaker: Dinamo.
- Furre, Berge (1991): *Vårt hundreår: norsk historie 1905-1990*. Oslo: Samlaget.
- Førland, Tor Egil (2010): "Deltaker og medløper: Venstresiden, Sovjetunionen og objektivismens fall." *Historisk tidsskrift*, (4): 521-546.
- George, Alexander L. og Juliette L. George (1998): *Presidential personality and performance*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Green, Thomas M. og William D. Pederson (1985): "The Behavior of Lawyer-Presidents: A "Barberian" Link". *Presidential Studies Quarterly*, 15 (2): 343-352.
- Grendstad, Gunnar og Jon Dagsland Holgersen (2009): "Varighet og Velstand. En prediksjonsmodell for omdømmet og ettermålet til de norske statsministrene i det 20. århundre". *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 25 (2): 99-124.
- Grimstad, Carl-Erik (2000): "Hornsrud-regjeringen i 1928 - kongemakt og mytedannelse". *Nytt Norsk Tidsskrift*, 17 (2): 205-216.
- Grytten, O. (2008): "Why was the Great Depression not so Great in the Nordic Countries? Economic Policy and Unemployment". *The Journal of European Economic History*, 37 (2/3): 369.
- Grytten, Ola H. (2004): "The gross domestic product for Norway 1830 - 2003" s. 241-288 i Øyvind Eitrheim, Jan T. Klovland og Jan F. Qvigstad (red.), *Historical Monetary Statistics for Norway 1819 - 2003*. Oslo: Norges Bank.
- Grytten, Ola Honningdal (1994): *En empirisk analyse av det norske arbeidsmarked 1918-1939: arbeidsledigheten i Norge i internasjonalt perspektiv*. Norges handelshøyskole.
- Grytten, Ola Honningdal og Camilla Brautaset (2000): "Family households and unemployment in Norway during years of crisis: New estimates 1926-1939". *The History of the Family*, 5 (1): 23-53.
- Hansen, Christian B. (2007): "Generalized least squares inference in panel and multilevel models with serial correlation and fixed effects". *Journal of Econometrics*, 140 (2): 670-694.

- Hansson, Steinar og Ingolf Håkon Teigene (1995): *Makt og mannefall: historien om Gro Harlem Brundtland*. [Oslo]: Cappelen.
- Hem, Per Eivind (2005): *Jørgen Løvland: vår første utanriksminister*. Oslo: Samlaget.
- Hodne, Fritz og Ola Honningdal Grytten (2000): *Norsk økonomi i det nittende århundre*. Bergen: Fagbokforl.
- Hodne, Fritz og Ola Honningdal Grytten (2002): *Norsk økonomi i det tyvende århundre*. Bergen: Fagbokforl.
- Holgersen, J. D. Jon (2008): *Landsfader eller landssviker? En kvantitativ analyse av hvilke faktorer som predikerer grad av storhet blant norske statsministere i perioden 1905-1997*.
- Holmes, Jack E. og Robert E. Jr Elder (1989): "Our Best and Worst Presidents: Some Possible Reasons for Perceived Performance". *Presidential Studies Quarterly*, 19 (3): 529-557.
- Huber, John og Ronald Inglehart (1995): "Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies". *Party Politics*, 1 (1): 73-111.
- Jenssen, Anders Todal og Toril Aalberg (2006): "Party-leader effects in Norway: A multi-methods approach". *Electoral Studies*, 25 (2): 248-269.
- Kenney, Patrick J. og Tom W. Rice (1988): "The Contextual Determinants of Presidential Greatness". *Presidential Studies Quarterly*, 18 (1): 161-169.
- Kenski, Henry C. (1977): "The Impact of Economic Conditions on Presidential Popularity". *The Journal of Politics*, 39 (3): 764-773.
- King, Anthony (1994): "'Chief Executives`in Western Europe" s. 150-163 i Budge, Ian, David H. McKay og Jean Blondel (red.), *Developing democracy: comparative research in honour of J.F.P. Blondel*. London: Sage.
- King, Gary (1993): "The Methodology of Presidential Research" s. i Edwards, George C., John H. Kessel og Bert A. Rockman (red.), *Researching the presidency: vital questions, new approaches*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- King, Gary, Robert O. Keohane og Sidney Verba (1994): *Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kjeldstadli, Knut (1999): *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjølås, Harald (1999): *Norske statsministre*. Oslo: Samlaget.
- Kaartvedt, Alf (1984): *Drømmen om borgerlig samling: 1884-1918*. [Oslo]: Cappelen.
- Lahlum, Hans Olav (03.11.2010): Polemikkens begrensning. *Klassekampen*. Oslo.
- Lahlum, Hans Olav (12.11.2010): Gledelig, Berntsen! *Klassekampen*. Oslo.
- Lahlum, Hans Olav (2007): *Oscar Torp: en politisk biografi*. [Oslo]: Cappelen.
- Lahlum, Hans Olav (2010): *Noen av oss har snakket sammen: personskifter i Arbeiderpartiet under Gerhardsen og Bratteli*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Lijphart, Arend (1971): "Comparative Politics and the Comparative Method". *The American Political Science Review*, 65 (3): 682-693.
- Lijphart, Arend (1999): *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Lonnstrom, Douglas A. og Thomas O. Kelly (1997): "Rating the Presidents: A Tracking Study". *Presidential Studies Quarterly*, 27 (3): 591-598.
- Maranell, Gary M. (1970): "The Evaluation of Presidents: An Extension of the Schlesinger Polls". *The Journal of American History*, 57 (1): 104-113.
- Maranell, Gary M. og Richard Dodder (1970): "Political Orientation and the Evaluation of Presidential Prestige: A Study of American Historians.". *Social Science Quarterly*, 51 (Summer): 415-421.

- McCann, Stewart J. (1992): "Alternative formulas to predict the greatness of U.S. presidents: Personological, situational, and zeitgeist factors". *Journal of Personality and Social Psychology*, 62 (3): 469-479.
- McKeown, Timothy J. (1999): "Case Studies and the Statistical Worldview: Review of King, Keohane, and Verba's *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*". *International Organization*, 53 (01): 161-190.
- Midtbø, Tor (2007a): *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere: med eksempler i SPSS*. Oslo: Universitetsforl.
- Midtbø, Tor (2007b): *Skandaler i norsk politikk*. Oslo: Universitetsforl.
- Mjeldheim, Leiv (2006): *Den gylne mellomvegen: tema frå Venstres historie 1905-1940*. Bergen: Vigmostad & Bjørke.
- Mueller, John E. (1970): "Presidential Popularity from Truman to Johnson". *The American Political Science Review*, 64 (1): 18-34.
- Murray, Robert K. og Tim H. Blessing (1983): "The Presidential Performance Study: A Progress Report". *The Journal of American History*, 70 (3): 535-555.
- Murray, Robert K. og Tim H. Blessing (1994): *Greatness in the White House : rating the presidents*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press.
- Nice, David C. (1984): "The Influence of War and Party System Aging on the Ranking of Presidents". *The Western Political Quarterly*, 37 (3): 443-455.
- Norsk Samfunnsvitenskaplige Datatjeneste (2011): *Ministerier og regjeringer*. <http://www.samfunnsveven.no/cms/polsys/I27.cfm>. [02.03 2011].
- NRK (16.09.2010): Nyhetsmorgen 16.09.2010.
- O'Malley, Eoin (2007): "The Power of Prime Ministers: Results of an Expert Survey". *International Political Science Review*, 28 (1): 7-27.
- Olsen, Johan P. (1980): "Governing Norway: Segmentation, Anticipation, and Consensus Formation" s. 203-255 i Rose, Richard og Ezra N. Suleiman (red.), *Presidents and Prime Ministers*. Washington D.C.: The Institute.
- Olstad, Finn (1999): *Einar Gerhardsen: en politisk biografi*. Oslo: Universitetsforl.
- Pennings, Paul, Hans Keman og Jan Kleinnijenhuis (2006): *Doing research in political science*. London: Sage.
- Pfiffner, James P. (2003): "Ranking the Presidents: Continuity and Volatility" s. i Bose, Meena og Mark Landis (red.), *The Uses and Abuses of Presidential Ratings*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Pious, Richard M. (2003): "Reflections of a President Rater" s. i Bose, Meena og Mark Landis (red.), *The Uses and Abuses of Presidential Ratings*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Rasch, Bjørn Erik (2004): *Kampen om regjeringsmakten: norsk parlamentarisme i europeisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforl.
- Ray, Leonard og Hanne Marthe Narud (2000): "Mapping the Norwegian Political Space". *Party Politics*, 6 (2): 225-239.
- Rogers, William (1993): "sg17: Regression standard errors in clustered samples". *Stata Technical Bulletin*, (13): 19-23.
- Rokkan, Stein og Bernt Hagtvet (1987): *Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi*. [Oslo]: Universitetsforl.
- Sartori, Giovanni (1970): "Concept Misformation in Comparative Politics". *The American Political Science Review*, 64 (4): 1033-1053.
- Schlesinger, Arthur M., Jr. (1997): "Rating the Presidents: Washington to Clinton". *Political Science Quarterly*, 112 (2): 179-190.
- Seip, Jens Arup (1963): *Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. [Oslo]: Universitetsforlaget.

- Seip, Jens Arup (1980): *Dyd og nødvendighet: Høyres historie gjennom hundre år : 1880-1980*. Oslo: Gyldendal.
- Sejersted, Francis (1994): "Norge under Willoch". *Nytt Norsk Tidsskrift*, 11 (3-4): 234-245.
- Simonton, D. K. (2006): "Presidential IQ, Openness, Intellectual Brilliance, and Leadership: Estimates and Correlations for 42 U.S. Chief Executives". *Political Psychology*, 27 (4): 511-526.
- Simonton, Dean Keith (1986): "Presidential Greatness: The Historical Consensus and Its Psychological Significance". *Political Psychology*, 7 (2): 259-283.
- Simonton, Dean Keith (1987): *Why presidents succeed: a political psychology of leadership*. New Haven: Yale University Press.
- Simonton, Dean Keith (1991): "Predicting Presidential Greatness: An Alternative to the Kenney and Rice Contextual Index". *Presidential Studies Quarterly*, 21 (2): 301-305.
- Simonton, Dean Keith (2001): "Predicting Presidential Performance in the United States: Equation Replication on Recent Survey Results". *The Journal of Social Psychology*, 141 (3): 293 - 307.
- Skog, Ole-Jørgen (2004): *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skowronek, Stephen (1993): *The politics presidents make: leadership from John Adams to George Bush*. Cambridge: Belknap Press.
- Slagstad, Rune (2001): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Sorokin, Pitirim (1925): "Monarchs and Rulers: A Comparative Statistical Study". *Social Forces*, 4 (1): 22-35.
- Steenbergen, M. R. og G. Marks (2007): "Evaluating expert judgments". *European Journal of Political Research*, 46 (3): 347-366.
- Strand, Arne (25.06.2007): Ingen makt i denne sal. *Dagsavisen*. Oslo.
- Strøm, Kaare (1994): "The role of Norwegian cabinet ministers" s. 35-55 i Laver, Michael og Kenneth A. Shepsle (red.), *Cabinet Ministers and Parliamentary Government*. Cambridge Cambridge University Press.
- Theakston, K. (2002): "Political Skills and Context in Prime Ministerial Leadership in Britain". *Politics & Policy*, 30 (2): 283-323.
- Theakston, K. og M. Gill (2006): "Rating 20th-Century British Prime Ministers". *The British Journal of Politics & International Relations*, 8 (2): 193-213.
- Thompson, John B. (2000): *Political scandal: power and visibility in the media age*. Cambridge: Polity Press.
- Vassbotn, Per (1986): *Da Borten falt: gjensyn med regjeringens lekkasje og forlis 1971*. [Oslo]: Cappelen.
- Webb, Paul og Thomas Poguntke (2005): *The Presidentialization of politics: a comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2003): "Cluster-Sample Methods in Applied Econometrics". *The American Economic Review*, 93 (2): 133-138.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2009): *Introductory econometrics: a modern approach*. Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning.

9.0 Appendiks

Appendiks A – Njølstads og min utregning av statsministrenes.

	Statsminister	Score	Njølstads score
1.	Gerhardsen	5,80	5,685
2.	Michelsen	5,22	5,215
3.	Knudsen	5,02	5,020
4.	Brundtland	4,96	4,888
5.	F.Stang	4,79	4,680
6.	Willoch	4,68	4,584
7.	Nygaardsvold	4,56	4,461
8.	Sverdrup	4,46	4,360
9.	Lyng	4,26	4,170
10.	Bratteli	4,04	3,962
11.	Stoltenberg	3,94	3,849
12.	Mowinckel	3,89	3,808
13.	Bondevik	3,78	3,685
14.	Steen	3,74	3,674
14.	E.Stang	3,74	3,674
16.	Borten	3,66	3,566
17.	Løvland	3,61	3,609
18.	Hornsrud	3,44	3,441
19.	Torp	3,39	3,313
20.	Nordli	3,36	3,301
21.	Korvald	3,34	3,264
22.	Hagerup	3,33	3,325
23.	Blehr	3,08	3,078
24.	Syse	3,04	2,981
25.	Halvorsen	2,90	2,804
26.	Lykke	2,41	2,369
27.	Konow	2,36	2,318
28.	Bratlie	2,19	2,139
29.	Jagland	2,17	2,111
29.	Schweigaard	2,17	2,071
31.	Kolstad	2,10	2,062
32.	Berge	2,02	2,000
32.	Selmer	2,02	1,977
34.	Hundseid	1,48	1,440

Når man sammenligner utregningene mine og Njølstads er det noen små forskjeller. Etter mine utregninger er Borten nummer 16. og Løvland 17., mens de skifter plass etter Njølstads utregning. Etter Njølstads utregninger er Hagerup nummer 19., mens han er helt nede på 22. plass etter mine utregninger. Dette for følger for Torp, Nordli og Korvald. De er etter

Njølstads utregninger på henholdsvis 20., 21., 22. plass, mens i etter mine utregninger er de disse tre en plass høyere. Schweigaard og Jagland deler 29. plassen etter min utregning, mens Jagland er nummer 29 og Schweigaard 30 etter Njølstads utregning.

Appendix B - Multikollinearitetstester.

Multikollinearitet	
Ettermåle	Tolerance
Grunnskole	0,58
Hovedfag	0,49
Alder v. innsettelse	0,36
Levetidetter	0,62
Sør-Vest	0,45
Nord	0,71
Statsråderfaring	0,39
Arbeidsledighet	0,23
Prosentvis endring BNPpc	0,24
Støtte i Stortinget	0,18
Flertall	0,44
Funksjonstid	0,36
Skandaler	0,71
God forgjenger	0,68
Dårlig forgjenger	0,64
Respondetanalyse	
Statsviter	0,7
Media	0,7
Kjønn	0,84
Professor	0,72
Alder	0,8
UiO	0,41
UiB	0,54
NTNU	0,66
UIT	0,64
Biografi	0,99
Samme landsdel	0,89
Venstreside	0,99

Prosentvis endring i BNP per innbygger og arbeidsledighet korrelerer med hverandre. Støtte i Stortinget er sterkt korrelert med flertall, og derfor utelater jeg også flertall i resultatene selv om toleranceverdien ikke er så lav her.